

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

4

ROČNÍK 25 (LII)
PRAHA
DUBEN
1979
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDELSTVÍ

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Brannický, CSc., ing. Emil Divil, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1979

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДЕЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слеска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

Nadcházející IX. celostátní sjezd jednotných zemědělských družstev je příležitostí ke zhodnocení vzniku, třicetiletého rozvoje a výsledků družstevního zemědělství. Leninská myšlenka socialistického združstevnění zemědělské výroby — vytyčená v generální linii IX. sjezdu KSČ — byla v naší vlasti uskutečněna díky revoluční vyspělosti, iniciativě a obětavosti dělníků, pracujících rolníků a inteligence, za přímého vedení komunistické strany.

Únorové vítězství pracujícího lidu v roce 1948 otevřelo nové perspektivy společenského rozvoje v naší vlasti a připravilo cestu k socialistickým přeměnám na vesnici. V historicky krátké době deseti let byla společným úsilím dělnické třídy a rolnictva vybudována moderní socialistická velkovýroba, která dnes výrazně prokazuje své výrobní, ekonomické a společenské přednosti. Jejím charakteristickým rysem je soustavný vzestup intenzity výroby a produktivity práce s návazností na růst životní a kulturní úrovně družstevních rolníků.

Revoluční přeměny přinesly vedle vysokého stupně rozvoje výrobních sil a socialistických výrobních vztahů v hospodářské oblasti kvalitativní změny v dalších směrech. Odstranily soukromé vlastnictví výrobních prostředků a tím vykořisťování a bídu na vesnici. Zmizely antagonistické rozpory a zbytky vykořisťovatelských tříd. Práce v zemědělství se postupně přiblížila podmínkám průmyslové výroby. Dochází k vyrovnání životních podmínek, stupně vzdělanosti a kulturní úrovně města a vesnice. Stále rychleji se rozvíjí proces sblížování družstevního rolnictva s dělnickou třídou a stírání třídních a jiných sociálních rozdílů. Svazek dělníků a rolníků se upevňuje a dostává v těchto podmínkách novou náplň.

Každý krok socialistické výstavby na vesnici vede k formování nové psychologie družstevníků; budí v nich pocit, že jsou hospodáři své země, posiluje růst jejich odpovědnosti za výsledky družstva. Družstevníci se aktivně zapojují do řízení JZD, realizují hodnotné návrhy na svých pracovištích; svou uvědomělou a iniciativní prací vyjadřují nový vztah ke společnosti.

Socialismus na vesnici otevírá pracujícím stále více možností k osvojení si kultury a vzdělanosti. Duševním potřebám našich družstevníků slouží dnes kluby, osvětová zařízení a zejména umělecká a sportovní činnost, jsou jim zpřístupněna nejlepší společenská díla. Na vesnici dochází k rychlému růstu inženýrskotechnických kádrů, k masovému zvyšování odborné kvalifikace. Postupně jsou zde stírány hranice mezi duševní a fyzickou prací.

Družstevní rolnictvo se stalo bezprostředním účastníkem budování socialistické společnosti, jeho aktivním činitelem. Dlouholeté úsilí strany a politická a materiální pomoc dělnické třídy přinesly zásadní kvalitativní změny v životě na vesnici.

HISTORICKÉ, POLITICKÉ A EKONOMICKÉ PŘEDPOKLADY SOCIÁLNÍCH PŘEMĚN VESNICE

Osvobozením Československa Sovětskou armádou začala nová etapa dějin našich národů, charakterizovaná revolučními přeměnami a upevňováním a rozšiřováním moci lidu. Porážkou fašismu a realizací Košického vládního programu byla v Československu podlomena moc velkoburžoazie, zakázány fašistické a reakční politické strany a přistoupeno k potrestání nepřátel, zrádců a kolaborantů. Očištěn byl i státní aparát.

Na rozdíl od některých západních zemí, např. Řecka, kde byla lidu vnucena monarchie v důsledku přímé intervence Anglie a USA, nebo přítomnost vojsk těchto zemí ve Francii a Itálii pomohla likvidovat demokratickou koalici a odstranit z vlád představitele komunistických stran, přítomnost sovětských vojsk u nás měla rozhodující význam pro další vývoj národní a demokratické revoluce a její přerůstání v revoluci socialistickou. Jednoznačná orientace na Sovětský svaz podpořila pokrokové síly v čele s dělnickou třídou a přispěla k upevnění Národní fronty Čechů a Slováků. Mezinárodní autorita Sovětského svazu zabránila pokusům imperiaлистického vměšování do našeho vývoje a vytvořila u nás příznivé podmínky pro další vývoj revoluce.

Definitivní vyřešení dlouholetého boje dělnické třídy s buržoazií v Československu v únoru 1948 znamenalo přesun moci ve státě ve prospěch dělnické třídy. Diktatura proletariátu, tato proletářská státní moc, jejíž vedoucí silou se stala komunistická strana, vytvořila zcela nové podmínky pro realizaci zemědělské politiky. Po vyřešení některých překážek, které bránily našemu lidu jít socialistickou cestou již po roce 1945, přistoupila komunistická strana k postupnému organizování socialistické výstavby na vesnici.

Hybnou silou revolučního vývoje byla a zůstává dělnická třída v čele s komunistickou stranou. Vysoká politická a materiální podpora dělnické třídy vesnici rozhodla o vítězství socialismu na vesnici v první průmyslově vyspělé zemi. Existence ideově vyspělé, v třídních bojích zocelené Komunistické strany Československa byla nezastupitelným faktorem vítězství. Její dlouholetý obětavý boj za zájmy pracujících postavil stranu do čela pracujících mas jako uznávanou vůdkyni lidu. Tvořivým rozvinutím marxleninské teorie a stanovením správné strategie a taktiky získala strana masovou podporu pracujících, izolovala buržoazii a zabezpečila nad ní rozhodující vítězství.

Strana vždy usilovala a všestranně podporovala vytvoření pevného třídního svazku dělnické třídy a pracujícího rolnictva. Důsledně prosazovala a po osvobození vlasti uskutečnila návrat půdy těm, kdož na ní pracují. Postupně vyřešila všechny palčivé problémy na vesnici, daňové, cenové a sociální. Uskutečnila se zde demokratizace života, byly zlepšeny pracovní a životní podmínky rolníků, přijaty nové zemědělské zákony a opatření na podporu zemědělské výroby a družstevnictví jako důležitý předpoklad

budování socialismu na vesnici. Vítězství dělnické třídy a pracujících rolníků jsou trvale spjaty s osobností Klementa Gottwalda, kterému patří historická zásluha za rozpracování strategie a taktiky a její uskutečnění.

TŘÍDNÍ ASPEKTY ZDRUŽSTEVŇOVÁNÍ

Politické a sociální přeměny na vesnici se vyznačovaly třídním přístupem a důsledným řešením potřeb pracujících rolníků a jejich včleňováním do politického zápasu o budoucnost a charakter naší společnosti. Již nástup k zakládání JZD probíhal v ostrém třídním boji pracujících s poraženou, avšak dosud vlivnou buržoazií, která měla svou oporu v některých vrstvách obyvatelstva a v mezinárodní reakci. Odpor buržoazie sílil, tak jak se měnila a sílila politická a ekonomická základna našeho státu. Znárodněním a pozemkovou reformou se revoluční cestou přesunuly základní výrobní prostředky do rukou lidu. Socialistický sektor koncem roku 1948 zahrnoval plně peněžnictví, velkoobchod a zahraniční obchod, 95 % průmyslu a podílel se plnými dvěma třetinami na tvorbě národního důchodu.

Na vesnicích se především aktivizovalo kulactvo, tato početná vrstva vesnické vykořisťovatelské třídy. Společně s ostatní domácí buržoazií a zahraniční reakcí byla rozpoutána zuřivá a nenávistná kampaň proti združstevňování, socialismu, republice. Do boje byly nasazeny všechny prostředky: pomlouvání, psychologický nátlak, sabotáže a nechyběl i teror a vraždy komunistických funkcionářů. Činnost třídních nepřátel umožňovaly přežitky buržoazní ideologie, jako nacionalismus, náboženství, masarykismus, luďáctví, sociáldemokratismus aj. Soustředěným úsilím se domácí buržoazie a zahraniční imperialismus snažily zmařit združstevnění vesnice a výstavbu socialistického Československa.

Složitost třídního boje na vesnici se vyznačovala zvláštními rysy. Centrální otázkou bylo získání středního rolníka pro JZD a jeho izolace od kulactva. Bylo nutno zabránit pokusům kulaků a dalších nepřátel rozvracet JZD zevnitř, čelit některým chybám a sektářským tendencím a názorům drobných rolníků, které nahrávaly nepříteli. Zakládání družstev bylo spojeno s bojem na ekonomické frontě za dosažení vyšších výnosů, užitečnosti a produktivity práce, který měl prokázat opodstatněnost společného hospodaření a přednost socialistické výroby nad soukromou zemědělskou malovýrobou.

Komunistická strana rozvinula širokou masovou politickou práci na vesnici. Všestranná politická, organizační a materiální pomoc dělnické třídy rodícímu se družstevnímu zemědělství byla rozhodující pro boj s třídním nepřítelem a vítězství JZD. Tisíce dělníků odjíždělo pracovat na vesnice, učili rolníky kolektivní práci; někteří z nich se stali předsedy JZD.

Speciální pomoc dělnické třídy družstevním rolníkům existovala v podobě sítě strojních a traktorových stanic a státních statků. Význam mechanizace pro rozvoj JZD a jeho výsledky byl nesporný. STS se staly technickou základnou združstevňování, nástrojem zvyšování zemědělské produkce, snižování výrobních nákladů. Jejich pracovníci byli propagátory a nositeli pokrokové velkovýrobní technologie a organizace práce. Významnou pomoc poskytovaly JZD i státní statky, především příkladem socialistické velkovýroby, kádrovou a odbornou pomocí, technikou, plemennými zvířaty aj. STS a státní statky uspišily rozhodnutí drobných a středních

rolníků pro vstup do JZD; přispěly k dalšímu upevnění svazku dělníků a pracujících rolníků.

Období třídních zápasů na vesnici v letech 1945 až 1960 bylo též nejmasovější politickou školou, v níž sílila strana a rostly četné kádry stranických a vesnických funkcionářů. Jejich politické zocelení se stalo významným faktorem a zdrojem sil v dalším vývoji socialistické přestavby zemědělství.

KSČ tvůrčím přístupem aplikovala v podmínkách Československa základní principy Leninova družstevního plánu: vedení socialistické přestavby vesnice dělnickou třídou, dobrovolnost, všestranná pomoc státu a všeho lidu, postupný přechod od jednoduché k vyšším formám družstevnictví, diferencovaný přístup k různým ekonomickým skupinám výrobců na vesnici a rozvoj kulturní revoluce na vesnici. Družstevní idea V. I. Lenina byla bohatým zdrojem teoretických poznatků při přestavbě vesnice na družstevním základě.

Příkladem a jediným praktickým vzorem zemědělského družstevnictví bylo sovětské kolchozní zemědělství s jeho zkušenostmi z výstavby, organizace a řízení, odměňování práce i velkovýrobní technologie. Sovětský svaz byl našemu zemědělství vždy záštitou, oporou, dával naší práci na vesnici sílu a pocit jistoty, že jsme na správné cestě. Bylo i jeho zásluhou, že jsme v historicky krátké době — jako první po Sovětském svazu — uskutečnili sociální přeměnu vesnice.

SOUČASNÉ POSTAVENÍ DRUŽSTEVNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ V SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

Vybudování družstevního sektoru zemědělství upevnilo naše socialistické zřízení a jeho základ — svazek dělníků a rolníků. Družstevním rolníkům se dostalo, jako nikdy předtím, možnosti plně se zúčastnit řízení společenské výroby a rozhodovat o společenských záležitostech. Začleněním družstevního zemědělství do jednotné socialistické ekonomiky vznikly základní předpoklady pro další rozvoj JZD na moderní průmyslové základně.

Výstižně zhodnotil dosažené výsledky v zemědělství soudruh G. Husák na XV. sjezdu KSČ: „V průběhu socialistické přestavby zemědělství došlo ke skutečné revoluci ve způsobu výroby i života na naší vesnici S postupující koncentrací a specializací výroby, s vědeckotechnickým pokrokem, s uplatňováním průmyslových metod a velkovýrobních technologií, s růstem kvalifikace se mění i charakter práce v zemědělství a prohlubuje se sepětí družstevního rolnictva se zájmy a potřebami socialistické společnosti ...“

Družstevní zemědělství dnes zahrnuje moderní výrobní základnu s mohutným potenciálem tvořivé energie, který představuje nová třída družstevních rolníků. Význam a váha družstevního zemědělství v socialistické společnosti roste úměrně s jeho politickým, hospodářským a kulturním vzestupem. Žádné jiné zřízení nemohlo dát naší vesnici tak rozsáhlé možnosti rozvoje a uplatnění jejich tvůrčích sil.

Socialistické výrobní vztahy v zemědělství přinesly základní vývojovou změnu dělnicko-rolnického svazku. Byl překonán rozpor mezi socialistickým rozvojem průmyslové velkovýroby a soukromým roztržštěným zemědělským hospodařením. Tím bylo dosaženo sjednocení a upevnění

ekonomiky i jednoty zájmu pracujících v průmyslu a zemědělství na socialistických základech v souladu se zájmy a cíli socialistické společnosti. Roste význam subjektivního činitele, aktivity a uvědomělosti družstevních rolníků. V politické a pracovní činnosti se uplatňují vlastnosti typické pro dělnickou třídu. Je to především uvědomělý a tvůrčí postoj k práci, společenská odpovědnost, kolektivnost, smysl pro vše pokrokové. Pokračuje proces sblížování dělnické třídy, družstevního rolnictva a inteligence.

Rozvoj socialistického zemědělství se opírá o plánovitý rozvoj celého národního hospodářství, o účelnou dělbu práce mezi průmyslem a zemědělstvím. Průmysl, zejména jeho rozhodující složky — strojírenství a chemie — významně přispívají k vzestupu zemědělské výroby. (Na materiálních nákladech se průmyslová odvětví podílejí 55—57 %.) Na vyspělosti průmyslu závisí úroveň technického vybavení, kultury zemědělské práce, výstavby, úrodnosti půdy a charakter rozmístění a specializace zemědělské výroby. Je tedy průmysl trvalým a účinným faktorem rozvoje zemědělské výroby a produkce potravin; dělnická třída se tak produkcí své práce podílí na vlastní zemědělské výrobě.

Družstevní sektor v zemědělství hospodaří v současnosti na 4302 ha zemědělské půdy ČSSR (tj. 63 %). Zahrnuje 1792 jednotných zemědělských družstev se 628 tisíci družstevních rolníků. Výrobní potenciál JZD stále roste; od roku 1950 se vybavenost základními výrobními prostředky na 1 ha zemědělské půdy zvětšila více než třikrát a v přepočtu na jednoho pracovníka více než šestinásobně. Spotřeba průmyslových hnojiv (v č. ž.) se zvýšila z 18,4 kg v roce 1948 na 236,9 kg v roce 1975. Zhruba každých šest let se spotřeba paliv a energie zdvojnásobuje.

Koncentrace, specializace a kooperace umožňuje jednotným zemědělským družstvům a státním statkům jít mnohem rychleji kupředu. Vývoj posledních let plně potvrdil správnost stranické linie v této oblasti; přinesl řadu kvalitativních změn ve výrobní základně a vzájemných vztazích mezi zemědělskými podniky. V ČSSR dnes provozuje činnost 345 společných zemědělských podniků družstevního charakteru, které představují specializované výrobní jednotky s vysokým stupněm koncentrace výroby, dosahují vysoké produktivity práce. SZP se dnes podílejí 17,1 % na celkové výrobě praset, 8,8 % na výrobě jatečné drůbeže a 44,2 % na výrobě vajec. V provozu je též 38 agrochemických podniků, zajišťujících výživu rostlin cca na 11 % zemědělské půdy.

Další forma spolupráce je uplatňována v rámci 489 kooperačních sdružení, zaměřených na různé formy kooperace zemědělských podniků v rostlinné a živočišné výrobě.

Koncentrace, specializace a nejrůznější kooperační a integrační formy mezi zemědělskými družstvy a státními podniky, mezi zemědělskými a potravinářskými podniky je novou etapou rozvoje zemědělského družstevnictví i celého socialistického zemědělství. Spojuje a znásobuje síly, zdroje a prostředky jednotlivých podniků, umožňuje aktivněji využít výsledků vědy a techniky, přináší zefektivnění výrobních procesů. Je názorným příkladem odhalování a využívání rezerv v naší ekonomice.

Družstevní zemědělství se spolu se státními statky stalo významným faktorem proporcionálního rozvoje naší ekonomiky a důležitým činitelem zvyšování životní úrovně. V souladu se základní linií strany usilují pracující v zemědělství o zabezpečení soběstačnosti výroby zrnin a o další zvýšení celkové soběstačnosti v potravinách, která v současnosti dosahuje

93—94 %. Ve výnosech obilí již 30 okresů překročilo 4 tuny po hektaru. Dosahujeme počtu 16 vyživovaných osob na jednoho trvale činného pracovníka v zemědělství. Je to předpoklad toho, že JZD jdou cestou trvalého intenzivního a efektivního rozvoje výroby.

Hrubá zemědělská produkce vyjádřená ve stálých cenách se za uplynulých 30 let více jak zdvojnásobila a dosáhla 80 mld Kčs v roce 1977. Produkce pšenice a masa se ztrojnásobila, výroba mléka je dvakrát a snůška vajec čtyřikrát vyšší. Ještě výraznější výsledky byly docíleny na Slovensku, které před 30 lety zaznamenalo o 37,7 % nižší výrobu z hektaru zemědělské půdy a tržní produkci dokonce o 56,4 % nižší než v českých krajích. V roce 1977 podíl Slovenska na celostátním objemu hrubé zemědělské produkce činil 32,7 % a podíl tržní produkce 30,7 %. To potvrzuje velké úspěchy slovenských družstevních rolníků a pracovníků státních statků.

ČSSR se dnes řadí mezi státy s vysokou úrovní zemědělské výroby; v roce 1976 jsme zaznamenali vyšší výrobu obilovin, masa, mléka a vajec na 1 obyvatele než v NSR, Francii (kromě masa) a Itálii. Naše výsledky ostře kontrastují s problémem zajištění výživy pro široké vrstvy obyvatelstva Asie, Afriky a Latinské Ameriky, kde jedna třetina lidí trpí podvýživou, kde hlad u dětí je běžným zjevem. A přitom obrovské rezervy v nevyužitě půdě, pracovní síle a přírodních podmínkách nejsou a v imperialismu ani nemohou být využity ve prospěch výživy širokých vrstev obyvatelstva.

Kalorická hodnota výživy našeho obyvatelstva má již řadu let vysokou úroveň, avšak její strukturu je žádoucí sladit s normami racionální výživy. Dále poroste spotřeba masa, mléka a mléčných výrobků, je však požadována vyšší spotřeba zeleniny, ovoce a nealkoholických nápojů. Pozitivním jevem je i přesun spotřeby ve prospěch průmyslového zboží. V roce 1953 činil podíl potravinářského zboží na celkovém obrátu 59,4 % a podíl průmyslového zboží 40,6 %; v roce 1976 zaznamenáváme již odlišnou skladbu: podíl potravinářského zboží 47,5 % a průmyslového zboží 52,5 %. Rychlejší růst tržní osobní spotřeby průmyslového zboží než potravin je v souladu s charakterem naší ekonomiky i společensky vyspělé země.

Směrnice XV. sjezdu stanovily zvýšit v současné pětiletce zemědělskou produkci o 14—15 %. Naši zemědělstí družstevníci se s daným úkolem čestně vyrovnávají, jak o tom svědčí výsledky jednotlivých let pětiletky. Znamená to, že družstevní rolníci jdou cestou trvalého vzestupu výroby. Podstata tkví v tom, že přírůstky hrubé výroby jsou převážně výsledkem faktorů intenzifikace. Zemědělská výroba je stabilnější, rozvíjí se bez prudkých výkyvů, k nimž docházelo vlivem nepříznivých podmínek v minulosti. Zrychluje se růst efektivnosti zemědělské výroby a jejího hlavního ukazatele — produktivity práce. Stoupá rentabilita výroby a upevňuje se ekonomika JZD. Výsledky jsou odpovědí družstevních rolníků rodné straně a dělnické třídě za trvalou péči a pozornost, kterou rozvoji zemědělství poskytují.

Socialistická zemědělská velkovýroba vytvořila pevný základ pro růst životní a kulturní úrovně družstevníků. Dochází k rekonstrukci a výstavbě nové vesnice, budují se moderní byty na městské úrovni. Bytový fond byl v průběhu 30 let z více než 80 % nově vybudován nebo rekonstruován, jen ve čtvrté a páté pětiletce bylo převážně pro mladé pracovníky v zemědělství postaveno více než 130 tisíc nových bytových jednotek.

Pracovní příjmy, které dříve patřily k nejnižším a činily např. v roce 1965 75,1 % ve srovnání s průmyslem, se v zásadě vyrovnaly s příjmy ostatních pracujících v národním hospodářství. Zkušenosti z ověřování a uplatňování nového systému odměňování a poskytování zemědělských výrobků členům a pracovníkům JZD potvrzují správnost zavádění jednotné soustavy odměňování družstev a státního sektoru v zemědělství. Sjednocení principů odměňování v obou sektorech, sbližování pracovních vztahů a způsobu řízení a plánování přispívá k vyrovnání postavení družstevních rolníků s ostatními pracujícími národního hospodářství.

Jednou z vymožeností naší socialistické společnosti je sociální zabezpečení družstevních rolníků, poskytované na stejných principech jako u pracovníků státního sektoru. Členům družstva je poskytována dovolená, zabezpečení v nemoci, invaliditě i společenská pomoc rodinám s dětmi ve stejném rozsahu a za podmínek jako ostatním pracujícím. Rekreační organizované Svazem družstevních rolníků a doplňkové lázeňské péče se zúčastňuje doma i v zahraničí ročně 105 tisíc družstevních rolníků. Socialistický stát převzal většinu rizik spojených se zemědělskou výrobou a ve velké míře se podílí na zproduktivnění a racionalizaci zemědělské výroby. Náklady na péči o zdraví a vzdělání jsou zabezpečovány převážně ze společenských prostředků.

Dosažený růst životní úrovně na vesnici ostře kontrastuje s životem pracujících rolníků v buržoazní republice. Např. v třicátých letech bylo zemědělství zadluženo 36 mld Kčs, ročně bylo vedeno na zemědělské usedlosti přes 120 tisíc exekucí. Spotřeba masa a masných výrobků se pohybovala kolem 10–15 kg na osobu. V 70 % bytů drobných rolníků bydlely v jedné místnosti více jak 4 osoby, přičemž naprostá část těchto bytů byla bez vodovodu, elektřiny a základní hygieny. Úhrn spotřebních výdajů činil nepředstavitelně nízkou částku — 1055 Kčs ročně. Obilní a masné monopoly stlačovaly ceny zemědělských výrobků u drobných rolníků na minimum. Mnoho lidí z vesnic odcházelo za příležitostným výdělkem do jiných oblastí a trvale i do zahraničí. Takový byl výsledek téměř stoletého vývoje kapitalismu v zemědělství.

Socialistické zřízení v krátké době v podstatě překonalo historicky vzniklé hluboké rozdíly v zemědělské výrobě a v životní úrovni rolníků mezi Českou a Slovenskou socialistickou republikou i jednotlivými oblastmi. Je to názorný příklad marxisticko-leninského řešení sociální a národnostní politiky v praxi. Podobný problém dosud nevyřešila žádná kapitalistická země. Jsme zde svědky opačného vývoje. Statistické údaje potvrzují zhoršující se bezvýchodné postavení rolníků, prohlubování kapitalistické diferenciaci a zrychlující se proces likvidace miliónů drobných zemědělských výrobců v NSR, Francii, Dánsku, USA a dalších zemích. Zásahy státu zde urychlují tento proces a podporují vytváření velkých kapitalistických podniků. Ke krachu byly odsouzeny nejrůznější „ozdravovací“ plány a „nekapitalistické“ cesty rozvoje zemědělství, spočívající na bázi soukromého vlastnictví. Kapitalismus není schopen řešit problémy zemědělské výroby v souladu se zájmy pracujících rolníků.

Výrazným rysem činnosti jednotlivých zemědělských družstev je péče o družstevníky — rozhodující výrobní sílu JZD. Obsahem této péče je vytvářet podmínky pro kvalitní práci, zdravotní prostředí, růst vzdělanosti a péče o komplexní sociální rozvoj družstevníků s cílem jejich opti-

málního začlenění do výrobního procesu podle schopností lidí a požadavků družstva.

Současný rozvoj vědeckotechnického pokroku a družstevní zemědělské výroby klade vysoké nároky na vzdělanost a kvalifikační připravenost pracovníků. V současné době pracuje v JZD již 132 tisíc vyučených pracovníků, 47 tisíc odborníků se středoškolským vzděláním a 8 tisíc vysokoškoláků. Kvalifikace pracujících některých profesí a technicko-hospodářských pracovníků je v JZD na úrovni průmyslových odvětví.

Kvalitativní růst pracovních sil v zemědělství je v zájmu celé společnosti. Roste potřeba stále všestrannějšího rozvoje osobnosti člověka, jeho kulturnosti a vzdělání. V souladu s tím je i v družstvech přistupováno k realizaci zásad nové československé vzdělávací soustavy. Příprava mládeže pro práci v zemědělství bude více než dosud zaměřena na rozvoj technického myšlení, na organizaci pracovních činností a výrobních procesů, na schopnost chápat širší společensko-ekonomické souvislosti. Mládež se středoškolským a vysokoškolským vzděláním má prohloubit své znalosti koncepčního tvůrčího myšlení při aplikaci vědeckotechnických poznatků do praxe a zvýšit své organizační a řídicí znalosti a schopnost vést pracovní kolektivy.

Ke změnám výchovy nové generace pracujících pro zemědělství dochází v obsahu výuky i v učebních osnovách. Jsou zavedeny nové tříleté učební obory jednotlivých profesí a zřízen čtyřletý učební obor s maturitou.

Probíhající specializace a koncentrace výroby klade nároky na soustavné zvyšování odborných znalostí všech družstevníků pro práci v nových podmínkách. Významnou úlohu zde plní družstevní školy práce, jimiž každoročně prochází přes 300 tisíc družstevníků. JZD navazují na soustavnou péči státních školských a zemědělských orgánů o růst vzdělanosti zemědělské mládeže a družstevníků. Vytvářejí příznivé předpoklady pro odbornou praxi žákům a studentům škol, pečují o technickou vybavenost pracovišť, zavádějí vícesměnné režimy v živočišné výrobě, poskytují souvislé pracovní volno. Je to další krok ke sblížení podmínek práce v průmyslu a v zemědělství.

Péči o komplexní sociální rozvoj svých členů a pracovníků považuje již většina družstev za nedílnou součást řízení. Komplexní programy péče o pracující jsou především zaměřeny na zlepšování pracovních podmínek družstevníků, jmenovitě žen a mládeže. V oblasti ochrany zdraví a bezpečnosti při práci jsou zdokonalována zejména preventivní opatření k odstranění či snížení úrazovosti a nemocnosti a více využívány ochranné pracovní pomůcky. Je pečováno o hygienu pracovního prostředí, budována sociální zařízení. V letošním roce prochází 260 tisíc družstevníků preventivními lékařskými prohlídkami. V zemědělské velkovýrobě byla již v podstatě odstraněna těžká a fyzicky namáhavá práce žen a je lépe využíváno jejich kvalifikace a schopností. U mládeže jsou vytvářeny podmínky pro stabilizaci, rozvoj osobnosti a pro aktivní využívání volného času.

V souladu se závěry XV. sjezdu KSČ jsou v JZD a na vesnici budována předškolní zařízení a rozšiřováno závodní stravování JZD. Formou sdružených prostředků, kde převažuje podíl JZD, bylo koncem minulého roku v provozu 761 mateřských škol a 47 jeslí, v nichž bylo umístěno celkem 23 198 dětí. Dalších 116 mateřských škol se 3443 dětmi a 21 jeslí s 318 dětmi je výhradně v provozu JZD. Ve výstavbě je 351 předškolních za-

řízení. Závodní stravování JZD slouží více než 250 tisícům družstevníků, včetně důchodců, kterým může být poskytována teplá hodnotná strava za sníženou úhradu nebo zdarma.

Pro upevnění zdraví družstevníků a obnovu jejich fyzických sil je Svazem družstevních rolníků organizována rekreace. V roce 1977 počet družstevních rolníků, zemědělských učňů a pionýrů, kteří se zúčastnili domácí i zahraniční rekreace včetně pionýrských táborů, dosáhl přes 100 tisíc osob. Postupně jsou uváděna do provozu vlastní družstevní rekreační zařízení pro družstevní rolníky a jejich děti. Výběrová rekreace je vhodně využívána k politicko-výchovnému působení na mládež a členy JZD. Družstevní rolníci využívají jako součást sociálního zabezpečení lázeňskou péči. Z prostředků státu bylo v roce 1977 družstevníkům přiděleno 25 317 poukazů, kromě dalších 3428 poukazů vydaných Svazem družstevních rolníků. Dříve pro rolníky nedosažitelná dovolená, zabezpečení v nemoci, důchod a společenská pomoc rodinám s dětmi je dnes poskytována ve stejném rozsahu jako ostatním pracujícím. Rekreace a lázeňská péče družstevních rolníků patří k nejpřednějším ve světě.

Zemědělská družstva se výrazně prosazují i jako společenské organizace. Ve spolupráci s národními výbory a ostatními organizacemi Národní fronty zabezpečují kulturní potřeby družstevníků, pečují o zlepšování životních podmínek na vesnici. Kulturně výchovná práce JZD je zaměřena na prohlubování socialistického společenského vědomí, proletářského internacionalismu, na všestranný rozvoj osobnosti socialistického člověka. S rozvojem družstevního zemědělství vznikly na vesnici i nové kulturní tradice spojené s životem družstva a obce, s historií našich národů. JZD se účinně podílejí s národními výbory a ROH na výstavbě kulturních zařízení i na vlastní kulturní činnosti. Vznikla tak síť kulturních zařízení klubového typu — osvětové besedy, závodní kluby, kulturní kluby JZD aj., v řadě obcí vyrostly kulturní domy. Při JZD pracuje např. 632 kulturních souborů a 226 souborů zájmové umělecké činnosti. Členové družstev pracují v dalších 517 souborech při sdružených klubech či osvětových zařízeních. Vesnické a družstevní soubory se aktivně zapojily do národních festivalů zájmové umělecké činnosti i do mezinárodních soutěží. Bohatá a prospěšná je kulturní a sportovní činnost organizovaná Svazem družstevních rolníků ve spolupráci s ČSTV, SSM, Svazarmem, Pionýrskou organizací a dalšími.

Dosažené výsledky sociálních a kulturních přeměn vesnice jsou organickou součástí 30leté socialistické výstavby naší společnosti, procesu odstraňování sociálně ekonomických rozdílů mezi městem a vesnicí.

FORMOVÁNÍ SOCIALISTICKÉHO ZPŮSOBU ŽIVOTA DRUŽSTEVNÍCH ROLNÍKŮ

Rozvoj výrobních sil a výrobních vztahů v zemědělství vytvořily základnu pro rozvíjení socialistického vědomí a životního způsobu družstevních rolníků. Formují se nové postoje k práci pro společnost, vztahy k družstevnímu vlastnictví výrobních prostředků i způsobu uspokojování sociálně ekonomických a kulturně společenských zájmů a potřeb. Prohlubuje se nový poměr družstevních rolníků ke společnosti a dochází k sbližování zájmů družstevního rolnictva s celospolečenskými zájmy.

Postavení družstevních rolníků se v průběhu jedné generace podstatně změnilo. Dnes se plně zúčastňují politické a veřejné činnosti, podílejí se na správě a řízení společnosti. V národních výborech jsou družstevní rolníci zastoupeni 33 100 poslanci, ve vyšších orgánech pracuje 1989 družstevních rolníků. Jejich postavení v řízení a správě společnosti je zajištěno ústavou a celým naším socialistickým zákonodárstvím.

Socialistický vztah k práci a k plnění celospolečenských úkolů vyjadřují družstevní rolníci masovým rozvojem pracovní iniciativy především při plnění a překračování úkolů státního plánu zemědělské výroby. Vzrůstající počet BSP a KRB mluví o nových kvalitách pracovního soutěžení. K 60. výročí VŘSR v roce 1977 bylo zapojeno v socialistickém soutěžení 64 % družstevníků s téměř 92 000 individuálními a 14 000 kolektivními závazky, které představovaly hodnotu 1386 mld Kčs. V roce 1978 je to 119 tisíc socialistických závazků v hodnotě vyšší jak jedna miliarda Kčs. Čestně se umístilo 8656 BSP a 762 KRB. Milióny hodin dobrovolné práce družstevníků ve spolupráci s ostatními obyvateli vesnice přispěly k zlepšení pracovního a životního prostředí v JZD a obcích. Přinesly užitek pro družstevní rolníky samotné, změnily vzhled vesnice a přispěly k dalšímu zvýšení kultury práce a života.

Měřítkem nového vztahu k družstvu a výrazem demokratických principů řízení družstva za nejširší a rozhodující účasti rolníků je družstevní demokracie. Zavádění kvalitativně vyšších forem organizace a řízení výroby a práce v JZD otevírá i nový prostor pro její širší uplatňování. V nové etapě rozvoje zemědělství, charakterizované koncentrací a specializací výroby, nedošlo k oslabení vztahu družstevníků ke správě a řízení družstev. Naopak v nových podmínkách dochází k zvýšenému zájmu družstevníků o řešení otázek života a činnosti JZD, ke spojování řízení a správy družstevních záležitostí s výrobními a pracovními procesy, např. prostřednictvím výrobních porad. Dochází k zvyšování odpovědnosti, uvědomělé pracovní disciplíny a plnění rozhodnutí kolektivních orgánů. Správné chápání a uskutečňování principů družstevní demokracie posiluje úlohu členských schůzí JZD, upevňuje postavení představenstva a je školou výchovy družstevníků. Družstevní demokracie je i nezastupitelnou metodou řízení v mezipodnikové kooperaci, společných zemědělských podniků a dalších forem spolupráce.

V návaznosti na vysoký stupeň začlenění JZD do celospolečenské dělby práce a vysoký podíl ostatních odvětví národního hospodářství se vytváří a sílí nový vztah družstevníků k celospolečenským úkolům. Je posilován uvědomělý pocit odpovědnosti k plnění hospodářských úkolů státního plánu, za plynulé a dostatečné zabezpečování potravin pro výživu obyvatelstva. Družstevníci se snaží podílet se na řešení úkolů jiných odvětví i celonárodních problémů, např. v energetice, zahraničním dovozu a vývozu, úsporách surovin apod. JZD si tak vytváří pevné místo v budování rozvinuté socialistické společnosti. Uvědomělý přístup pracujících v zemědělství umožňuje jejich stále širší celospolečenské propojení. Společenské organizace na vesnici, především Svaz družstevních rolníků, aktivně působí na rozvoj nových socialistických vztahů, které napomáhají úspěšně realizovat hospodářskou politiku strany v zemědělství.

Vývojové změny lze zaznamenat v socialistickém družstevním vlastnictví. JZD dnes nejsou socialistická jen svou formou, ale postupně též obsahem. Dnešní družstva reprezentují družstevní vlastnictví, založené

nikoliv už na sdružených výrobních prostředcích, nýbrž na majetku vytvořeném prací členů v družstvech za výrazné pomoci státu. Koncentrací a specializací dochází k vytváření vyšší formy družstevního hospodaření, vyvíjí se způsob řízení a organizační formy v JZD. Vlivem vědy a techniky nabývá zemědělská práce stále zřetelněji průmyslový charakter.

Družstevní vlastnictví je realizováno v mezích stanovených regulátorů a výsledky výroby jsou rozdělovány podle socialistických principů při respektování žádoucích proporcí mezi akumulací družstev a osobní a společenskou spotřebou jejich členů. Spotřeba členů JZD ztratila naturální charakter a je napojena na celospolečenskou distribuční síť, převažuje vydání za průmyslové zboží. Postupně dochází k sjednocení principů odměňování za práci v obou sektorech, sbližování pracovních vztahů a vytváření základny pro postupné formování jednotného systému ekonomiky, řízení a plánování a sociálně kulturního rozvoje života v zemědělských podnicích obou sektorů. Družstevníci chápou a podporují zavedení jednotné formy odměňování i další opatření a využívají je k dalšímu rozvoji socialistické zemědělské velkovýroby.

Pozitivní vztah družstevníků k probíhajícím vývojovým změnám v JZD a jejich uvědomělá podpora sbližování podmínek práce a života města a vesnice, k družstevnímu vlastnictví, vztah k celospolečenským potřebám dokazují základní změny v myšlení a ve vytváření socialistického způsobu života družstevních rolníků.

ÚLOHA SVAZU DRUŽSTEVNÍCH ROLNÍKŮ A DALŠÍCH ORGANIZACÍ NÁRODNÍ FRONTY NA VESNICI

Společensko-zájmová organizace — Svaz družstevních rolníků — má svůj významný podíl při rozvíjení sociálně ekonomického postavení JZD a prohlubování všech dalších stránek družstevního života. Svým působením mezi družstevníky účinně přispívá k realizaci hospodářské politiky strany, k rozvoji socialistického vědomí a způsobu života družstevníků, při řešení sociálně ekonomických otázek pracujících. Nezastupitelnou úlohu plní zejména při rozvoji pracovní iniciativy a socialistického soutěžení, ve výchovné a masově politické práci, upevňování socialistické zákonnosti. Jeho trvalým politickým úkolem je cílevědomě napomáhat k upevňování dělnícko-rolnického svazku.

Svaz družstevních rolníků rozšiřuje oblast svého vlivu na vesnici především soustavnou a trvalou spoluprací s národními výbory a dalšími organizacemi Národní fronty, zejména s Revolučním odborovým hnutím a Socialistickým svazem mládeže. Politická a organizační součinnost Svazu s národními výbory a organizacemi Národní fronty na vesnici, kam nutno zahrnout i Čs. svaz žen, Svazarm, Svaz požární ochrany a další, je cenným přínosem pro rozvoj sociálního, kulturního, společenského, sportovního a branného života vesnice. Má významný podíl na vytváření socialistického pracovního a životního prostředí, umožňuje aktivní zapojení družstevníků, žen a mládeže do veřejné a společenské činnosti.

Těžiště své práce Svaz družstevních rolníků stále více přenáší do svých základních členských organizací, tzn. bezprostředně do JZD a jeho pracovišť. Zde mají družstevníci otevřeno široké pole své působnosti a velké možnosti rozvoje iniciativy při zabezpečování úkolů vyplývajících ze

stanov SDR a vytyčených stranickými orgány. Současné politické a ekonomické postavení JZD dává nejen předpoklady, ale stává se závazkem pro další a ještě rychlejší rozvoj družstev a pro plnění a uspokojování celospolečenských zájmů obcí v obvodu družstva.

Široká celonárodní předsjezdová diskuse se bezprostředně vyjádří k aktuálním úkolům družstevního hnutí, ale i k činnosti své zájmové organizace. IX. celostátní sjezd JZD bude nástupem k další kvalitativně vyšší etapě rozvoje našeho socialistického zemědělství, která přispěje k plnění programu XV. sjezdu KSČ.

Došlo dne 27. 11. 1978

Adresa autora:

Josef Poláček, ÚV Svazu družstevních rolníků, Smečky 33, 113 97 Praha 1

Uplynulo 30 let od zahájení revolučních přeměn československého zemědělství, uskutečňovaných pod vedením Komunistické strany Československa a za pomoci dělnické třídy pracujícím rolnictvem.

Třicet let socializace československého zemědělství bylo cestou úsilí, námahy, bojů i obětí. Bylo však i cestou radostné práce a odhodlání vybojovat lepší zítřky pracujícimu rolnictvu.

Byl to složitý proces, probíhající v ostrém třídním boji na vesnici i v celé společnosti, ve kterém Komunistická strana Československa vedla desetitisíce funkcionářů, dělníků, drobných a středních rolníků ke konečnému vítězství, k vybudování socialistického zemědělství.

ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA KSČ

Hovoříme-li o politice v oblasti zemědělství, byla a je to vždy ve své podstatě zemědělská politika Komunistické strany Československa, a to nejen po roce 1945, ale i za trvání první republiky.

Za první republiky existovala samozřejmě i zemědělská politika buržoazních stran, především strany agrární. Ale to byla, jak tehdejší vývoj ukázal, politika vedená k prospěchu kapitalistické třídy a nikoliv k prospěchu zemědělství.

Po roce 1945 přebírá vláda republiky v podstatě program v zemědělské politice od KSČ a po roce 1948 se vláda a její orgány již přímo řídí v budování socialistického zemědělství programem, určeným sjezdu Komunistické strany Československa.

V zemědělské politice se orientovala strana na důsledné řešení problémů pracujících rolníků, aby na konkrétních činech jim ukázala, že jediné dělnická třída a komunisté jsou společenskou silou, která je schopna řešit jejich situaci, podstatně zlepšit jejich postavení a dát jim reálnou perspektivu šťastné budoucnosti.

Hlavním opatřením zemědělské politiky v tomto období byla rozsáhlá pozemková reforma, provedená postupně ve třech etapách: konfiskace půdy fašistů a zrádců, revize buržoazní pozemkové reformy a nová pozemková reforma.

Správnost této politiky byla potvrzena již v roce 1946 volebním vítězstvím komunistů, ze kterého vzešla Gottwaldova vláda, i podporou politiky komunistické strany v boji s reakcí v únoru 1948. Na sjezdu rol-

nických komisí v Praze a na památném shromáždění na Václavském náměstí se 150 000 zástupců pracujících rolníků z celé republiky jednoznačně postavilo za politiku komunistické strany.

Únorovým vítězstvím odpadly poslední zábrany, které stály v cestě dokončení staletého zápasu pracujících rolníků o půdu.

Byly dokončeny druhá a třetí etapa pozemkové reformy a hlavním úkolem v zemědělské politice strany se stává orientace na socialistickou výstavbu zemědělství.

V podstatě za deset let byla uskutečněna socialistická přestavba československého zemědělství a byla zcela změněna jeho sociálně ekonomická struktura. Komunistická strana správně orientovala dělnickou třídu a socialistický stát na zvýšenou pomoc zemědělství.

PROCESY KONCENTRACE, SPECIALIZACE A KOOPERACE V ČESKOSLOVENSKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ PO ROCE 1945

Československé zemědělství, ve kterém před 30 lety převládala málo produktivní soukromá rolnická malovýroba, bylo přebudováno v historicky krátkém období cestou tvůrčího uplatnění myšlenek Leninova družstevního plánu v našich podmínkách na velkovýrobní socialistické zemědělství.

O nesporných úspěších socialistického zemědělství v Československu za uplynulých 30 let jeho existence nejlépe svědčí fakta.

V současné době hospodaří socialistický sektor na 93,7 % zemědělské půdy, z toho státní sektor na 30,4 % a jednotná zemědělská družstva na 63,3 %. Na jednotlivě hospodařící rolníky připadá 5 %, většinou v podhorských a horských oblastech.

Zatímco v roce 1936 existovalo v tehdejší ČSR 1 530 000 zemědělských podniků a v zemědělství bylo trvale zaměstnáno cca 3 300 000 osob, k 30. 6. 1976 bylo v ČSSR 2097 JZD a 213 státních statků a počet trvale činných osob v zemědělství k počátku roku 1975 byl 990 000.

Na jednu trvale činnou osobu v zemědělství v roce 1936 připadalo 2,14 hektaru zemědělské půdy a v socialistickém zemědělství v ČSSR k počátku roku 1977 7,06 hektaru zemědělské půdy. V roce 1936 zajišťoval jeden pracovník v zemědělství výrobu potravin pro 4 obyvatele a v roce 1976 již pro více než 15 obyvatel.

Československé socialistické zemědělství dosáhlo vysokého stupně technické vybavenosti. Od roku 1950 do počátku roku 1977 vzrostla hodnota základních výrobních prostředků více než třikrát.

Vybavenost nejmodernější strojovou technikou umožňuje československému zemědělství používat nejnovější velkovýrobní technologie v rostlinné a živočišné výrobě. Obiloviny jsou z 98 % sklizeny kombajny, u cukrovky je používáno na 91 % ploch dělené sklizně s využitím strojové techniky a brambory jsou sklizeny kombajny na více než 50 % ploch.

Nejmodernější velkovýrobní technologie jsou používány také při výrobě vepřového a drůbežího masa i vajec. Tyto velkovýrobní provozy jsou prakticky založeny na průmyslových formách výroby a práce.

Zatímco v československém zemědělství před II. světovou válkou se prakticky nedalo hovořit o využití strojové techniky, k počátku roku 1977 mělo k dispozici socialistické zemědělství 141 123 traktorů, z toho 127 016

traktorů kolových a 14 107 pásových, a 20 018 sklízecích obilních mlátiček. Na jeden fyzický traktor připadalo k 1. 1. 1977 49,5 ha zemědělské půdy a na jednu sklízecí mlátičku připadalo 135 ha ploch obilovin. Dále mělo k dispozici 4611 sklizečů brambor a 3897 sklizečů cukrovky pro dělenou sklizeň.

Technizace československého zemědělství je uskutečňována nejen z vlastních zdrojů, ale také za významné pomoci socialistických zemí, především Německé demokratické republiky a Sovětského svazu.

Podstatně vzrostla také spotřeba průmyslových hnojiv. Zatímco v roce 1936/37 byla spotřeba průmyslových hnojiv v čistých živinách na 1 ha zemědělské půdy 13,1 kg, v roce 1976/77 byla celková spotřeba 230,6 kg.

Rovněž podstatně se zvýšil počet odborníků v socialistickém sektoru zemědělství. Zatímco v roce 1960 byl počet odborníků s vysokoškolským vzděláním 6072, s úplným středním odborným vzděláním 13 014 a se středním odborným vzděláním 28 444, tedy celkem 47 530 odborníků, ke konci roku 1973¹⁾ bylo vysokoškolsky vzdělaných odborníků již 18 155, s úplným středním odborným vzděláním 55 491 a se středním odborným vzděláním 24 050, tedy celkem 97 696 zemědělských odborníků. Vzrostl tedy počet zemědělských odborníků od roku 1960 na 205 %.

V důsledku těchto skutečností dosahuje československé socialistické zemědělství neustále se zlepšujících výrobních výsledků v uplynulých 30 letech.

V roce 1950 byl průměrný hektarový výnos obilovin 1,71 t (1936 1,58 t), v roce 1976 již 3,49 t. Průměrné hektarové výnosy pšenice byly v roce 1950 1,89 t, v roce 1976 3,77 t, ječmene 1,68 t a 3,40 t, kukuřice na zrno 1,70 t a 3,60 t, cukrovky 28,47 a 35,62 t a brambor 12,35 t a 17,55 t.

Podstatně se zvýšila i úroveň živočišné výroby. V roce 1950 byla průměrná roční dojivost jedné krávy 1585 l, v roce 1976 již 2805 l. Průměrná roční snáška jedné slepice v roce 1950 byla 115 kusů a v roce 1976 220,2 kusů. Výroba masa v živé hmotnosti byla v roce 1950 796 355 tun a v roce 1976 1 503 330 tun. V roce 1950 bylo vyrobeno na 1 ha zemědělské půdy 108 kg masa (hovězí, telecí, vepřové v živé hmotnosti), 432 l mléka a 219 kusů vajec, ale v roce 1976 již 217 kg masa, 756,1 l mléka a 648,4 kusů vajec.

Zvýšená úroveň rostlinné i živočišné výroby umožnila i zvýšení spotřeby nejdůležitějších druhů potravin na 1 obyvatele v ČSSR.

V roce 1937 a v roce 1976 byla spotřeba nejdůležitějších druhů potravin na 1 obyvatele tato: masa celkem v hodnotě na kosti 34,0 kg a 81,0 kg, tuků a oleje celkem v hodnotě čistého tuku 14,1 kg a 19,9 kg, z toho másla 4,9 kg a 7,9 kg, mléka 159,1 l a 116,4 l, vajec 138 kusů a 294 kusy, obilovin v hodnotě zrna 170,8 kg a 142,9 kg, cukru 23,2 a 38,0 kg.

Došlo i k podstatnému zvýšení objemu hrubé a tržní zemědělské produkce. V roce 1936 byl objem hrubé zemědělské produkce ve stálých cenách roku 1967 54 mld 896 mil. Kčs, v roce 1950 47 mld 321 mil., ale v roce 1976 již 74 mld 374 mil. V roce 1950 byl objem tržní produkce 21 mld 625 mil. a v roce 1976 55 mld 806 mil.

Úspěchy v rostlinné a živočišné výrobě umožnily socialistickým zemědělským podnikům uspokojovat ve stále větší míře hmotné i kulturní potřeby pracovníků a zajišťovat nepřetržitý růst jejich životní úrovně.

¹⁾ novější údaje nejsou k dispozici

Průměrné měsíční odměny pracovníků v zemědělství vzrostly od roku 1955 více než 2,5krát. Srovnáme-li peněžní příjmy a životní náklady družstevních rolníků s průměrnými příjmy a životními náklady v kapitalistické ČSR, zjistíme, že životní náklady vzrostly v roce 1976 ve srovnání s životními náklady zemědělců v roce 1937 o 30 %, ale peněžní příjmy na 1 člena domácnosti družstevního rolníka se zvýšily přes 400 %. Československo se stalo jednou z mála zemí, ve které se podařilo důchodové rozdíly mezi pracovníky v zemědělství a průmyslu podstatně snížit.

Hodnotíme-li dosavadní vývoj československého zemědělství, lze říci, že úkoly uložené XV. sjezdem strany i plány ÚV KSČ na období 6. pětiletky na léta 1976—1980, především krýt přírůstky potravin z vlastních zdrojů, jsou úspěšně plněny a v některých ukazatelích i překračovány.

V souvislosti s nástupem do nové etapy rozvoje výrobních sil v československém zemědělství, na podkladě zkušeností čerpaných ze sovětského zemědělství a také ze zemědělství Německé demokratické republiky — hlavně z oblasti kooperace, se do popředí pozornosti zemědělské politiky KSČ dostává rozvíjení koncentrace a specializace zemědělské výroby, především cestou uplatňování kooperačních vztahů. Není to úkol pro socialistické zemědělství zcela nový, neboť jeho dosavadní vývoj byl a je úzce spjat s procesy koncentrace, specializace a kooperace.

První etapou koncentrace zemědělské výroby bylo již samo vytváření státních statků a proces socialistického združstevňování — zakládání jednotných zemědělských družstev.

Již po roce 1948 vznikají specializované státní podniky s vysokou koncentrací zvířat, např. velkovýkrmny prasat s jednorázovou kapacitou zástavu až 10 000 kusů.

V procesu združstevňování se spojilo do roku 1960 610 000 rozdrobených zemědělských hospodářství do 12 560 JZD, jejichž průměrná výměra byla koncem roku 1959 354 ha zemědělské půdy. V tomto roce dosáhl počet JZD nejvyššího stupně. Pokud se týká státních statků, jejich nejvyšší počet byl zaznamenán v roce 1960, kdy existovalo 365 státních statků o průměrné výměře 3105 ha zemědělské půdy.

V první etapě koncentrace existovala družstva o výměře od cca 100 ha až do 2000 ha zemědělské půdy. Další vývoj ukázal, že dosažená koncentrace půdního fondu i živočišné výroby umožnila sice uplatnit v zemědělství tehdejší mechanizaci, ale podmínky pro velkovýrobní technologie byly značně omezovány. Začala se projevovat disproporce mezi dosaženým stupněm rozvoje výrobních sil a velikostí některých družstev.

Komunistická strana řešila tento rozpor vytyčením linie na slučování malých JZD do větších ekonomických celků. Tato druhá etapa koncentrace, probíhající po úspěšném dokončení socializace naší venice po roce 1959, měla značný význam pro další rozvoj socialistického zemědělství v Československu. Do konce roku 1963 klesl počet JZD o 4940 a průměrná výměra 7620 JZD se zvýšila na 571 ha zemědělské půdy. V letech 1964—1967 dochází k dalšímu poklesu počtu družstev na 6395 s průměrnou výměrou 624 ha zemědělské půdy. V krizových letech 1968—1969 nastala stagnace a druhá etapa koncentrace zůstala nedokončena a ještě v roce 1970 byla průměrná výměra tehdy existujících 6270 JZD jen 638 ha zemědělské půdy.

Počet státních statků od roku 1960 rovněž klesal a ke konci roku 1970 byl jejich počet 336 s průměrnou výměrou 4264 ha zemědělské půdy.

Základními směry dalšího rozvoje koncentrace a specializace zemědělské výroby a jejich organizačními formami v zemědělství a potravinářském průmyslu se zabývalo předsednictvo ÚV KSČ 12. března 1971. Usnesení předsednictva ÚV KSČ ukázalo cestu řídicím orgánům k usměrňování dalšího rozvoje československého zemědělství. Tuto cestu plně potvrdil XIV. sjezd strany, v jehož rezoluci se říká: „Socialistické zemědělství vstupuje do nové etapy svého vývoje. Další mohutný rozvoj výrobních sil, zejména efektivní uplatnění velkovýrobní technologie a techniky, vyžaduje výraznou, cílevědomou koncentraci a specializaci rostlinné a živočišné výroby. Základním předpokladem k tomu je zejména vytváření a prohlubování kooperačních vztahů mezi zemědělskými podniky.“

Další konkretizací a rozpracováním usnesení předsednictva ÚV KSČ z března 1971 a XIV. sjezdu se zabývalo plénum ÚV KSČ v dubnu 1972, které řešilo otázky dalšího rozvoje zemědělství a potravinářského průmyslu a zdůraznilo, že „... objektivně nezbytný růst koncentrace a prohlubování specializace výroby, vyvolané rozvojem výrobních sil a společenskou délbou práce v období nastupující vědeckotechnické revoluce, mají mimořádný význam i v zemědělství. Hlavní cestou tu je rozvíjení nejrůznějších forem kooperace družstev, státních statků i ostatních podniků.“

Závěry dubnového pléna ÚV KSČ plně přijal VIII. sjezd JZD, nejvyšší orgán zemědělských družstev v ČSSR.

Československé zemědělství vstoupilo do nové etapy svého rozvoje, ve které jde o budování moderní, vysoce koncentrované a specializované výroby v souladu s usnesením XV. sjezdu KSČ.

Koncentraci, specializaci a kooperaci v československém zemědělství je třeba vidět jako dlouhodobé procesy, které plánovitě usměrňovány a řízeny v souladu s rozvojem výrobních sil a vztahů, mají zajišťovat optimální využití místních přírodních a ekonomických podmínek, neustálý kvantitativní i kvalitativní růst objemu zemědělské výroby a maximální naplňování celospolečenských potřeb.

Uvedeme několik údajů o stavu v procesech koncentrace, specializace a kooperace v československém zemědělství. K 1. 1. 1977 bylo v ČSSR celkem 2097 JZD, z toho v ČSR 1372 a v SSR 725. Jejich průměrná výměra v ČSSR byla 2183 hektarů společné zemědělské a 1570 ha orné půdy. V ČSR byla průměrná výměra 2064 ha zemědělské a 1583 ha orné půdy a v SSR 2402 ha zemědělské půdy a 1547 ha orné půdy.

K témuž datu bylo v ČSSR 213 státních statků, z toho 142 v ČSR a 71 v SSR. Průměrná výměra státních statků v ČSSR byla 6545 ha zemědělské a 4577 ha orné půdy, v ČSR 7303 ha zemědělské a 5275 ha orné půdy a v SSR 5028 ha zemědělské a 3183 ha orné půdy.

Zvláštní postavení ve státním sektoru mají státní statky typu oborových podniků, obhospodařující v současné době v České socialistické republice 280 692 ha zemědělské půdy. Jsou to státní statky: Tachov s výměrou 66 380 ha zemědělské půdy (procento zornění 74,9), Šumava s výměrou 81 659 ha zemědělské půdy (procento zornění 51,0), Sokolov s výměrou 34 338 ha zemědělské půdy (procento zornění 67,9), Cheb s výměrou 21 050 ha zemědělské půdy (procento zornění 53,0) a Bruntál s výměrou 77 265 ha zemědělské půdy (procento zornění 74,3).

Počet kooperačních seskupení byl k 1. 1. 1977 v ČSSR 489 a do různých kooperačních činností bylo zapojeno 97 % JZD a 90 % státních statků. Největší počet kooperací je zaměřen na společné využívání mecha-

I. Jednotná zemědělská družstva

Rok	Počet JZD						Zemědělská půda	
	ČSSR		ČSR		SSR		ČSSR	
	počet	%	počet	%	počet	%	ha	%
1951	3 138	100,0	2363	100,0	775	100,0	1 070 446	100,0
1953	6 679	212,8	5215	220,7	1464	188,9	2 171 908	202,9
1955	6 795	216,5	5309	224,7	1486	191,7	1 947 027	181,9
1956	8 016	255,4	6374	269,7	1642	211,9	2 236 558	208,9
1958	12 140	386,9	9741	412,2	2399	309,5	4 334 142	404,9
1959	12 560	400,2	9833	416,1	2727	351,9	4 792 900	447,7
1960	10 816	344,7	8133	344,2	2683	346,2	4 903 063	458,0
1965	6 704	213,6	4595	194,5	2109	272,1	4 276 862	399,5
1970	6 270	199,8	4317	182,7	1953	252,0	4 242 204	396,3
1972	5 318	169,5	3738	158,2	1580	203,9	4 313 648	403,0
1973	4 449	141,8	3178	134,5	1271	164,0	4 356 667	407,0
1974	3 619	115,3	2481	105,0	1138	146,8	4 380 499	409,2
1975	2 736	87,2	1825	77,2	911	117,5	4 406 804	411,7
1976	2 097	66,8	1372	58,1	725	93,5	4 420 882	413,0

Pramen: Statistické ročenky 1957, 1959, 1961, 1976

II. Státní statky

Rok	Počet státních statků						Zemědělská	
	ČSSR		ČSR		SSR		ČSSR	
	počet	%	počet	%	počet	%	tis. ha	%
1953	.	.	.	.	.	.	661	100,0
1955	.	.	.	.	.	.	809	122,4
1956	.	.	.	.	.	.	900	136,1
1958	164	100,0	124	100,0	40	100,0	999	151,1
1959	166	101,2	124	100,0	42	105,0	1066	161,3
1960	365	222,6	270	217,7	95	237,5	1133	171,4
1965	329	200,6	234	188,7	95	237,5	1465	221,6
1970	336	204,9	247	199,2	89	222,5	1433	216,8
1971	326	198,8	242	195,2	84	210,0	1428	216,0
1972	305	186,0	225	181,4	80	200,0	1440	217,8
1973	300	182,9	220	177,4	80	200,0	1453	219,8
1974	290	176,8	213	171,8	77	192,5	1436	217,2
1975	250	152,4	174	140,3	76	190,0	1421	215,0
1976	213	129,9	142	114,5	71	177,5	1394	210,9

Pramen: Statistické ročenky 1957, 1959, 1961, 1976, 1977

včetně záhumenků				z výměra spol. zeměd. půdy na 1 JZD							
ČSR		SSR		ČSSR		ČSR		SSR			
ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
685 269	100,0	385 177	100,0	341	100,0	290	100,0	497	100,0		
1 360 931	198,6	810 977	210,5	325	95,3	261	90,0	553	111,3		
1 202 939	175,4	744 088	193,2	286	83,9	226	77,9	500	100,6		
1 451 684	211,8	784 874	203,8	279	81,8	228	78,6	448	90,1		
2 841 259	414,6	1 492 883	387,6	357	104,7	291	100,3	622	125,1		
3 060 540	446,6	1 732 360	449,7	381	111,7	311	107,2	635	127,8		
3 099 368	452,3	1 803 695	468,3	453	132,8	381	131,4	672	135,2		
2 692 831	392,9	1 584 031	411,2	705	206,7	608	209,6	563	113,3		
2 660 318	388,2	1 581 886	410,7	638	187,1	580	200,0	767	154,3		
2 659 591	388,1	1 654 057	429,4	766	224,6	681	234,8	962	193,6		
2 666 695	389,1	1 689 972	438,7	987	289,4	885	305,2	1212	243,9		
2 674 386	390,2	1 706 113	442,9	1343	393,8	1232	424,8	1566	315,1		
2 682 632	391,5	1 724 172	447,6	1920	563,0	1824	629,0	2093	421,1		
2 688 208	392,3	1 732 674	449,8	2183	640,2	2064	711,7	2404	483,7		

půda				z výměra zeměd. půdy na 1 státní statek							
ČSR		SSR		ČSSR		ČSR		SSR		ó	
tis. ha	%	tis. ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
492	100,0	169	100,0	.	.	.	.	.	.		
612	124,4	197	116,6	.	.	.	.	.	.		
693	140,8	207	122,5	.	.	.	.	.	.		
776	157,7	223	131,9	6091	100,0	6258	100,0	5575	100,0		
816	165,8	250	147,9	6421	105,4	6580	105,1	5952	106,8		
862	175,2	271	160,3	3104	51,0	3192	51,0	2852	51,1		
1076	218,7	389	230,2	4453	73,1	4598	73,5	4094	73,4		
1066	216,7	367	217,1	4265	70,0	4316	69,0	4123	73,9		
1061	215,6	365	216,0	4380	71,9	4384	70,0	4345	77,9		
1082	219,9	358	211,8	4721	77,5	4809	76,8	4475	80,3		
1091	221,7	362	214,2	4843	79,5	4959	79,2	4525	81,2		
1079	219,3	357	211,2	4952	81,3	5065	80,9	4636	83,1		
1066	216,7	355	210,0	5684	93,3	6126	97,9	4671	83,8		
1037	210,8	357	211,2	6544	107,4	7303	116,7	5028	90,2		

nizačních prostředků — 35,6 %, a na společnou živočišnou výrobu — 27 %. Počet kooperací zaměřených na společnou rostlinnou výrobu je zatím 1,6 %.

Uvedeme několik příkladů velkovýrobního chovu a výroby vepřového masa:

a) Sdružený zemědělský podnik Milotice, okr. Hodonín, který má kapacitu:

1960 stájových míst pro nezapuštěné a březí prasničky

715 stájových míst pro porodnu

760 stájových míst pro odchov prasniček

320 stájových míst odchovny selat

16 200 stájových míst pro výkrm prasat

19 955 stájových míst celkem

Roční produkce 4200—4500 t vepřového masa.

b) Sdružený zemědělský podnik Těšnovice, okr. Kroměříž. Zástav 2050 prasnic + 10 500 ks ve výkrmu, roční produkce 2800—3000 t vepřového masa.

c) Velkovýkrmny, OP Praha, závod Třeboň. Zástav 595 prasnic + 49 500 ks ve výkrmu, z toho 23 700 ks ve velkovýkrmu. Roční produkce 11 300 t vepřového masa.

d) Velkovýkrmny, OP Hodonín, kapacita 24 400 kusů.

e) SZP Třebíč — Martinkov, kapacita 26 000 kusů.

V chovu drůbeže jsou velké koncentrace ve výkrmu především v těchto podnicích:

a) Drůbežářské závody Přerov — 2989 tis. kusů brojlerů.

b) JZD Slušovice — 1159 tis. kusů brojlerů.

c) Drůbežářské závody Klatovy — 889 tis. kusů brojlerů.

d) Státní statek Český Krumlov — 689 tis. kusů brojlerů.

e) Státní statek Ústí n. L. — 652 tis. kusů brojlerů.

f) Státní statek Sedlčany — 618 tis. kusů brojlerů

g) SZP České Budějovice — 592 tis. kusů brojlerů.

h) Drůbežnictví Xaverov, závod 01 — 500 tis. kusů brojlerů a 120 tis. kusů ostatní drůbeže.

ch) JZD Preštice — 499 tis. kusů brojlerů.

i) Kooperace Pardubice — 444 tis. kusů brojlerů.

Velké koncentrace ve výrobě vajec jsou v těchto podnicích:

a) Drůbežářský průmysl Děčín — průměrný stav nosnic 341 tis. kusů.

b) Sdružený zemědělský podnik Těhul, okr. Kladno — průměrný stav nosnic 161 tis. kusů.

c) Kooperace Choltice, okr. Pardubice — průměrný stav nosnic 152 tis. kusů.

d) Sdružený zemědělský podnik Kutná Hora, závod Markovice — průměrný stav nosnic 143 tis. kusů.

e) Sdružený zemědělský podnik Písek (Jihočeský kraj) — průměrný stav nosnic 114 500 ks.

f) Státní statek Přestice — Střížov (Západočeský kraj) — průměrný stav nosnic 106 600 kusů.

V chovu skotu jsou velké koncentrace telat a jalovic v těchto podnicích:

a) Kooperační podnik, OP Tachov, odštěpný závod Hošťka — specializace 12 000 kusů jalovic.

b) SZP Hodonín, farma Šardice — 3600 kusů jalovic, 420 ks telat.

c) SZP Choceň — kapacita 2500 kusů telat.

d) SZP Polerady, okr. Praha — východ — zástav 2500 kusů skotu ve výkrmu.

Postupně je zvyšována koncentrace chovu krav a výroby mléka. Velké koncentrace jsou v těchto podnicích:

a) Státní statek Bezno — 2500 kusů krav.

b) Oborový podnik Bruntál — 2000 kusů dojnic.

c) JZD Haná, Klenovice, okr. Prostějov — 1200 kusů krav.

d) JRD Sládečkovice, okr. Nitra — od roku 1974 1000 kusů krav.

e) JZD Slušovice, okr. Gottwaldov — 900 kusů krav.

f) JZD Olešnice, farma Svitávka — 720 kusů krav.

Rovněž se od roku 1971 zvýšil počet společných zemědělských podniků, kterých bylo k 1. 1. 1977 v ČSSR 345, z toho v ČSR 239 a v SSR 106. Společné zemědělské podniky jsou převážně zaměřeny na stavební činnost — 31,9 %, dále na agrotechnické služby — 22,9 %, na výkrm prasat — 6,1 %, na sušení a výrobu krmiv — 6,9 %, a na ostatní činnost — 20,3 %.

Agrochemických center bylo k 1. 1. 1977 79, z toho v ČSR 55 a v SSR 24.

Zkušenosti z dobře prosperujících kooperací ukazují, že jen uvážené, pečlivé a odpovědné rozpracování organizačně technické přípravy a politicko-organizační zabezpečení kooperací, jakož i propracované ekonomické plány mohou zaručit jejich úspěšný a perspektivní rozvoj.

Souběžně s vytvářením a prohlubováním kooperačních vztahů bez vzniku samostatného podniku dochází také ke slučování jednotných zemědělských družstev. Tento proces nabyl na intenzitě zejména v posledních třech letech. Tato tendence má své plné oprávnění zejména u malých zemědělských podniků. Ze sloučených družstev více jak polovina hospodařila na výměře menší než 500 ha. Šlo tedy především o slučování menších a malých, často ekonomicky slabších družstev, s nedostatkem pracovních sil i prostředků na další rozvoj výrobních fondů. Ve většině případů je

III. Plochy zemědělské a orné půdy a procento zornění

Rok	Zemědělská půda					
	ČSSR		ČSR		SSR	
	km ²	%	km ²	%	km ²	%
1934—36	77 560	100,0	49 920	100,0	27 640	100,0
1948	75 610	97,49	47 510	95,17	28 100	101,66
1949	75 480	97,32	47 440	95,03	28 040	101,45
1950	75 140	96,88	47 290	94,73	27 850	100,76
1951	75 060	96,78	46 790	93,73	28 270	102,28
1952	74 740	96,36	46 660	93,47	28 080	101,59
1953	74 550	96,12	46 760	93,67	27 790	100,54
1954	72 150	93,02	45 720	91,59	26 430	95,62
1955	72 940	94,04	46 150	92,45	26 790	96,92
1956	74 140	95,59	46 670	93,49	27 470	99,38
1957	73 770	95,11	46 400	92,95	27 370	99,02
1958	73 360	94,58	46 120	92,39	27 240	98,55
1959	73 890	95,27	46 130	92,41	27 760	100,43
1960	73 270	94,47	45 730	91,61	27 540	99,64
1965	71 600	92,32	45 130	90,40	26 470	95,77
1967	71 320	91,95	44 930	90,00	26 390	95,48
1968	71 170	91,76	44 810	89,76	26 360	95,37
1969	71 030	91,57	44 720	89,58	26 310	95,19
1970	70 930	91,45	44 650	89,44	26 280	95,08
1971	70 770	91,25	44 580	89,30	26 190	94,75
1972	70 710	91,17	44 570	89,28	26 140	94,57
1973	70 600	91,03	44 540	89,22	26 060	94,28
1974	70 420	90,79	44 500	89,14	25 920	93,78
1975	70 040	90,30	44 400	89,02	25 600	92,62
1976	69 900	90,12	44 360	88,86	25 540	92,40

Pramen: Statistické ročenky 1957, 1959, 1961, 1976, 1977

slučování malých družstev zdůvodněno a pro sloučení jsou vytvářeny dobré politické a věcné předpoklady. Někdy se ale projevují snahy tvořit nadměrně velké celky, aniž by byla tomu odpovídajícím způsobem zajišťována materiálně technická základna a vnitřní výrobní, organizační a kádrová přestavba a aniž by došlo ke zjednodušení řízení nových výrobně organizačních jednotek.

V procesu slučování je třeba vidět, že samo sloučení ještě problém koncentrace a specializace neřeší.

Věnuje-li se velká pozornost rozvíjení kooperačních vztahů, neznamená to, že kooperace je nějakým samoučelným cílem. Přes kooperaci, vytvoření větších celků, máme dojít k větší koncentraci a specializaci výroby, k možnostem použití dalších průmyslových metod v zemědělství, ke zvyšování objemu výroby, k vyšší produktivitě společenské práce a k výrobě levných a kvalitních potravin pro obyvatelstvo a surovin pro zpracovatelský průmysl.

I k vytváření kooperačních vztahů a prohlubování koncentrace a specializace je třeba přistupovat s rozvahou, po uvážení všech činitelů a po dobré organizační a politické přípravě. Připomínáme si slova, která pronesl soudruh Brežněv na XXIV. sjezdu KSSS: „V nadcházejících letech se dále rozvine specializace zemědělské výroby a zavádění průmyslových metod do výroby masa, mléka a jiných výrobků. Je to zákonité,

Orná půda						Procento zornění		
ČSSR		ČSR		SSR		ČSSR	ČSR	SSR
km ²	%	km ²	%	km ²	%	%	%	%
56 020	100,0	38 350	100,0	17 670	100,0	72,23	76,82	63,93
52 970	94,56	35 240	91,89	17 730	100,3	70,06	74,17	63,10
52 180	93,15	34 900	91,00	17 280	97,79	69,13	73,57	61,63
51 360	91,68	34 250	89,31	17 110	96,83	68,35	72,43	61,44
50 960	90,97	33 620	87,67	17 340	98,13	67,89	71,85	61,34
51 000	91,04	33 680	87,82	17 320	98,02	68,24	72,18	61,68
50 970	90,99	33 580	87,56	17 390	98,42	68,37	71,81	62,58
50 070	89,38	33 150	86,44	16 920	95,76	69,40	72,51	64,02
50 950	90,95	33 870	88,32	17 080	96,66	68,95	73,39	63,76
51 560	92,04	34 180	89,13	17 380	98,36	69,54	73,14	63,27
51 190	91,38	33 870	88,32	17 320	98,02	69,39	73,00	63,28
51 190	91,38	33 830	88,21	17 360	98,25	69,78	73,35	63,73
51 530	91,99	33 870	88,32	17 660	99,94	69,79	73,42	63,62
51 310	91,59	33 700	87,87	17 610	99,66	70,03	73,69	63,94
50 720	90,54	33 520	87,41	17 200	97,34	70,84	74,27	64,98
50 390	89,95	33 350	86,96	17 010	96,43	70,65	74,23	64,57
50 250	89,70	33 280	86,78	16 970	96,04	70,61	74,27	64,38
50 110	89,45	33 210	86,60	16 900	95,64	70,55	74,26	64,23
49 980	89,22	33 150	86,44	16 830	95,25	70,46	74,24	64,04
49 890	89,06	33 120	86,36	16 770	94,91	70,50	74,29	64,03
49 800	88,90	33 120	86,36	16 680	94,34	70,34	74,31	63,81
49 670	88,66	33 140	86,41	16 530	93,50	70,35	74,41	63,43
49 430	88,24	33 160	86,47	16 270	92,02	70,19	74,52	62,77
49 080	87,61	33 160	86,47	15 920	90,10	70,07	74,62	62,19
49 070	87,59	33 230	86,65	15 840	89,64	70,20	74,91	62,02

jsou to procesy, které perspektivně rozhodnou o budoucnosti našeho zemědělství. Při rozsáhlé a důležité práci se však musíme vyvarovat chyb a úchylek. Prohlubování specializace a převádění výroby na průmyslovou základnu musí být v každém konkrétním případě ekonomicky zdůvodněné a všestranně připravené.“

Komunistická strana Československa, vzhledem k významu nové etapy ve vývoji socialistického zemědělství, vytyčila nejen dlouhodobé cíle a hlavní směry při uskutečňování procesů koncentrace a specializace výroby a kooperačních vztahů, ale rozvinula i širokou propagační kampaň zejména na úsecích organizace těchto činností i v oblasti řízení a plánování.

Byly vypracovány vzorové studie rozvoje koncentrace, specializace a kooperace do roku 1985 ve vybraných okresech a na základě zkušeností z těchto prací po upravení metodiky i soustav normativních ukazatelů byly vypracovány studie i pro ostatní okresy republiky.

Plněním usnesení XIV. a XV. sjezdu KSČ o dalším rozvoji zemědělství, jeho koncentraci a specializaci prostřednictvím kooperace vstupuje československé zemědělství do nové etapy svého rozvoje, která je svým významem a dosahem neméně důležitá než byla kolektivizace.

Kolektivizace byla etapou budování socialistických výrobních vztahů na vesnici, ve které se od základu změnil charakter zemědělství a celý

život vesnice. Po skončení kolektivizace začala druhá etapa vývoje československého socialistického zemědělství, jejíž průběh určily svými usneseními XII. a XIII. sjezd strany. Byla to etapa dalšího rozvoje a upevňování JZD, slučování malých družstev a zavádění průmyslových metod do zemědělské výroby. Po XIV. sjezdu strany byla nastoupena třetí etapa rozvoje zemědělství, kterou charakterizuje další koncentrace a specializace výroby, rozvoj kooperačních vztahů, zavádění průmyslových forem výroby, řízení a organizace práce do zemědělství. Průběh této etapy bude mít obrovský vliv na strukturu a rozvoj výroby, na život lidí a na společenské postavení zemědělství.

Usnesení XV. sjezdu a ostatní stranické dokumenty o dalším rozvoji československého zemědělství sledují především dobro člověka, rozvoj jeho osobnosti, zvyšování jeho životní úrovně.

Realizace stranických dokumentů hluboce ovlivňují život pracujících v zemědělství. Zavádění velkovýrobních forem do výroby i organizace práce se projevuje ve zvýšených nárocích na kvalitu všech pracovníků zemědělské výroby i řízení zemědělství. Dále porostou požadavky na kvalifikované, vysoce specializované odborníky, postupně se budou šířit základní rozdíly mezi charakterem práce v průmyslu a zemědělství, budou se vyrovnávat rozdíly mezi městem a vesnicí.

Tím vším jsou připravovány podmínky pro plné využití vědy a techniky v rozvoji československého socialistického zemědělství.

V našich podmínkách při prakticky vyčerpaných možnostech rozšiřování zemědělského půdního fondu, nedostatečných zdrojích některých pro zemědělství důležitých surovin a ubývání pracovních sil je jedinou cestou k dalšímu efektivnímu zvyšování zemědělské produkce intenzifikace, zprůmyslnění a uplatňování vědeckotechnického pokroku.

Vědeckotechnický pokrok si vyžádá rovněž další rozvoj iniciativy pracovníků v československém socialistickém zemědělství, a to jak v oblasti pracovní, politické, tak i kulturně společenské, v duchu hlavního hesla brigád socialistické práce „Socialisticky pracovat, socialisticky žít.“ Stále výrazněji se projevuje široký rozmach uvědomělé iniciativy pracujících, zejména rozvojem socialistického soutěžení. Jsou uzavírány nejen závazky na splnění a překročení výrobních a dodávkových úkolů, ale roste i počet závazků na zvýšení racionalizace práce, na úsporu nákladů, na kvalitnější využívání a údržbu strojů a technických zařízení.

Jednou z nejvyšších forem rozvoje pracovní iniciativy i v oblasti socialistického zemědělství jsou kolektivy brigád socialistické práce a v poslední době komplexní racionalizační brigády. V roce 1977 soutěžilo v oblasti zemědělské výroby více jak 8000 kolektivů brigád socialistické práce.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat problematice zemědělské mládeže. V podmínkách stále intenzivnějšího pronikání vědeckotechnického rozvoje do zemědělství bude mládež řešit významné úkoly. Stává se propagátorem a realizátorem uplatnění a využívání nejnovější techniky a technologie, nejpokrokovějších výrobních a organizačních metod. Mladé generaci žijící a pracující na vesnici se dostává stále více prostoru a příležitosti k nejširšímu uplatnění na všech úsecích zemědělské výroby. To proto, že zvládnout pokrok ve vědě a technice je především úkolem mladých lidí, na jejich houževnatosti, elánu a odborně politické připravenosti bude záležet, jakým tempem bude pokračovat výstavba socialistické zemědělské velkovýroby vyspělé socialistické společnosti.

IV. Výrobnost jedné pracovní síly v zemědělství vyjádřená objemem hrubé zemědělské produkce (údaje ve stálých cenách roku 1967)

Rok	ČSSR					
	Hrubá zem. produkce celkem v tis. Kčs	Indexy (1960=100)	Osoby trvale činné v zemědělství v tis.	Indexy (1960=100)	Objem hrubé zem. produkce na 1 prac. sílu v Kčs	Indexy (1960=100)
1960	54 645 330	100,00	1357	100,00	40 269,22	100,00
1965	53 013 418	97,01	1192	87,84	44 474,34	110,44
1970	67 142 975	122,87	1132 ¹⁾	83,42	59 313,58	147,29
1971	69 266 594	126,76	1132 ¹⁾	83,42	61 189,57	151,95
1972	71 963 213	131,69	1017	74,94	70 760,29	175,72
1973	75 323 412	137,84	1017 ²⁾	74,94	74 064,32	183,93
1974	77 002 684	140,91	990	72,96	77 780,49	193,15
1975	76 209 534	139,46	990 ³⁾	72,96	76 979,33	191,16

ČSR						
1960	37 562 783	100,0	848	100,00	44 295,73	100,00
1965	37 106 138	98,78	755	89,03	49 147,20	110,95
1970	45 602 101	121,40	688 ¹⁾	81,13	66 282,12	149,64
1971	46 099 631	122,73	688 ¹⁾	81,13	67 005,28	151,27
1972	48 888 346	130,15	632	74,53	77 354,98	174,63
1973	51 212 431	136,34	632 ²⁾	74,53	81 032,33	182,93
1974	51 961 089	138,33	609	71,82	85 321,99	192,62
1975	51 416 142	136,88	609 ³⁾	71,82	84 427,16	190,60

SSR						
1960	17 082 547	100,00	509	100,00	33 561,00	100,00
1965	15 907 280	93,12	437	85,85	36 401,10	102,36
1970	21 540 874	126,10	444 ¹⁾	87,23	48 515,48	144,56
1971	23 166 963	135,62	444 ¹⁾	87,23	52 177,84	155,47
1972	23 074 867	135,08	385	75,64	59 934,72	178,58
1973	24 110 981	141,14	385 ²⁾	75,64	62 625,92	186,60
1974	25 041 595	146,59	381	74,85	65 725,97	195,84
1975	24 793 392	145,14	381 ³⁾	74,85	65 074,52	193,90

¹⁾ stav k 1. 2. 1970

²⁾ stav k 1. 2. 1973

³⁾ stav k 1. 2. 1975

Pramen: Statistické ročenky 1961, 1971, 1973, 1977

V posledních letech se podstatně změnil pohled mládeže na zemědělství a nastal přelom v jejím myšlení. Lze to pozorovat především v zájmu o studium na vysokých školách zemědělských. Zatímco do roku 1970 byl na vysokých školách zemědělských nedostatek přihlášek ke studiu, od tohoto roku se počet přihlášek stále zvyšoval a pro školní rok 1978/79 bylo v průměru skoro o 100 % přihlášek více a na některých oborech i přes 200 % navíc.

Tento zájem ukazuje na stále se zvyšující přitažlivost zemědělství pro československou mládež.

Proto se stává jedním z nejdůležitějších úkolů zemědělských podniků i orgánů řídicích zemědělství a zájmových organizací, aby vytvářely především pro mladé lidi takové pracovní a životní podmínky a sociální jistoty, které se stanou základem jejich trvalé, angažované a tvůrčí práce v socialistickém zemědělství.

ZÁVĚR

Hodnotíme-li 30 let vývoje československého socialistického zemědělství, můžeme sestavit radostnou bilanci.

Pod vedením Komunistické strany Československa překonalo zemědělství v relativně krátké době jak v podmínkách a výsledcích výroby, tak ve způsobu práce a života lidí vpravdě celou historickou etapu.

Kapitalistický způsob výroby materiálních statků v zemědělství se změnil v socialistický výrobní způsob. Změnily se od základů vztahy i život na vesnici.

Socialistické zemědělství se stalo důležitým činitelem, zajišťujícím i další rozvoj celého národního hospodářství v ČSSR.

Dosavadní výsledky výroby socialistického zemědělství zajistily jeho pracovníkům plnohodnotný a radostný život a položily základy pro další rozvoj socialistické zemědělské velkovýroby v sedmém pětiletém plánu.

Došlo dne 23. 11. 1978

Adresa autora:

Prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 1—3,
662 65 Brno

Socialistická zemědělská velkovýroba zaznamenala v 5. pětiletce významné úspěchy. Pokračoval vzestup hrubé zemědělské produkce, která se ve srovnání s rokem 1970 zvýšila o 13,5 %; tržní zemědělská produkce do státních fondů vzrostla za stejné období o 33,1 %. Za celou 5. pětiletku překročil objem hrubé zemědělské produkce úroveň dosaženou ve 4. pětiletce o 15,5 %, objem tržní produkce do státních fondů o 25,2 %.

Rok 1976 byl pro značné sucho v rozhodujících fázích vegetace, jež postihlo téměř celou Evropu, pro naše zemědělství náročnou zkouškou, kterou za pomoci celé společnosti absolvovalo úspěšně. Zvýšeným využitím vnitřních rezerv a mimořádnými dovozy jaderných krmiv se podařilo důsledky dlouhotrvajícího sucha omezit a v roce 1977 obnovit dynamiku zemědělské výroby. Poprvé v historii čs. zemědělství přesáhl v roce 1977 celkový objem hrubé zemědělské produkce hranici 81 mld Kčs; dosažený roční přírůstek 9,1 % je po Maďarské lidové republice druhý nejvyšší v zemích RVHP a značně převyšuje průměr RVHP i celosvětový průměr.

Rozhodující váhu v rozvoji našeho zemědělství mají jednotná zemědělská družstva (tab. I).

I. Podíl socialistického sektoru a JZD na vybraných ukazatelích zemědělství v ČSSR v roce 1977 v %

Ukazatel	Socialistický sektor	JZD
Výměra zemědělské půdy k 1. 1. 1978:		
vč. záhumenků	95,2	64,3
bez záhumenků	93,3	62,4
Hrubá zemědělská produkce ve stálých cenách r. 1967:		
vč. záhumenků*)	93,6	63,6
bez záhumenků	88,6	58,6
Produkce (bez záhumenků):		
obilovin	96,0	69,7
brambor	81,4	65,4
cukrovky	99,8	77,6
jatečného dobytka vč. drůbeže	91,5	54,4
mléka	93,0	65,0

*) produkce záhumenkových hospodářství se z velké části váže na půdu a ostatní výrobní prostředky družstev

VÝVOJ POČTU A PŮDNÍ ZÁKLADNY JZD

K 1. 1. 1978 hospodařilo v ČSSR 1813 JZD na výměře 4302 tis. ha společně zemědělské půdy. V letech 1972–1975 vstupovali ve zvýšené míře zbývající jednotlivě hospodařící rolníci do JZD, zejména v horských a podhorských oblastech na Slovensku. Výměra zemědělské půdy JZD vč. záhumenků vzrostla celostátně ze 4242 tis. ha v roce 1971 na 4436 tis. ha v roce 1978 a její podíl na celkové výměře zemědělské půdy se zvýšil v tomto období ze 60,3 % na 64,3 %. V SSR se rozšířila v tomto období půdní základna JZD o 157 tis. ha zemědělské půdy a podíl JZD na celkové výměře zemědělské půdy zde vzrostl z 60,5 % na 68,7 %.

Jednotlivě hospodařící rolníci vč. ostatních drobných držitelů půdy obhospodařovali v roce 1978 celkem 328 tis. ha zemědělské půdy, z toho však jen 127 tis. ha připadalo na ornou půdu.

V souvislosti s rozvojem společné družstevní velkovýroby klesá podíl záhumenkových hospodářství; jejich výměra se snížila z 289 tis. ha zemědělské půdy k 1. 1. 1971 na 134 tis. ha k 1. 1. 1978. Na celkové výměře zemědělské půdy se v roce 1978 záhumenky podílely 1,9 %.

Po XIV. sjezdu KSČ se zintenzívnil proces koncentrace a specializace zemědělské výroby. Koncentrace půdní základny, která je spolu s využíváním různých forem kooperace předpokladem rozvoje koncentrace a specializace zemědělské výroby, se uskutečňovala především slučováním JZD. Od 1. 1. 1971 do 1. 1. 1978 poklesl počet JZD z 6200 na 1813, přičemž průměrná výměra společné zemědělské půdy JZD vzrostla z 638 ha na 2373 ha, tj. 3,7krát. Zatímco ještě v roce 1970 mělo 85 % všech družstev výměru společné zemědělské půdy nižší než 1000 ha, pak ke konci roku 1977 to bylo již jen 180 JZD, tj. 9,5 % z jejich celkového počtu (tab. II).

II. Složení JZD podle výměry zemědělské půdy v ČSSR (stav koncem roku)*)

Velikostní skupina podle výměry z. p. v ha	Počet JZD		Podíl na celkovém počtu JZD v %		Podíl na celkové výměře zem. půdy JZD v %	
	1970	1977	1970	1977	1970	1977
do 500	2813	15	44,9	0,8	67,8	3,1
501–1000	2530	165	40,4	8,7		
1001–2000	862	773	13,7	40,6	27,9	26,9
2001–3000	55	548	0,9	28,8	3,3	30,7
3001–4000	7	238	0,1	12,5	0,6	18,7
nad 4000	3	164	0,0	8,6	0,4	20,6
Celkem	6270	1903	100,0	100,0	100,0	100,0

*) Stav koncem roku se liší od stavu k 1. 1. následujícího roku, neboť slučování JZD, popř. jiné organizační změny se většinou provádějí k 1. 1.

VÝVOJ INVESTIC DO DRUŽSTEVNÍHO SEKTORU ZEMĚDĚLSTVÍ

Rozvoj koncentrace a specializace zemědělské výroby, uplatňování velkovýrobní technologie a techniky a s tím související přestavba zemědělských podniků v moderní velkovýrobní celky jsou náročné na investiční

práce a dodávky základních prostředků do zemědělství. Celkový objem investic¹⁾ do zemědělství činil v 5. pětiletce 60,1 mld Kčs, proti 4. pětiletce vzrostl o 17,0 mld Kčs, tj. o 39,3 %; z toho do družstevního sektoru (JZD a společné zemědělské podniky) bylo investováno 35,5 mld Kčs, tj. o 57,8 % více než ve 4. pětiletce. Přitom investice do výrobní sféry národního hospodářství se v 5. pětiletce zvýšily proti předcházející pětiletce o 38,1 %.

Průměrné roční tempo růstu v letech 1971–1975 u investic do výrobní sféry národního hospodářství bylo 108,6 %, u investic do zemědělství 111,4 %, z toho u investic do družstevního sektoru zemědělství 113,3. (Výšší tempo růstu investic do družstevního sektoru bylo ovlivněno i budováním společných zemědělských podniků.) V letech 1976 a 1977 bylo do zemědělství investováno 29,7 mld Kčs, z toho do družstevního sektoru 17,4 mld Kčs.

Na rozdíl od ostatních sektorů zvyšují se v JZD v posledních deseti letech zejména investice na stroje a zařízení; na celkových investicích se ve 4. pětiletce podílely 35,4 %, v 5. pětiletce 44,8 % a v roce 1977 47,2 % (ve státním sektoru 37,4 %).

V důsledku rozsáhlé investiční výstavby se při stále pokračujícím úbytku pracovních sil podstatně zvyšuje vybavenost pracovníků v zemědělství základními výrobními prostředky. Ve srovnání s ostatními odvětvími národního hospodářství bylo v 5. pětiletce tempo růstu vybavení základními prostředky v zemědělství nejvyšší. Hodnota základních prostředků připadající na 1 pracovníka v družstevním sektoru zemědělství vzrostla od roku 1970 do roku 1977 o 87 % (v zemědělství celkem o 80 %).

VÝVOJ PRACOVNÍCH SIL V JZD

K 1. 2. 1978 pracovalo v JZD 635 tis. trvale činných pracovníků, tj. 70,1 % z celkového počtu osob trvale činných v zemědělství. Počet pracovníků v JZD — obdobně jako v celém čs. zemědělství — se v dlouhodobém vývoji postupně snižuje, přičemž průměrný roční úbytek pracovníků v JZD v posledních letech roste. Od roku 1970 do roku 1978 poklesl počet pracovních sil v JZD o 80,5 tis. Zatímco v průběhu 5. pětiletky se počet pracovníků v JZD snižoval v průměru o 9 tis. osob ročně, v prvních dvou letech 6. pětiletky činil zde průměrný úbytek pracovníků již téměř 12 tis. osob.

Snížování celkového počtu trvale činných pracovníků v JZD ovlivňuje další růst výměry půdy připadající na 1 pracovníka. V roce 1970 připadalo na 1 trvale činného pracovníka v JZD 5,5 ha zemědělské půdy, v roce 1975 to bylo 6,2 ha a v roce 1978 již 6,8 ha (v zemědělství celkem 7,6 ha).

V souvislosti s uplatňováním vědeckotechnického pokroku v zemědělství a s postupující koncentrací a specializací výroby se mění i profesní struktura pracovníků JZD. Roste podíl technicko-hospodářských pracovníků, klesá podíl manuálních pracovníků, zejména v rostlinné výrobě. Významně roste také podíl pracovníků v pomocných provozech (v dílnách a stavebních četách) a podíl řidičů nákladních aut a závozníků (tab. III).

Ke zlepšení kvalitativní struktury pracovníků v JZD přispívá rostoucí úroveň jejich kvalifikace, která je jedním z důležitých předpokladů plného využití všech prostředků a vědeckotechnického pokroku. K. 1. 2.

¹⁾ do roku 1975 v cenách roku 1967, od roku 1976 v cenách roku 1977

1978 bylo z celkového počtu trvale činných pracovníků v JZD 1,4 % s vysokoškolským vzděláním, 6,1 % s úplným středním vzděláním, 3,3 % se středním odborným vzděláním, 21,6 % bylo vyučených a 67,6 mělo pouze základní vzdělání.

III. Struktura trvale činných pracovníků JZD v ČSSR podle profesí v %

Profese	1970	1977
Manuální pracovníci celkem	87,6	84,8
V tom: v rostlinné výrobě	44,4	32,0
v živočišné výrobě	29,2	30,6
v přidružené výrobě	3,7	4,4
v ostatní nezemědělské činnosti*)	10,3	17,8
Technicko-hospodářští pracovníci	9,0	11,8
Ostatní pracovníci	3,4	3,4
Trvale činní pracovníci celkem	100,0	100,0

*) pracovníci v dílnách a řemeslníci, pracovníci v stavebních četách a skupinách, řidiči nákladních aut a závozníci a ostatní manuální pracovníci

Zatímco v roce 1973 připadalo v JZD na 1000 osob trvale činných 74,1 odborníků se vzděláním vysokoškolským nebo středoškolským (z toho 9,2 odborníků se vzděláním vysokoškolským), v roce 1978 to bylo již 107,9 pracovníků se vzděláním vysokoškolským a středoškolským celkem (z toho 13,5 pracovníků se vzděláním vysokoškolským). (Tento příznivý trend může být mírně zkreslen v důsledku poněkud rozdílné metodiky při soupisu odborníků v roce 1973 v národním hospodářství a při soupisu osob trvale činných v zemědělství v roce 1978.)

Průměrný věk pracovníků v JZD se od roku 1970 snížil ze 45,8 na 43,8 roku (v průměru za celé zemědělství činí 43,0 roku); zůstává však stále poměrně vysoký.

VÝVOJ HRUBÉ ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCE A INTENZITY ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY V JZD

V roce 1977 dosáhla JZD dosud¹⁾ nejvyššího objemu hrubé zemědělské produkce i nejvyšší intenzity zemědělské výroby, měřené hrubou zemědělskou produkcí připadající na 1 ha zemědělské půdy. Celkový objem hrubé zemědělské produkce (ve stálých cenách roku 1967), vyprodukovaný družstvy v roce 1977, činil 47,6 mld Kčs, z toho rostlinné produkce 24,1 mld Kčs a živočišné produkce 23,5 mld Kčs. Ve srovnání s rokem 1970 to bylo u hrubé zemědělské produkce o 33,2 % více, u rostlinné produkce o 36,5 % a u živočišné produkce o 29,9 % více. Na hrubé zemědělské produkci celého zemědělství se v tomto roce družstva podílela 58,6 %, na rostlinné produkci 65,3 % a na živočišné produkci 53,0 %.

¹⁾ není hodnocen rok 1978; předběžné výsledky ukazují na další zvýšení hrubé zemědělské produkce JZD v roce 1978 ve srovnání s rokem 1977

Přestavba JZD v podniky s velkou plošnou koncentrací po roce 1970 byla doprovázena růstem intenzity zemědělské výroby (s výjimkou nepříznivých let 1975 a 1976); přitom roční tempa růstu hrubé zemědělské produkce z 1 ha zemědělské půdy v období 1971 až 1977 byla v JZD poněkud rychlejší než v celém zemědělství. Průměrný roční přírůstek hrubé zemědělské produkce z 1 ha v tomto období byl v JZD (včetně společných zemědělských podniků) 3,9 %, v zemědělství celkem 3,0 % a v zemědělských závodech mimo JZD a SZP 1,9 %. V letech, kdy hrubá zemědělská produkce z 1 ha vzrostla, zvyšovala se u JZD rychleji než u ostatních zemědělských závodů. Pouze v letech 1975 a zejména 1976, kdy v důsledku nepříznivých povětrnostních podmínek hrubá zemědělská produkce poklesla, bylo u JZD snížení hlubší. Bylo tomu tak především proto, že pokles nastal hlavně v rostlinné výrobě, která má v JZD větší podíl na zemědělské produkci než je v průměru v celém zemědělství (tab. IV).

VI. Vývoj hrubé zemědělské produkce (ve stálých cenách r. 1967) na 1 ha zemědělské půdy v ČSSR

Rok	Zemědělství celkem	JZD vč. SZP	JZD bez SZP*)
Hrubá zemědělská produkce na 1 ha zem. půdy v Kčs			
1970	9 537	9 029	.
1971	9 859	9 580	.
1972	10 261	10 126	.
1973	10 758	10 645	10 246
1974	11 024	11 008	10 517
1975	10 957	10 920	10 348
1976	10 737	10 673	10 037
1977	11 746	11 808	11 114
Index v % (předcházející rok = 100)			
1971	103,4	106,1	.
1972	104,1	105,7	.
1973	104,8	105,1	.
1974	102,5	103,4	102,6
1975	99,4	99,2	98,4
1976	98,0	97,7	97,0
1977	109,4	110,6	110,7
Index v % 1977/70	123,2	130,8	.
Průměrné roční tempo růstu 1971—1977 v %	103,0	103,9	.

*) údaje podle bilance HZP zpracovávané FSÚ; za JZD bez SZP je počítána bilance až od roku 1973

Pětiletý průměr hrubé zemědělské produkce z 1 ha zemědělské půdy u JZD v 5. pětiletce vzrostl ve srovnání se 4. pětiletkou o 18,5 % (v zemědělství celkem o 16,7 %); přitom u živočišné produkce z 1 ha byl vzrůst

rychlejší (o 23,5 %) než u rostlinné produkce z 1 ha (o 13,8 %). Podíl živočišné produkce na hrubé zemědělské produkci JZD se tak zvýšil z 48,0 % ve 4. pětiletce na 50,1 % v 5. pětiletce.

VÝVOJ FINANČNÍCH VÝSLEDKŮ HOSPODAŘENÍ JZD

Celkové výkony JZD (v běžných cenách) se zvýšily z 41,5 mld Kčs v roce 1970 na 62,5 mld Kčs v roce 1977. V propočtu na 1 ha zemědělské půdy to znamená zvýšení z 10 486 Kčs na 14 611 Kčs, tj. o 39 %. V jejich růstu se projevílo jednak zvýšení objemu tržní zemědělské produkce a také zvýšení výkonů v nezemědělské činnosti.

Růst produkce a výkonů JZD připadajících na 1 ha je důsledkem intenzifikace výroby, tj. zvyšování objemu prostředků vkládaných do výrobního procesu, projevujícím se v rostoucích nákladech. Od roku 1970 se zvýšily celkové náklady JZD z 37,6 mld Kčs na 58,0 mld Kčs v roce 1977. V propočtu na 1 ha zemědělské půdy to znamená zvýšení z 9 498 Kčs na 13 562 Kčs, tj. o 43 %. Růst celkových nákladů JZD (v běžných cenách) za posledních 7 let byl rychlejší než růst jejich výkonů. Proto i při zvýšení celkového objemu zisku JZD z 5,4 mld Kčs v roce 1970 na 6,6 mld Kčs v roce 1977 klesla míra zisku, vyjádřená v procentech vynaložených nákladů, z 14,5 % v roce 1970 na 11,4 % v roce 1977.

V poměru nákladů k výkonům se u JZD projevíly určité příznivější tendence v letech 1973 a 1974, v roce 1975 a zvláště pak v roce 1976 se však nákladovost značně zhoršila. V roce 1977 došlo k určitému zlepšení ve srovnání s mimořádně vysokou nákladovostí ovlivněnou nepříznivými povětrnostními podmínkami roku 1976, avšak podíl úhrnu materiálních a mzdových nákladů na 100 Kčs výkonů byl vyšší než v roce 1975 i v předcházejících letech (tab. V).

V. Vývoj nákladovosti v JZD

Rok	Na 100 Kčs výkonů připadá nákladů v Kčs*)			Podíl zisku na materiálních a mzdových nákladech v %
	materiálních (vč. služeb nemat. povahy)	mzdových a ostatních osobních	celkových	
1970	49,6	30,5	90,6	16,4
1971	49,5	29,8	90,2	17,3
1972	50,4	29,1	90,5	17,0
1973	50,8	28,0	89,0	18,1
1974	51,0	27,1	89,1	19,2
1975	55,1	26,9	93,1	13,4
1976	60,6	27,8	96,4	6,8
1977	59,5	25,5	92,8	12,4

*) údaje za rok 1976 a 1977 jsou částečně ovlivněny metodickými změnami v ukazateli výkonů a celkových nákladů, které jejich objem ve srovnání s předcházejícími lety poněkud snižují

K podstatným změnám dochází ve struktuře nákladů JZD. Růst nákladů v JZD je způsoben především růstem materiálních nákladů, které

mají rozhodující a soustavně se zvyšující podíl v nákladové struktuře JZD. Na celkových nákladech se materiální náklady vč. služeb nemateriální povahy podílely v roce 1977 64,1 %, zatímco v roce 1970 54,7 %. Poměr materiálních nákladů (vč. služeb nemateriální povahy) k mzdovým nákladům byl v roce 1970 1,6 : 1,0; v roce 1975 se změnil na 2,0 : 1,0 a v roce 1977 dále na 2,3 : 1,0.

Rychlý růst materiálních nákladů souvisí jednak s intenzifikací zemědělské výroby, projevující se v růstu intenzifikačních nákladů jako jsou náklady na hnojiva, krmiva, osiva a sadbu, chemické prostředky apod., jednak s náhradou živé práce mechanizací a zejména s její substitucí prostřednictvím rozvíjejících se služeb.

Z materiálních nákladů (vč. služeb nemateriální povahy) připadalo v roce 1977 37,1 % na spotřebu nakoupeného meziprojektu, tj. nakoupených osiv a sadby, krmiv, steliv a zvířat. Na růst této složky nákladů má mimo jiné vliv i rozvoj kooperace mezi zemědělskými podniky, prohlubování specializace zemědělské výroby a rozvoj průmyslového zpracování krmiv. Avšak i zbývající část materiálních nákladů, po odpočtu nakoupeného meziprojektu, se zvyšuje poměrně rychle (tab. VI).

VI. Složky materiálních nákladů JZD na 1 ha zem. půdy v Kěs

Druh nákladů	1970	1977	Index 1977/70	Podíl na nákladech v %	
				1970	1977
Materiální náklady vč. služeb nemateriální povahy	5196	8695	167,3	100,0	100,0
V tom:					
nakoupený meziprojekt*)	1961	3224	164,4	37,7	37,1
ostatní mater. náklady	3235	5471	169,1	62,3	62,9
Z nich:					
výkony materiální povahy**)	739	1348	182,4	14,2	15,5
pohonné látky, náhradní součástky, materiál na opravy	679	1122	165,2	13,1	12,9
hnojiva a chemické ochranné prostředky	545	1044	191,6	10,5	12,0
stavební a ostatní materiál	623	1080	173,4	12,0	12,4
odpisy základních prostředků	495	665	134,3	9,5	7,6

*) nakupovaná osiva a sadba, krmiva, steliva a zvířata

**) energie, opravy a udržování zákl. prostř., přepravné, spoje, různé druhy služeb

Náklady na odměny a mzdy za práci v JZD (mzdové náklady) vzrostly z 3194 Kčs na 1 ha v roce 1970 na 3729 Kčs v roce 1977. Podíl mzdových nákladů v JZD na 100 Kčs výkonů s výjimkou roku 1976 mírně klesal. Tento pokles v prvních čtyřech letech 5. pětiletky v podstatě stačil pouze kompenzovat vzrůst podílu materiálních nákladů, avšak od roku 1975 byl převýšen růstem jejich podílů. Relativně pomalý pokles pracovních nákladů na jednotku výkonů v minulých letech byl zčásti ovlivněn vyrovnáváním úrovně odměn pracovníků JZD na úroveň mezd pracovníků v ostatních odvětvích národního hospodářství.

Při poklesu počtu pracovníků JZD vzrostla produktivita práce v JZD měřená hrubou zemědělskou produkcí ve stálých cenách připadající na 1 pracovníka z 49 911 Kčs v roce 1970 na 73 735 Kčs v roce 1977, tj. o 47,7 %. (V celém zemědělství vzrostl tento ukazatel za totéž období o 42,1 %.)

Efektivnější využívání prostředků vkládaných do výroby zůstává stále velmi naléhavým úkolem zemědělských podniků. Při intenzivním pronikání technického pokroku do zemědělství by se měl výrazněji snižovat podíl pracovních nákladů na celkových nákladech. Spolu s dynamickým růstem zemědělské produkce a se zamezením neúměrného růstu materiálové náročnosti zemědělské výroby by tak byly vytvořeny předpoklady jejího celkového efektivnějšího rozvoje.

VÝVOJ ODMĚN PRACOVNÍKŮ JZD

Pracovní a životní podmínky družstevních rolníků se stále více sbližují s podmínkami ostatních pracujících. Výrazné je to např. na úseku odměňování za práci. Zatímco ještě v roce 1970 činila průměrná (srovnatelná, tj. přepočtená na „hrubou“) odměna 1 pracovníka v JZD 83,8 % průměrné mzdy pracovníka v socialistickém sektoru národního hospodářství (bez JZD) a 82,5 % průměrné mzdy pracovníka v průmyslu, pak v průběhu 5. pětiletky se odměny pracovníků JZD v podstatě vyrovnaly mzdám pracovníků v ostatních odvětvích národního hospodářství. Bylo tak dosaženo jednoho z důležitých sociálních cílů zemědělské politiky KSČ.

Rychlejší růst odměn pracovníků JZD než v ostatních odvětvích národního hospodářství pokračoval i v letech 1976 a 1977. Průměrná (srovnatelná) měsíční odměna 1 pracovníka v JZD dosáhla v roce 1977 2421 Kčs, tj. 99,1 % mzdy pracovníka v socialistickém sektoru národního hospodářství (bez JZD) a 96,8 % mzdy pracovníka v průmyslu. Od roku 1976 překračuje průměrnou mzdu pracovníka státních statků (tab. VII).

VII. Vývoj průměrné měsíční mzdy (odměny) 1 pracovníka v Kčs

Rok	Socialistický sektor NH (bez JZD)	Průmysl	Státní statky	JZD*)
1960	1365	1442	1073	853
1970	1937	1967	1770	1623
1975	2304	2340	2175	2199
1977	2444	2500	2329	2421
Soc. sektor NH (bez JZD) = 100 %				
1960	100,0	105,6	78,6	62,5
1970	100,0	101,5	91,4	83,8
1975	100,0	101,6	94,4	95,4
1977	100,0	102,3	95,3	99,1

*) srovnatelná odměna, tj. přepočtená pomocí daňových tabulek na „hrubou“

V souladu s ekonomickými předpoklady vyrovnávání pracovních podmínek družstevníků s postavením pracujících ve státním sektoru národního hospodářství došlo i k právní úpravě pracovních vztahů v jednotných zemědělských družstvech. Vydání zákona č. 122/1975 Sb. o zemědělském družstevnictví znamenalo podstatné sblížení pracovních právních vztahů družstevníků s ostatními pracujícími.

V soustavě sociálního zabezpečení byly již zcela odstraněny rozdíly v péči o matku a dítě a v nemocenském zabezpečení družstevních rolníků a ostatních pracujících. Také zákon č. 121/1975 Sb. o sociálním zabezpečení v podstatě sjednotil důchodové zabezpečení družstevních rolníků s ostatními pracujícími.

Výrazný pokrok v odstraňování rozdílů mezi městem a vesnicí je významným úspěchem našeho socialistického zřízení a výsledkem dlouhodobé cílevědomé politiky strany a její péče o zlepšení podmínek života a práce na vesnici.

Došlo dne 29. 11. 1978

Adresa autorky:

Ing. Zlafka Divilová, Federální statistický úřad, Sokolovská 142, 186 13 Praha 8

Rozvoj jednotných zemědělských družstev mezi VIII. a IX. sjezdem

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 4, s. 227—235. — 7 tab.

JZD, analýza ekonomická, analýza statistická, půda, investice, pracovní síly, hrubá zemědělská produkce, produktivita, intenzita, odměňování

Na základě rozsáhlého statistického materiálu se v příspěvku popisuje vývoj hospodaření JZD za posledních deset let. Porovnává se vývoj počtu podniků, počtu pracovních sil a jejich odměňování za toto období. Analyzuje se vývoj investiční činnosti v družstevním zemědělství, rozebírají se základní ekonomické ukazatele (hrubá zemědělská produkce, intenzita, produktivita práce a náklady).

Rychlý rozvoj výrobních sil v čs. zemědělství, vedoucí ke koncentraci a specializaci výroby, si vynucuje cílevědomě upravovat rámec, ve kterém je zemědělská velkovýroba organizována. Proto již v roce 1971 schválila vláda i předsednictvo ÚV KSČ Základní směry rozvoje specializace a koncentrace a jejich organizační formy v zemědělství a potravinářském průmyslu. Říjnové zasedání ÚV KSČ v roce 1975 pak zhodnotilo plnění tohoto základního dokumentu a schválilo Zásady dalšího rozvoje koncentrace a specializace zemědělské výroby a integrační vztahy s potravinářským průmyslem v šesté pětiletce. Za jednu z rozhodujících forem, v rámci které má celý proces probíhat, bylo označeno slučování družstev, neboli plošná koncentrace JZD. Je to oprávněné, neboť plošná koncentrace vytváří příznivé prostorové předpoklady pro organizování koncentrované a specializované zemědělské velkovýroby, pro účinnější využívání půdního fondu a mechanizačních prostředků, pro růst produktivity práce, intenzity a efektivnosti výroby. Po zhodnocení dosavadního postupu říjnové plénum ÚV KSČ v roce 1975 určilo řídit další proces slučování tak, aby k němu docházelo v odůvodněných případech po důkladné politické, organizační, výrobně technické, ekonomické a kádrové přípravě a nevznikaly přitom nadměrné, obtížně zvladatelné celky.

Soustava orgánů lidové kontroly prověřila realizaci Zásad schválených říjnovým plénem ÚV KSČ z roku 1975 se zvláštním zaměřením na problematiku plošné koncentrace, neboť proces slučování družstev se, jak známo, rozvíjel v tomto období rychlým tempem (tab. I). Proto byla provedena jednak analýza vývojových tendencí vybraných ukazatelů všech

I. Vývoj plošné koncentrace k 1. 1. uváděných let

Území	Ukazatel	1960*)	1971	1976	1978
ČSSR	počet JZD	10816	6200	2206	1813
	prům. výměra	420	638	1920	2373
ČSR	počet JZD	8133	4298	1421	1155
	prům. výměra	353	580	1824	2279
SSR	počet JZD	2683	1902	785	658
	prům. výměra	627	768	2093	2538

*) údaje za rok 1960 jsou k 31. 12.

JZD v republice, jednak prověrka a ověřování těchto problémů na vybraných družstvech i nadpodnikových orgánech. Tato stať shrnuje získané poznatky a uvádí některé náměty pro další postup.

VLIV VELIKOSTI JZD NA VÝSLEDKY JEJICH HOSPODAŘENÍ

Byla provedena korelační analýza a analýza intervalového třídění za soubor všech JZD v ČSSR, a to lineární korelační analýza za období 1975—1977 v členění na pět agregovaných zemědělských přírodních oblastí ČSR a SSR¹⁾ a analýza intervalového třídění za léta 1974—1977 jednak podle 16 zemědělských přírodních oblastí v ČSR a SSR a podle velikostních skupin — do 2500 ha, do 4000 ha a nad 4000 ha zemědělské půdy, jednak podle velikostních skupin a v členění na agregované zemědělské přírodní oblasti a na podniky se změnou a bez změny půdní držby ve sledovaných letech.

Korelační analýza byla provedena na vybraných ukazatelích intenzity výroby (počet pracovníků, vlastní a hrubá rostlinná a živočišná produkce, výrobní fondy a hodnota strojů a zařízení, materiálové a celkové náklady, spotřeba pohonných hmot a mazadel, výnos obilovin — vše na ha z. p., a roční doživost krav) a na absolutních ukazatelích celkové výše vlastní zemědělské produkce, nákladů a jejich částí ve vztahu k velikosti podniků. Dále byl analyzován vztah těchto a dalších ukazatelů vybavenosti podniků a intenzity výroby k jejich zisku a vztah intenzity výroby vybraných výrobků k jejich podnikové koncentraci. Korelační analýza se zabývá vzájemným vztahem ukazatelů v daném období, nepostihuje tedy dynamiku vývoje v čase.

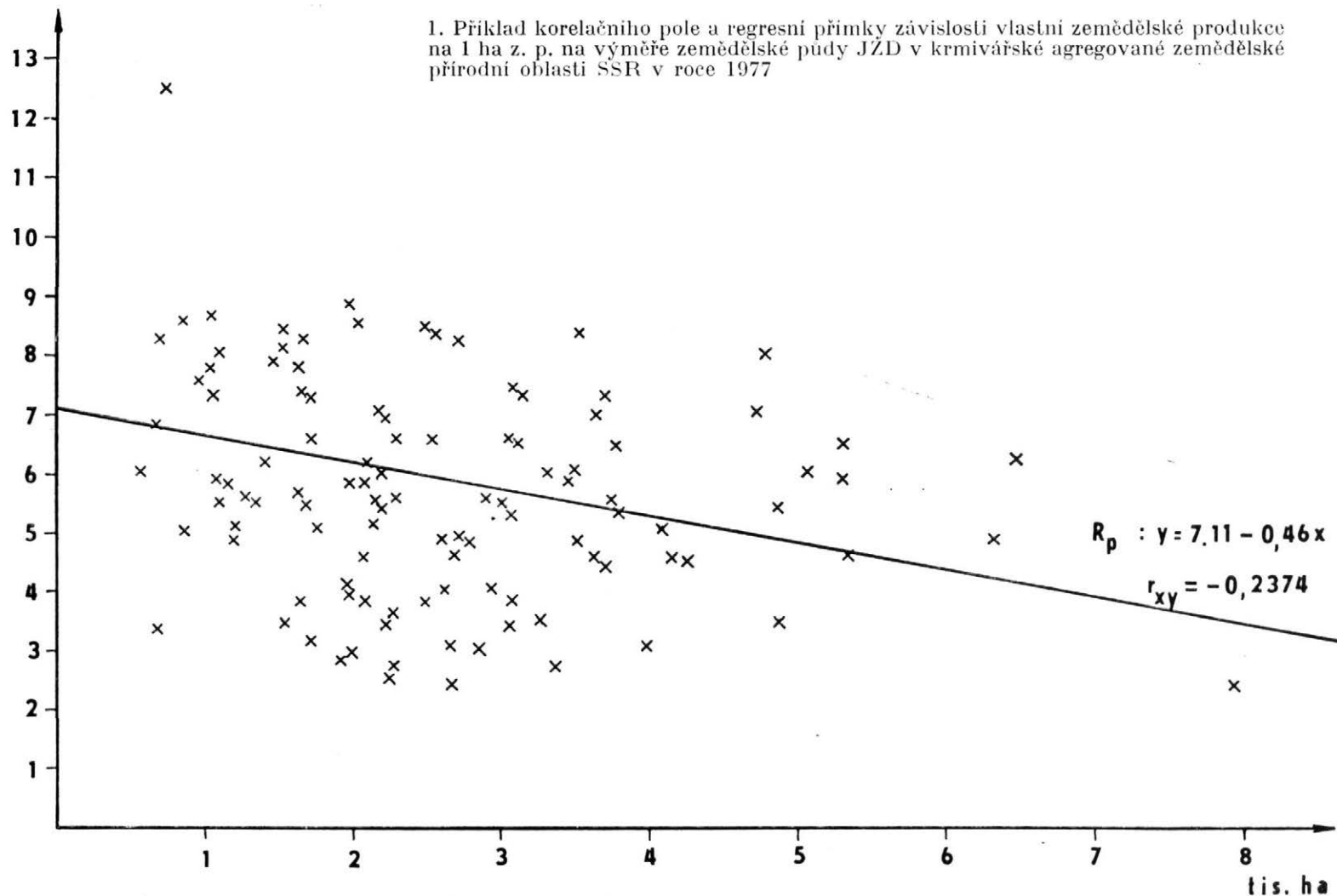
Z provedené analýzy vyplývá, že v obdobných přírodních podmínkách je závislost zkoumaných intenzitních ukazatelů na velikosti podniků velmi nízká: korelační koeficient se v ČSR pohybuje v rozmezí od $-0,2$ do $0,1$, v SSR od $-0,4$ do $0,0$. Korelační koeficienty jsou převážně záporné, takže větší podniky v průměru neprokazují lepší výsledky než podniky menší; více malých podniků docílí příznivějších výsledků a naopak, více velkých podniků dosahuje výsledků méně příznivých. Z toho vyplývá, že se v podstatě zvětšování zemědělských podniků dosud nepromítlo ve vyšší zemědělské produkci, ve výnosech hlavních plodin ani v užitkovosti proti podnikům menším. Intenzita zemědělské výroby je v ČSSR dosud v podstatě nezávislá na plošné velikosti zemědělských podniků, zemědělské podniky s libovolnou výměrou z. p. dosahují velmi rozdílné úrovně těchto ukazatelů, jak je uvedeno na příkladu korelačního pole a regresní přímky závislosti vlastní zemědělské produkce v tis. Kčs na ha z. p. na výměře zemědělské půdy JZD v krmivářské agregované zemědělské přírodní oblasti SSR v roce 1977 (obr. 1).

Z poměrně malých závislostí vyplývají tyto další tendence: Poněkud větší zápornou závislost ze sledovaných ukazatelů vykazují v obou repub-

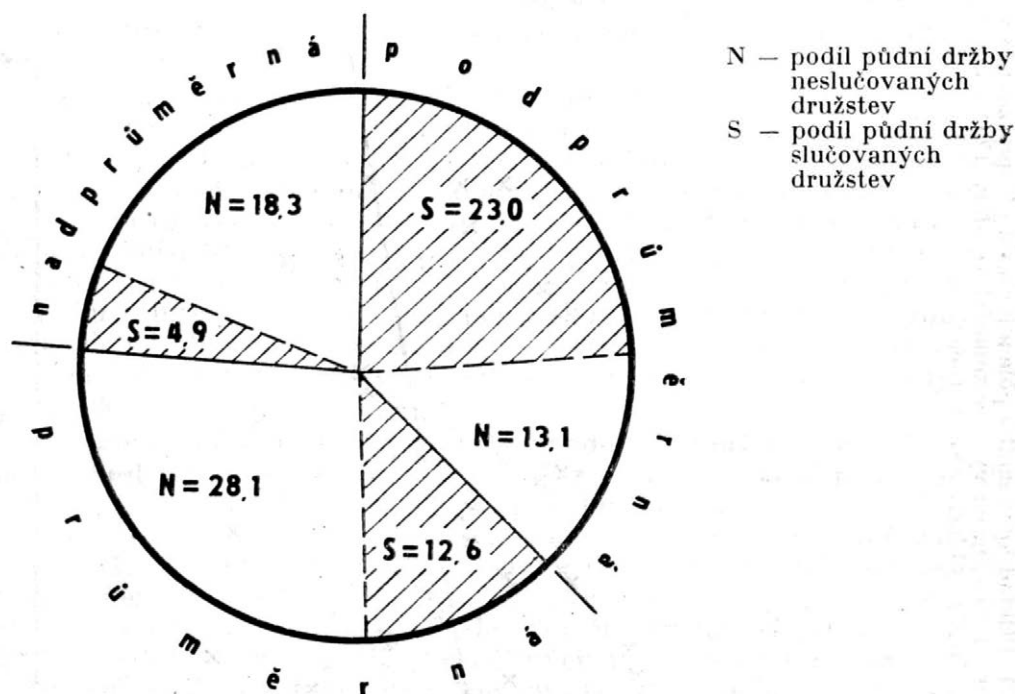
¹⁾ V práci bylo použito novějšího způsobu třídění, zpracovaného VÚEZVž Praha, které lépe postihuje jejich zařazení do skupin s přihlédnutím k obdobným přírodním podmínkám než dosavadní způsob třídění na výrobní oblasti. Jedná se o pět agregovaných zemědělských přírodních oblastí v ČSR a pět v SSR, vytvořených z přírodních stanovišť obdobného charakteru s přihlédnutím k výši daně z pozemků a diferenciací příplatků.

tis. Kčs

1. Příklad korelačního pole a regresní přímky závislosti vlastní zemědělské produkce na 1 ha z. p. na výměře zemědělské půdy JŽD v krmivářské agregované zemědělské přírodní oblasti SSR v roce 1977

likách např. ukazatele počet pracovníků a hodnota strojů a zařízení s jejich vzrůstající velikostí, výrazněji v SSR, podstatně méně výrazně v ČSR. Velké podniky mají relativně méně mechanizace a pracovních sil než menší. Nižší vybavení velkých podniků je spíše důsledkem dosavadního způsobu slučování podniků než produktem společensky žádoucího vývoje koncentrace a specializace při nižší potřebě výrobních prostředků a jejich efektivnějším využívání. Již analýzou provedenou VLK ČSSR v roce 1976 bylo prokázáno, že v období let 1972–1975 byla do procesu slučování družstev zapojena převážně družstva podprůměrná. Intenzita zapojování družstev do slučování v uvedeném období podle jejich úrovně v třídění podle metodiky Výzkumného ústavu ekonomiky zemědělství a výživy v Praze je znázorněna na obr. 2.

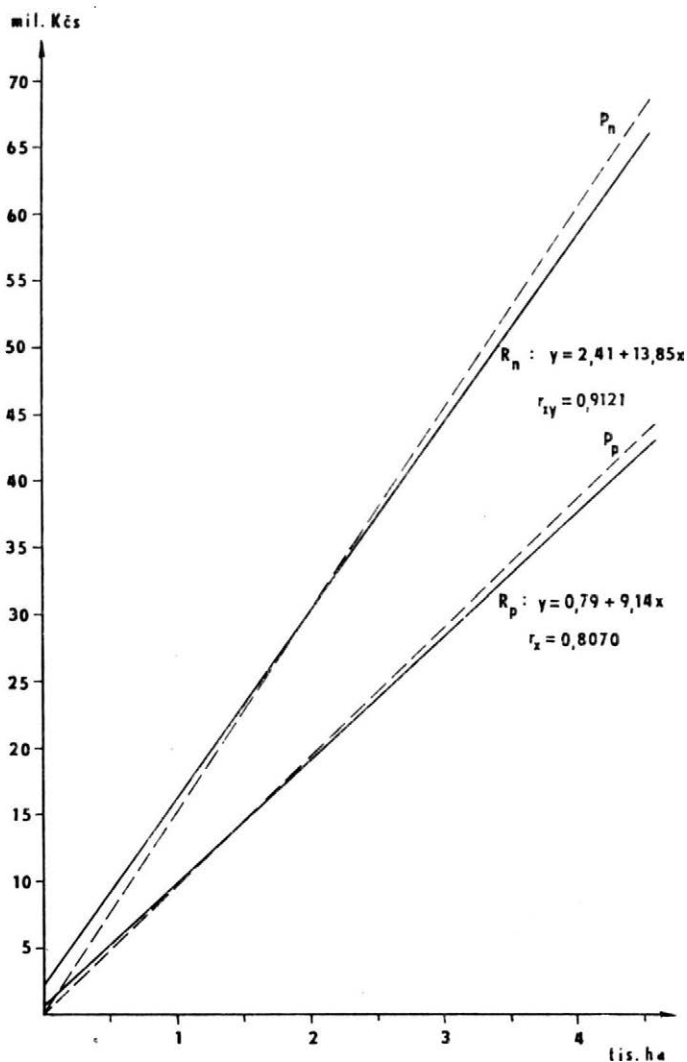

2. Zapojení JZD do slučování v letech 1972–1975 v procentech podle úrovně jejich hospodaření

Slučováním se mj. řešila problematika zaostávajících družstev. Přitom, jak vyplývá z grafu i z provedeného rozboru, se tato problematika tímto způsobem neřešila dosti cílevědomě, neboť nadprůměrná družstva se slučovala nejintenzivněji s průměrnými a nadprůměrnými, nejméně s podprůměrnými družstvy. Naopak podprůměrná družstva se nejvíce slučovala opět s podprůměrnými.

Korelační analýza pak dále prokázala, že v SSR se s přibývajícím výměrou z. p. mírně snižuje intenzita produkce doprovázená větším snížením nákladů (materiálových, pracovních i finančních), jak je uvedeno na obr. 3, který zobrazuje tuto tendenci v kukuřičné agregované zemědělské přírodní oblasti SSR v roce 1977.

Nejmenší tendenci ke snížení mají intenzifikační náklady — spotřeba krmiv a steliv (v nejhorších přírodních podmínkách, tj. v největší — pícninářské oblasti je tato spotřeba dokonce vyšší než u menších podniků, bez příznivého vlivu na úroveň živočišné výroby), dále spotřeba nakoupených hnojiv a chemických ochranných prostředků. Největší pokles vykazují spotřeba nakoupených pohonných hmot a mazadel a odpisy základních prostředků (vliv relativně menšího vybavení velkých podniků).

Přímka P_p prochází vždy počátkem a její průběh vyjadřuje stejnou hodnotu vlastní zemědělské produkce na 1 ha z. p. pro všechny velikosti podniků (za tuto hodnotu byla zvolena průměrná hodnota ukazatele oblasti)

R_p je regresní přímka závislosti vlastní zemědělské produkce na výměře

Přímka P_n vyjadřuje stejnou hodnotu celkových nákladů na 1 ha z. p. pro všechny podniky (byla zvolena rovněž průměrná hodnota ukazatele oblasti)

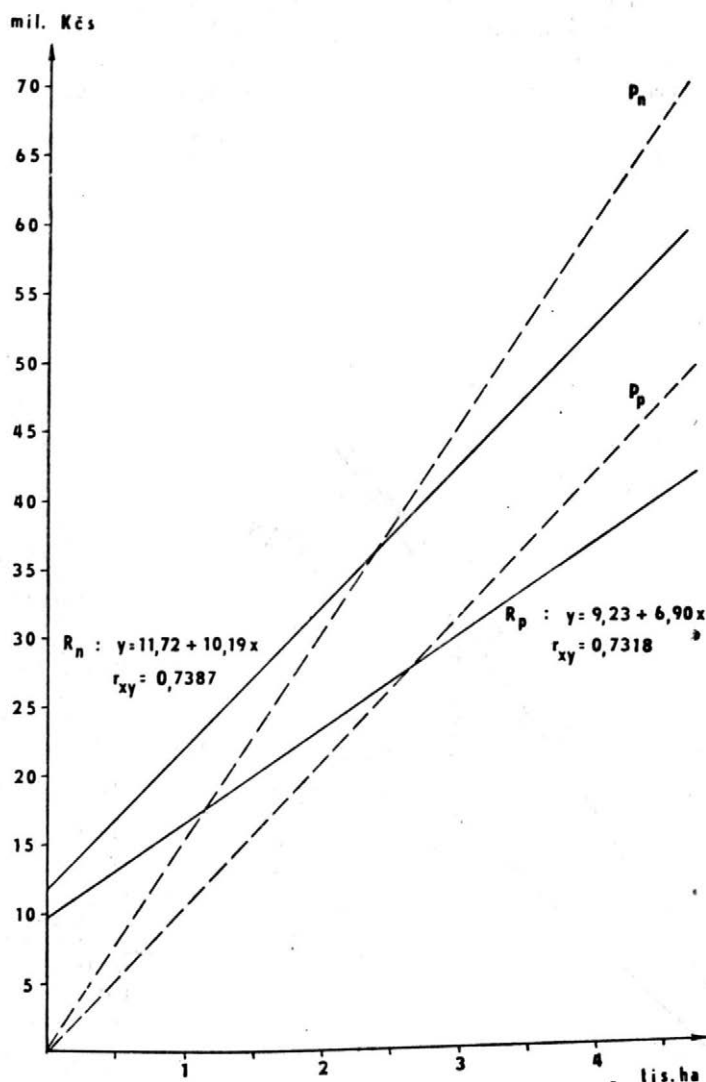
R_n je regresní přímka závislosti celkových nákladů na výměře

Platí i pro obr. 4 a 5.

3. Regresní přímky závislosti vlastní zemědělské produkce a celkových nákladů JZD na jejich výměře v kukuričné agregované zemědělské přírodní oblasti SSR v roce 1977

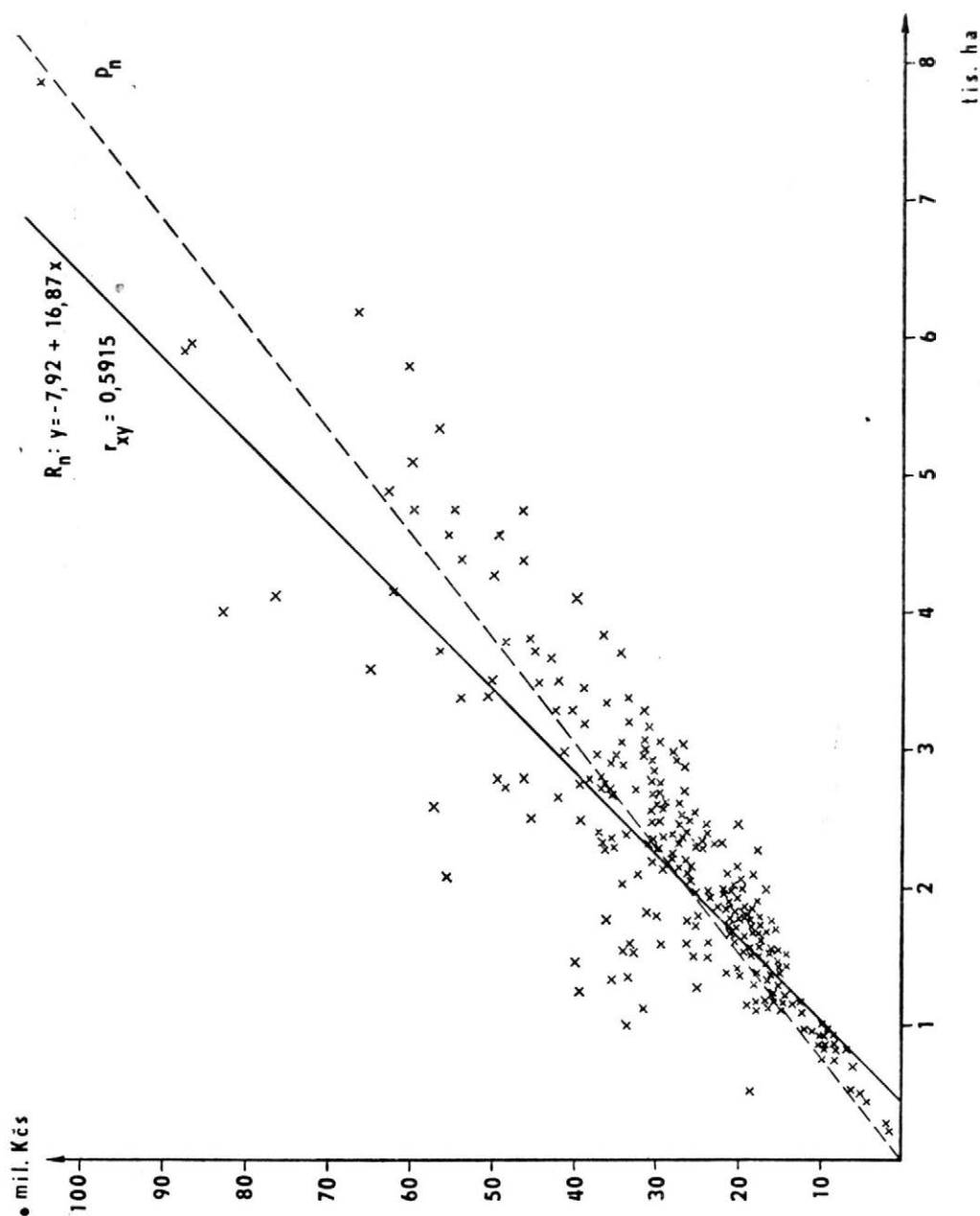
V ČSR je závislost sledovaných ukazatelů nízká, proti SSR se neprojevuje se vzrůstající výměrou z. p. výraznější tendence ke snižování nákladů, na druhé straně se však neprojevuje výrazněji ani žádoucí opačná tendence — ke vzrůstající intenzitě vynaložených nákladů, mající pak odraz ve vyšší intenzitě výroby. Nevýrazná tendence snižování celkových

nákladů i vlastní zemědělské produkce se vzrůstající výměrou z. p. podniků je zobrazena na obr. 4 za řepářskou agregovanou zemědělskou přírodní oblast ČSR.

4. Regresní přímky závislosti vlastní zemědělské produkce a celkových nákladů JZD na jejich výměře v řepářské agregované zemědělské přírodní oblasti v ČSR v roce 1977

Jen částečně lze odvodit v krmivářské a bramborářské oblasti tendenci ke zvyšování nákladů (materiálových) s rostoucí výměrou z. p.; na tendenci nárůstu se nejvíce podílejí intenzifikační faktory — spotřeba nakoupených krmiv a steliv, spotřeba nakoupených hnojiv a chemických ochranných prostředků, dále spotřeba nakoupených náhradních součástí a materiálu na opravy a náklady na opravy a udržování. Intenzivnější vklady v těchto oblastech však nemají adekvátní odraz ve vyšší intenzitě výroby ve velkých podnicích než v menších. Vývoj celkových nákladů ve vztahu k velikosti zemědělských podniků je zobrazen na obr. 5 na příkladu

5. Příklad korelačního pole a regresní přímky závislosti celkových nákladů na výměře zemědělské půdy JZD v krmivářské agregované zemědělské přírodní oblasti v ČSR v roce 1977

V grafu nejsou vyznačeny celkové náklady družstva o výměře 6200 ha, které přestože ovlivňují tvar regresní přímky, svou výší (488 tis. Kčs) výsoce přesahují zvolený rozsah stupnice.

korelačního pole a regresní přímky v krmivářské agregované zemědělské přírodní oblasti ČSR.

Korelační analýzou bylo zjištěno, že celková výše zisku zemědělského podniku na jeho výměře v letech 1975–1977 nezávisí, nebo závisí jen mírně, ekonomický efekt činnosti zemědělských podniků vyjádřený celkovým ziskem není tedy velikostí podniku ovlivněn. Výraznější kladná závislost výše celkového zisku na výměře podniku byla prokázána pouze v kukuřičné oblasti ČSR. Nezávislost (respektive mírná záporná závislost) byla zjištěna v krmivářské oblasti SSR a v píceinářské oblasti SSR a ČSR. S výjimkou krmivářské oblasti SSR roste výše celkového zisku se zvětšující se výměrou podniku pomaleji než úměrně, velké podniky tedy vykazují v průměru nižší úroveň zisku na 1 ha z. p. než podniky menší. Z tohoto důvodu mají větší podniky v průměru menší zdroje k rozdělení než podniky menší, což se projevuje zejména nižšími dotacemi rozvojovým fondům.

Výše zisku zemědělských podniků je však výrazněji ovlivněna jinými ukazateli než jejich výměrou, zejména úrovní vlastní zemědělské produkce a nezemědělské činnosti. Podíl vlivu vlastní zemědělské produkce a nezemědělské činnosti tvoří celkem cca 50 % vlivů působících na výši zisku. Vyšší podíl vlivu vlastní zemědělské produkce než nezemědělské činnosti na výši zisku byl prokázán v řepařské oblasti ČSR a v kukuřičné oblasti SSR. Vyšší podíl nezemědělské činnosti se projevuje v řepařské oblasti SSR a zejména pak v píceinářské oblasti ČSR, kde vliv vlastní zemědělské produkce na výši zisku prokázán nebyl. Zjištěné závislosti jsou podrobněji uvedeny v tab. II.

II. Koeficienty korelace závislosti výše zisku zemědělských podniků na vlastní zemědělské produkci, nezemědělské činnosti a výměře zemědělské půdy v souboru všech JZD ČSSR v roce 1977 v členění podle agregovaných zemědělských přírodních oblastí

Agregovaná zemědělská přírodní oblast		Koeficient korelace		
		zisk a vlastní zemědělská produkce	zisk a nezemědělská činnost	celkový zisk a výměra zemědělské půdy
ČSR	kukuřičná	0,567	0,466	0,661
	řepařská	0,729	0,289	0,486
	krmivářská	0,451	0,631	0,404
	bramborářská	0,500	0,579	0,428
	píceinářská	0,063	0,774	−0,109
SSR	kukuřičná	0,902	0,583	0,341
	řepařská	0,686	0,843	0,366
	krmivářská	0,543	0,647	−0,118
	bramborářská	0,692	0,577	0,464
	píceinářská	0,546	0,474	−0,034

Dále má na výši zisku silný kladný vliv vybavení zemědělských podniků základními předpoklady, tj. pracovními silami a základními prostředky. Vliv průměrného počtu evidenčních pracovníků v zemědělských podnicích se zvyšuje směrem k lepším přírodním podmínkám. Výjimkou je prakticky nulová závislost ve slovenské krmivářské oblasti. Obdobně kladně se projevuje i závislost zisku na stavu základních prostředků. V ČSR se tyto závislosti projevují silněji než v SSR.

Faktory kladně ovlivňující ziskovost zemědělských podniků jsou v průměru na příznivější úrovni u menších než u větších podniků.

NĚKTERÉ VLIVY SLUČOVÁNÍ NA HOSPODÁŘSKÉ VÝSLEDKY JZD

Pro posouzení vývojových tendencí je důležité mimo rozdíly existující ve stejném časovém období hodnotit i vývoj v čase, při kterém se projevuje i objektivní důsledek jakékoliv zásadnější reorganizace — přechodná stagnace či pokles výroby.

Proto byl rozdělen soubor JZD na dvě skupiny — ty, které jsou relativně stabilizovány (tzn. které se nejméně v posledních třech letech 1975—1977 neslučovaly — dále „stabilizované“), a ty, které se v tomto období slučovaly (dále „nestabilizované“). Kritériem pro rozdělení do skupin bylo zvolení meze $\pm 15\%$ změny půdní držby ve sledovaném období (stabilizovaná družstva jsou tedy taková, u kterých došlo k menší změně než $\pm 15\%$). Tím došlo k rozdělení družstev do jednotlivých skupin (tab. III).

III. Počet stabilizovaných a nestabilizovaných družstev ve skupinách (A = stabilizovaná, B = nestabilizovaná)

Republika	Velikostní skupina v ha zem. půdy	Počet podniků	
		1975	1977
ČSR A	do 2500	648	637
	do 4000	100	109
	nad 4000	22	24
	celkem	770	770
SSR A	do 2500	307	304
	do 4000	109	113
	nad 4000	50	49
	celkem	466	466
ČSR B	do 2500	982	236
	do 4000	35	140
	nad 4000	4	62
	celkem	1021	438
SSR B	do 2500	413	79
	do 4000	28	81
	nad 4000	3	40
	celkem	444	200

Provedený rozbor dynamiky základních vývojových tendencí prokázal, že stabilizované podniky hospodaří v průměru lépe než podniky procházející změnami, jak je uvedeno na vývoji vybraných ukazatelů v tab. IV.

Absolutní úroveň i dynamika vývoje vlastní zemědělské produkce je příznivější u stabilizovaných podniků, rovněž vývoj nákladovosti na výkony a míry rentability je u stabilizovaných podniků lepší. Poměrně příznivá úroveň míry rentability i celkového zisku u nestabilizovaných podniků v ČSR je značně ovlivněna vysokou úrovní nezemědělské činnosti v této skupině podniků. Příznivě se rovněž v porovnání s nestabilizovanými podniky vyvíjí u stabilizovaných vyjasňování podnikové specializace, vyjádřené zejména počtem odvětví v rostlinné výrobě. Ukazuje se, že opatření

IV. Vývoj některých ukazatelů stabilizovaných a nestabilizovaných podniků v letech 1975—1977

Ukazatel	Měrná jedn.	Republika	Stabilizovaná JZD			Nestabilizovaná JZD		
			1975	1977	$\frac{1977}{1975}$	1975	1977	$\frac{1977}{1975}$
Vlatní zemědělská produkce	tis. Kčs na 1 ha z. p.	ČSR	8 071	9 224	114,3	7 962	8 730	109,6
		SSR	5 723	6 475	113,1	5 728	5 848	102,1
Nezemědělská činnost	tis. Kčs na 1 ha z. p.	ČSR	1 590	1 989	125,1	2 299	2 706	117,7
		SSR	2 094	2 518	120,2	2 087	2 440	116,9
Podíl nákladů na 100 Kčs výkonů		ČSR	92,3	89,9	97,4	90,9	90,5	99,6
		SSR	95,6	95,5	99,9	95,7	98,1	102,5
Míra rentability	%	ČSR	12,0	14,4	120,0	13,7	13,1	95,6
		SSR	10,1	8,5	84,2	10,4	5,6	53,8
Počet odvětví rostlinné výroby v JZD		ČSR	3,0	3,4	113,3	2,5	3,8	152,0
		SSR	3,3	3,8	115,2	2,8	4,1	146,4

organizovaná ke stabilizaci sloučených družstev přináší pozitivní výsledky jak v hospodaření družstev, tak v postupném formování jejich výrobního zaměření.

Zjištěné tendence neplatí jen v celorepublikových průměrech, ale v podstatě i v jednotlivých oblastech s porovnatelnými přírodními podmínkami.

Při hodnocení postupu plošné koncentrace je důležitý vývoj ukazatelů v jednotlivých velikostních skupinách. U stabilizovaných družstev existují při porovnání ukazatelů podle velikostních skupin rozdíly převážně ve prospěch podniků menších. Zcela jednoznačné jsou tyto tendence v české kukuřičné, krmivářské a bramborářské a slovenské krmivářské agregované zemědělské přírodní oblasti. Ve všech těchto oblastech klesá s rostoucí výměrou podniku intenzita výroby (tj. vlastní zemědělská produkce a celkové náklady na 1 ha z. p.), prudce klesá nezemědělská činnost i rentabilita měřená ziskem na 1 ha z. p., nepatrně klesá či zůstává stejná produktivita živé práce měřená celkovými výkony na pracovníka i vybavenost podniků pracovními silami a základními prostředky. Nepříznivě, i když mírně, roste podíl materiálových nákladů na výkonech a stagnuje podíl pracovních nákladů na výkonech. Obdobné tendence lze prokázat i v ostatních agregovaných zemědělských přírodních oblastech s několika výjimkami u jednotlivých ukazatelů, jako např.:

- v české pícninářské oblasti mírně stoupají celkové náklady na 1 ha z. p. směrem k větším velikostním skupinám;
- ve slovenské řepařské a kukuřičné oblasti je nejnižší zisk na 1 ha z. p. u podniků s výměrou 2500—4000 ha, nejvyšší ve skupině do 2500 ha;
- celkový mírný vzestup intenzity (tj. vlastní zemědělské produkce a celkových nákladů na 1 ha z. p.) spolu s růstem vybavenosti podniků základními prostředky v závislosti na rostoucí výměře podniku byl zjištěn v české řepařské oblasti (stejně jako u ostatních oblastí, je i zde u velkých podniků nižší rentabilita).

Pokud jde o vývoj jednotlivých ukazatelů ve velikostních skupinách za zkoumané období, vyvíjí se v průměru republik vlastní zemědělská produkce, výkony i zisk rychleji v malých než ve velkých podnicích. Rovněž vývoj podílu nákladů na výkonech je příznivější v průměru u malých než u velkých podniků. Rozdíly ve vybavenosti základními prostředky a pracovními silami se v uvedeném období mezi velikostními skupinami příliš nemění.

Složitější je vývoj ve velikostních skupinách nestabilizovaných podniků, tj. těch, u kterých v důsledku slučování či jiných organizačních zásahů došlo k podstatnější změně v půdní držbě.

Vývoj ukazatelů jednotlivých velikostních skupin není ovlivněn jen vnitřním vývojem jednotlivých podniků ve skupinách, ale zároveň velmi silně úrovní hospodaření družstev, která se slučovala do nových celků a přecházela tím z menších velikostních skupin do větších. Protože v předchozím období byla do procesu slučování zapojována převážně družstva s podprůměrnou úrovní hospodaření, v posledních letech při pokračujícím tempu slučování je do tohoto procesu zapojováno stále více družstev s nadprůměrnou úrovní hospodaření.

Analýzou vývoje nestabilizovaných podniků v ČSR bylo ve zkoumaném období zjištěno, že zatímco podniky nestabilizované s výměrou do 2500 ha v roce 1975 měly v podstatě ukazatele vlastní zemědělské pro-

dukce, celkových nákladů, výkonů, základních prostředků, počtu pracovníků a zisku na 1 ha z. p. i výkony na pracovníka průměrné vzhledem k průměru všech nestabilizovaných podniků v daném roce a pouze nezemědělskou činnost na 1 ha z. p. nadprůměrnou, v roce 1977 byly průměrné všechny ukazatele. Podniky s výměrou 2500 až 4000 ha s výjimkou vlastní zemědělské produkce na 1 ha z. p., která byla podprůměrná, měly v roce 1975 všechny ukazatele nadprůměrné, zejména v důsledku výrazně vyšší nezemědělské činnosti. V roce 1977 se všechny ukazatele snížily na průměr, nezemědělská činnost dokonce pod průměr. Do této skupiny tedy přešlo sloučením ze skupiny do 2500 ha větší množství podniků s průměrnými ukazateli, ale s velmi nízkým podílem nezemědělské činnosti a vyšší zemědělskou produkcí.

Podniky s výměrou nad 4000 ha měly v roce 1975 nižší vlastní zemědělskou produkci, výkony, počet pracovníků, výrazně nižší nezemědělskou činnost a v důsledku toho i zisk, průměrné celkové náklady i hodnotu základních prostředků na 1 ha z. p. a vyšší výkony na pracovníka než průměr všech podniků nestabilizovaných v tomto roce, v roce 1977 však byly vlastní zemědělská produkce, celkové náklady, výkony i zisk na 1 ha z. p. průměrné, nadprůměrná byla nezemědělská činnost a výkony na pracovníka, podprůměrný počet pracovníků na 1 ha z. p. Do této skupiny přešly tedy v letech 1976 a 1977 z obou nižších velikostních skupin hlavně podniky s průměrnou intenzitou výroby, s vyšší produktivitou živé práce, vyšší nezemědělskou činností, průměrným vybavením základními prostředky a nižším vybavením pracovními silami.

Z uvedených důvodů je nejrychlejší vývoj většiny ukazatelů u nestabilizovaných podniků ve velikostní skupině největší — nad 4000 ha (zejména vlivem růstu nezemědělské činnosti), u vlastní zemědělské produkce je nejrychlejší vývoj u střední skupiny — od 2500 do 4000 ha, pak následuje největší skupina.

V SSR je u většiny ukazatelů prokázán rychlejší růst intenzity výroby zemědělské i nezemědělské směrem k větším velikostním skupinám, podíl nákladů na výkonech se rovněž vyvíjí příznivěji u velkých podniků. Zisk i míra rentability klesají ve všech velikostních skupinách, nejméně u největších podniků.

Hlubší analýzou základních ekonomických ukazatelů však zjišťujeme, že v letech 1975—1977 v SSR není u nestabilizovaných podniků s výměrou větší než 4000 ha vývoj ukazatelů způsoben hlavně rozvojem jejich hospodaření, ale změnou skladby podniků v této velikostní skupině. Vzrostla-li vlastní zemědělská produkce na 1 ha z. p. o 30 %, není to způsobeno jen růstem výroby v jednotlivých podnicích, ale zejména „přisunem“ dobře hospodařících družstev, sloučených v letech 1975—1977 z nižších velikostních skupin. Např. podniky s výměrou menší než 2500 ha v daném období zaznamenaly pokles vlastní zemědělské produkce o plných 27 %, což svědčí o přechodu nadprůměrně hospodařících do větších velikostních skupin. Zejména z těchto důvodů vykazují podniky s výměrou větší než 2500 ha (respektive 4000 ha), které se v posledních letech sloučily, pozitivní výsledky. Přitom analýzou nelze přesně kvantifikovat, nakolik se na vývoji skupiny velkých družstev v posledním období slučovaných projevuje vliv dosažené úrovně družstev před sloučením a nakolik pozitivní vliv konsolidačních opatření, která se nesporně postupně po obvyklém přechodném útlumu bezprostředně po sloučení začínají projevovat.

Vývoj některých ukazatelů za stabilizovaná a nestabilizovaná družstva je uveden v tab. V.

DOSAVADNÍ VÝSLEDKY PODNIKOVÉ KONCENTRACE VYBRANÝCH VÝROBKŮ

Malá závislost sledovaných ukazatelů na velikosti zemědělských podniků svědčí o velké variabilitě dosahovaných výsledků v obdobných přírodních podmínkách. Existuje řada malých i velkých podniků s dobrými výsledky, ale i s výsledky horšími. Příčin, proč velké podniky zatím nedosahují v průměru prokazatelně lepších výsledků, je mnoho. Patří k nim zejména krátké časové období jejich vývoje i nutný čas k jejich konsolidaci a způsob slučování, při kterém nebyly včas vyjasněny veškeré potřebné problémy pro dobré fungování nových celků.

Často nebylo dostatečně vymezeno výrobní zaměření velkých podniků. Velké podniky mají více tržních výrobků na 1000 ha o. p. než malé. Není to způsobeno jen větší variabilitou přírodních podmínek ve větších podnicích, protože počet odvětví stabilizovaných podniků bývá nižší než nestabilizovaných. Pouhé prohlubování podnikové specializace však nepřináší automaticky pozitivní výsledky, neorganizují-li se další předpoklady (vybavení podniků specialisty, technologickými linkami, úroveň organizace, řízení, agrotechniky a celkové ekonomiky provozu). Burian (1976) uvádí na základě hodnocení ukazatelů za léta 1972–1975 poměrně výrazně kladný vztah mezi podnikovou koncentrací a specializací vybraných plodin, výší hektarových výnosů a úrovní materiálových nákladů (prokazatelný pozitivní vliv byl zjištěn zejména u pšenice, žita, částečně u cukrovky a řepky, málo prokazatelný až neprokazatelný vztah u ječmene, lnu a ovsu). Tyto závěry nebyly plně prokázány provedenou korelační analýzou podle agregovaných zemědělských přírodních oblastí za vybrané ukazatele intenzity rostlinné a živočišné výroby v letech 1975 až 1977.

Bylo zjištěno, že výnos pšenice je ovlivněn příznivě podílem sklizňové plochy na orné půdě v ČSR velmi slabě (v pícninářské a řepařské oblasti slabě), v SSR slabě v krmivářské a pícninářské oblasti a záporně v kukuřičné a řepařské oblasti. To znamená, že vysoké zastoupení ploch pšenice v zemědělských podnicích není často úměrně provázáno zdokonalováním agrotechniky, kvalitní organizačnickou prací atd., takže mnohdy efekt zvyšování koncentrace a specializace se v růstu hektarových výnosů neprojevuje. Zarážející je, že v nejlepších přírodních podmínkách se prohlubování specializace podniků na pěstování pšenice projevuje záporně v nižších hektarových výnosech proti podnikům, které pšenici pěstují na menších koncentracích na orné půdě.

Hektarový výnos brambor je jen velmi slabě kladně ovlivněn celkovou výměrou brambor v podniku (bez ohledu na jeho velikost) pouze v pícninářské oblasti ČSR i SSR. Podílem sklizňových ploch brambor na výměře o. p. je mírně kladně ovlivněn v pícninářské oblasti ČSR a ve všech oblastech SSR.

Výnos stonků lnu je podílem na o. p. ovlivněn příznivě pouze v pícninářské a řepařské oblasti ČSR.

Vztah roční doживosti krav k jejich koncentraci (počet krav na 1 ha z. p.) je v ČSR ve většině oblastí neprokazatelný či mírně záporný (zejména v bramborářské oblasti), avšak dosti výrazně kladný v SSR, především

V. Vývoj některých ukazatelů stabilizovaných a nestabilizovaných podniků v republikách podle velikostních skupin za léta 1975–1977

Vlastní zemědělská produkce v tis. Kčs na ha z. p.							
Velikostní skupina v tis. ha z. p.	Repub- lika	Stabilizovaná JZD			Nestabilizovaná JZD		
		1975	1977	$i = \frac{1977}{1975}$	1975	1977	$i = \frac{1977}{1975}$
a	b	1	2	3	4	5	6
– 2500	ČSR	7905	9043	114,4	8011	8759	109,5
	SSR	5291	6175	116,7	5835	4238	72,6
– 4000	ČSR	8198	9434	115,1	7548	8802	116,6
	SSR	5855	6496	110,9	5123	5507	107,5
nad 4000	ČSR	9312	10194	109,5	7557	8601	113,8
	SSR	6359	7005	110,2	5622	7317	130,1
Nezemědělská činnost v tis. Kčs na ha z. p.							
– 2500	ČSR	1697	2128	125,4	2020	2642	130,8
	SSR	2683	3197	119,2	2132	3824	179,4
– 4000	ČSR	1402	1606	115,3	5228	2555	48,9
	SSR	1765	2106	119,3	2029	2299	113,3
nad 4000	ČSR	1100	1416	128,7	1474	2983	202,3
	SSR	1638	1825	111,4	947	1724	182,0
Podíl nákladů na 100 Kčs výkonů							
– 2500	ČSR	93,6	89,3	95,4	90,9	90,6	99,7
	SSR	95,6	95,5	99,9	95,7	98,1	102,5
– 4000	ČSR	93,4	90,8	97,2	92,1	90,8	98,6
	SSR	96,8	97,0	100,2	99,5	99,5	100,0
nad 4000	ČSR	95,1	92,6	97,4	95,0	90,5	95,3
	SSR	94,4	95,3	101,0	93,1	94,9	100,9
Zisk v tis. Kčs na ha z. p.							
– 2500	ČSR	1571	2009	127,9	1783	1871	104,9
	SSR	1252	1281	102,3	1279	210	16,4
– 4000	ČSR	1329	1859	139,9	1962	1879	91,6
	SSR	1069	884	82,7	1034	579	56,0
nad 4000	ČSR	1422	1134	79,7	996	1828	183,5
	SSR	1394	1310	94,0	1923	1179	61,3

Základní prostředky v tis. Kčs na ha z. p.							
a	b	1	2	3	4	5	6
— 2500	ČSR	20706	21485	103,8	20853	22125	106,1
	SSR	16154	17700	109,6	15229	15559	102,2
— 4000	ČSR	21022	21950	104,4	23061	22421	97,2
	SSR	15271	16814	110,1	13776	15854	115,1
nad 4000	ČSR	23907	24796	103,7	20189	21261	105,3
	SSR	16080	17452	108,5	13127	15998	121,9
Počet průměrných pracovníků na 1 000 ha z. p.							
— 2500	ČSR	165,6	152,6	92,1	170,2	159,7	93,8
	SSR	184,3	181,0	98,2	178,7	174,1	97,4
— 4000	ČSR	166,5	153,3	92,1	180,8	155,2	85,8
	SSR	169,9	166,5	98,0	165,9	165,4	99,7
nad 4000	ČSR	170,9	159,9	93,6	154,0	144,3	93,7
	SSR	164,5	157,9	96,0	142,1	155,3	109,3

v oblasti krmivářské a bramborářské. Přírůstky skotu nejsou s výjimkou velmi slabé kladné závislosti v kukuřičné oblasti SSR v podstatě počtem skotu na 1 ha z. p. vůbec ovlivněny.

Přírůstky prasat jsou velmi slabě kladně ovlivněny počtem prasat na 1 ha z. p. pouze v kukuřičné oblasti ČSR a kukuřičné oblasti SSR. Z výkazů o činnosti SZP na výrobu vepřového masa však vyplývá, že přírůstky prasat v těchto koncentrovaných velkochovech jsou vyšší než v celém sektoru JZD.

Dosažený stupeň podnikové koncentrace a specializace nemá dosud dostatečný odraz v hektarových výnosech hlavních plodin ani v užitkovosti hospodářských zvířat. S výjimkou hektarového výnosu pšenice prokázala analýza relativně lepší výsledky v SSR než v ČSR při velké variabilitě mezi jednotlivými přírodními oblastmi. Některé zjištěné kladné výsledky prohlubování podnikové koncentrace a specializace se výrazněji projevují v obou republikách zejména na úseku rostlinné výroby a v horších přírodních podmínkách.

Pro další postup považujeme za účelné prohlubovat podnikovou specializaci zejména vyjasněním dlouhodobého specializačního zaměření jednotlivých podniků. Dosavadní stupeň vyjasnění na základě upřesněných okresních studií koncentrace a specializace není dostatečný. Existuje řada okresů, v jejichž studiích nedosahuje podniková koncentrace plodin minimálních doporučených hranic. Existují rezervy v prohlubování specializace, které by bylo možno lepším propracováním plánu realizovat i bez větších nároků např. na dodávky technologických linek. Např. okres Poprad je úzce specializován v rostlinné výrobě mimo obilí a objemná krmiva na len a brambory, avšak specializací provedenou v upřesněné okresní studii se podstatněji nezjednodušila skladba pěstovaných plodin v zemědělských podnicích. Z dvaceti podniků v okrese je jich na pěstování lnu zaměřeno osm o podnikové koncentraci 30—90 ha. Na brambory jsou a budou zaměřeny všechny podniky, z toho jen čtyři výlučně na bramborovou sadbu a čtyři pro konzumní účely. O nízké specializaci svědčí to, že pět podniků je zaměřeno na pěstování lnu, sadbových i konzumních brambor. V nížinných oblastech, ve kterých se bude objektivně pěstovat více plodin, je situace o to komplikovanější.

Protispecializačně působí i dosavadní způsob rozpisu plánu na nižších stupních řízení, protože vzrůstající úkoly jsou ještě často rozepisovány tzv. indexovou metodou na mnoho podniků v nízkých koncentracích.

Prohlubování podnikové koncentrace a specializace dostatečně ne- napomáhá ani stávající soustava ekonomických nástrojů. I přes dílčí cenová opatření k 1. 1. 1977, mající příznivý vliv, přetrvává základní rozpor v diferenciaci rentability I. výrobní vertikály (prasata, drůbež, obiloviny...) a II. výrobní vertikály (skot, ovce, objemná krmiva) i uvnitř nich. Skot jako celek zůstává přes dílčí úpravy ztrátový; přitom existují značné difference mezi jednotlivými kategoriemi (např. odchov jalovic proti výkrmu žíru). Pro řadu meziproduktů, které se dříve nestávaly předmětem směny, neexistují nákupní ceny (např. různé druhy objemných krmiv). Stálé ceny, které se používají jako zúčtovací vnitropodnikové ceny, neodrážejí pro zastaralost skutečné náklady a nemohou se stát základem pro tvorbu těchto nákupních cen.

Diferenciální příplatky jsou poskytovány jako globální sazba dotací k tržbám za určené výrobky diferencovaně podle přírodně výrobních podmínek. Tato jejich konstrukce neumožňuje, aby byly doplňkem nákupních cen hlavních výrobků v horších přírodních podmínkách a aby působily shodně s nákupními cenami jako kritérium vynaložených nákladů v jednotlivých přírodních podmínkách. Toto řešení odpovídalo dřívějšímu způsobu univerzální výroby, neodpovídá však potřebě řešit při prohlubující se dělbě práce a specializaci ekonomickou zainteresovanost výrobců v jednotlivých přírodních podmínkách na hlavních výrobcích.

Proto pokládáme za důležité snižovat neodůvodněné rozdíly v rentabilitě hlavních zemědělských výrobků, řešit zvýšení rizikovosti u koncentrované výroby specializovaných plodin a vhodnými nástroji řešit při rozdělování prostředků, aby ekonomické nástroje nepůsobily retardačně při prohlubování specializace. Jinak lze očekávat že se bude projevovat i nadále u zemědělských podniků a středních článků řízení tendence k mno-

haodvětvové výrobní strukturu, aby ekonomická ztráta z jedné výrobní odvětví téhož výrobce mohla být kryta ziskem z jiných výrobních odvětví.

Pro dokonalejší a objektivnější působení cenových nástrojů pokládáme za vhodné dále zdokonalovat normativní základnu tak, aby její výsledky byly použitelné pro zpracování normativních kalkulací výroby jednotlivých výrobků podle přírodních podmínek. Dále bude zapotřebí propracovat závazné normy pro hodnocení jakosti mezíproduktů (objemná krmiva, chovný a užitkový dobytek atd.) pro lepší působení ekonomických nástrojů při prohlubující se specializaci a koncentraci a pro jejich dokonalejší působení při prohlubujícím se využívání vnitropodnikového chozrasčotu.

Nevyjasněnost podnikové specializace často znemožňuje účelné prohlubování vnitropodnikové specializace. Vnitropodniková koncentrace i specializace se prohlubuje jen pomalu nejen z hlediska vlivu uvedených důvodů a nedostatku komplexních technologických linek, ale i z dalších důvodů. Postupně se zvětšuje průměrná výměra souvisle osetých ploch jednou plodinou, klesá počet pozemků osetých jednou plodinou, mírně klesá počet plodin v jednotlivých střediscích rostlinné výroby. Přesto se ještě většinou střediska rostlinné výroby nespecializují, stejné plodiny jsou pěstovány ve více střediscích, aniž by to bylo nutné. Hranice středisek nebývají často určeny přírodně výrobními podmínkami, ale územím původních družstev před sloučením. Málo jsou využívány specializované osevní postupy, např. v blízkosti kapacitních stájí pro skot, sušiček zelené píce apod. Tento stav bývá často způsobován nepropracovaností výrobní struktury družstva i nedokonalou či formální blokací pozemků v zemědělských hospodářských mapách. Je pochopitelné, že dokonalé uspořádání půdní držby ve všech podnicích formou zpracování a realizace souhrnných projektů pozemkových úprav je dlouhodobou záležitostí (omezenost projekčních kapacit i finančních prostředků). Je však potřebné, aby zemědělské podniky lépe využívaly všech možností při respektování směrnic a pokynů vydaných ministerstvy.

K pomalému prohlubování vnitropodnikové specializace dochází i v živočišné výrobě. Jen málo se snižuje počet kategorií hospodářských zvířat ve střediscích živočišné výroby, zejména pro omezené možnosti nové investiční výstavby a neuspokojivý průběh rekonstrukcí a modernizací stávajících stájí.

Nízká úroveň specializace v rostlinné výrobě a roztržštěnost stájových kapacit v živočišné výrobě (velký počet malokapacitních silážních jam apod.) je hlavní příčinou nedeřešení efektivního rozmístění a využívání mechanizačního parku a skupinového nasazování strojů do linek. Rozdílná úroveň využívání mechanizace v zemědělských podnicích má své příčiny i v nerovnoměrném vybavení jednotlivých podniků a v nedostatečném využívání mechanizace v kooperacích.

Málo specializovaná výroba a rozptýlená mechanizace má často za následek pomalý postup vnitropodnikové specializace v opravárenství, ve skladování náhradních dílů a tím i malé zefektivnění opravárenské činnosti a posezónních oprav, třebaže je možno často tuto specializaci prohlubovat i bez nákladné výstavby nových opravárenských středisek lepším využitím již existujících kapacit v rámci sloučeného družstva.

Nevyjasněnost a nepropracovanost výrobní struktury podniku se proto negativně odráží i v časté nepropracovanosti organizačních, řídicích

a ekonomických struktur sloučených podniků. V praxi se vyskytují různé konkrétní formy řešení s rozdílným stupněm propracování, které vždy neodpovídají existující úrovni rozvoje koncentrace a specializace v podniku. Např. existuje řada variant rozmístění mechanizace v podniku od téměř úplné centralizace přes částečnou centralizaci ve střediscích technických služeb až po téměř úplné rozptýlení, aniž by často daný stav odpovídal reálné potřebě.

Zdokonalování vnitropodnikové organizace a řízení je ztíženo tím, že celá problematika není doposud uspokojivě řešena výzkumně, nejsou experimentálně ověřeny a vyhodnoceny variantní typy řešení. Ani pomoc nadřízených orgánů, poradenských organizací a vysokých škol podnikům není vždy účinná. Není vytvořena jednotně koordinovaná služba, která by komplexně pomáhala podnikům zdokonalovat systém organizace a řízení. Z různých studiijních a metodických pomůcek si proto zemědělské podniky vybírají dílčí řešení, takže vznikají logicky neprovázané organizační, řídicí a ekonomické struktury, které proto nemohou účinně napomáhat racionalizaci a zefektivňování výroby.

V praxi se začíná prosazovat zavádění odvětvových systémů organizace a řízení, aniž by pro to vždy byly vytvořeny předpoklady v potřebném prohloubení vnitropodnikové koncentrace a specializace. Zavádění odvětvových struktur organizace a řízení vede k soustřeďování konkrétních přímých řídicích prací do centra velkých podniků. To bývá provázeno zejména v období špičkových prací obtížemi při zvládnutí kumulace řídicích činností v centru podniků, což se projevuje i prodlužováním sezónních prací a zvětšováním ztrát. Pro nedořešenost těchto a dalších problémů (nízká propracovanost dispečinku, nutnost operativního přesunování pracovních sil mezi úseky při špičkách atd.) se v některých případech ve velkých družstvech zůstává u územního principu organizace a řízení. Tyto poznatky ukazují, že přechod na odvětvové organizační a řídicí struktury, přes jejich pozitivní stránky a nespornou perspektivnost, nelze administrativně urychlovat. V podnicích je nutné vypracovat optimální cílové struktury a postupně je podle vytvářených podmínek realizovat.

Formy organizace a řízení nejsou v mnoha sloučených podnicích podloženy základními podnikovými normami, které by upravovaly úkoly, pravomoc a odpovědnost vedoucích pracovníků, velmi často nejsou vymezeny kompetenční vztahy mezi pracovníky, vztahy mezi odvětvími, stanoven oběh dokladů apod. V mnoha případech nejsou ještě vypracovány základní podnikové normy — pracovní, jednací, spisový a zejména organizační řád. Pokud podniky přijaly organizační řády, jsou často téměř shodné s vzorovým organizačním řádem, nejsou přizpůsobeny místním podmínkám a jejich dodržování je proto obtížné.

Protože při zvětšování podniků je objektivně oslabován vztah družstevníků k družstevnímu společenskému vlastnictví, je o to důležitější prohlubování vnitropodnikového chozrasčotu ať při územně výrobním, či odvětvovém systému organizace a řízení. Zatím účinné prohlubování efektivního fungování hospodářských a nákladových středisek postupuje pomalu. Obvykle je nejslabším článkem velmi nízká hmotná zainteresovanost pracovníků (většinou pouze vedoucích) na výsledcích práce střediska. Vnitropodnikové ceny nejsou většinou sestavovány s ohledem na kvalitu předávaných výrobků a prací. Nejsou uplatňovány vnitropodnikové sankce, dotace a subvence ani další ekonomické nástroje, které

jsou potřebné pro objektivní hodnocení činnosti hospodářských středisek. Pro zdokonalování činnosti vnitropodnikových ekonomických útvarů nejsou k dispozici některé potřebné podklady normativního charakteru.

Příčiny dosud nepřesvědčivých výsledků sloučených družstev jsou i v tom, že se nepodařilo uspokojivě vyřešit řadu věcných problémů koncentrované a specializované velkovýroby, organizace práce atd. (nepřipravenost na rychlý postup plošné koncentrace) a že se nedaří vyřešené úkoly z oblasti vědeckotechnického rozvoje rovnoměrně plošně přenášet pomocí transferových organizací do zemědělské praxe.

Pro koncentrovanou a specializovanou velkovýrobu nebyly rovněž vytvořeny předpoklady v potřebných dodávkách mechanizačních prostředků. Přetrvávají problémy nezajištěnosti výroby či dovozu některých strojů pro dokompletaci technologických linek i nízké řešení mechanizace některých odvětví vůbec (např. výroba ovoce a zeleniny), ale i nedořešenost systému rozdělování mechanizačních prostředků do zemědělských podniků tak, aby dodávky tvořily ucelené technologické linky do podniků, výhledově se na určitá odvětví specializujících. Rychlý postup plošné koncentrace rovněž předstihl možnosti národního hospodářství v krátké době vybavit všechny velké sloučené zemědělské podniky potřebnou mechanizací, novými stájovými kapacitami i dalšími nezbytnými objekty (údržbářsko-opravárenská střediska, posklizňové linky, sklady atd.).

Některé nepřesvědčivé výsledky koncentrovaných výrob souvisejí i s nedokonalé fungujícími kooperacemi (např. problémy s včasným zabezpečením homogenního stáda připravených vysokobřezích jalovic či prověřených prvotetek pro nové či rekonstruované a modernizované krávy). Zefektivňování činnosti zemědělských podniků vidíme i v možnosti vyčleňování některých činností nad podnikový rámec formou mezipodnikové spolupráce (např. zabezpečování investiční výstavby, materiálně technického zásobování, technického rozvoje apod.).

SOUHRN

Probíhající proces plošné koncentrace družstev se zatím projevuje ve velmi variabilních výsledcích. Korelační analýza prokázala v obdobných přírodních podmínkách malou závislost zkoumaných ukazatelů na velikosti podniků. Korelační koeficienty jsou většinou záporné, takže větší podniky v průměru neprokazují doposud lepší výsledky než podniky malé. V podstatě se tedy zvětšování zemědělských podniků doposud nepromítlo ve vyšší zemědělské produkci, ve výnosech hlavních plodin ani v užitkovosti proti podnikům menším.

Větší podniky vynakládají méně nákladů na hektar z. p. než podniky menší. Výjimky se v průměru neprojevují ve vyšší intenzitě výroby velkých podniků.

Ziskovost je rovněž velmi málo závislá na velikosti podniků, v průměru docilují menší podniky vyššího zisku (jediná výjimka je v kukuřičné oblasti ČSR). Ziskovost podniků je naopak silně ovlivňována jinými faktory, zejména úrovní vlastní zemědělské produkce, nezemědělské činnosti, vybavenosti základními prostředky a pracovními silami. Tyto faktory jsou na příznivější úrovni u menších podniků.

Analýza intervalového třídění s rozdělením družstev na stabilizované a nestabilizované prokázala, že stabilizované podniky hospodaří v průměru lépe než podniky procházející změnami. To ukazuje na možnosti realizace příznivých předpokladů vytvořených plošnou koncentrací pro růst intenzity a efektivity výroby při organizování účinných konsolidačních opatření.

Příčiny doposud v průměru nepřesvědčivých výsledků velkých sloučených družstev lze spatřovat v krátkém časovém období jejich vývoje a určité době potřebné pro stabilizaci a konsolidaci, v nevytvoření všech potřebných předpokladů před sloučením, v malé vyjasněnosti specializačního zaměření a v nedostatečné podpoře prohlubování koncentrace a specializace plánem a ekonomickými nástroji, v malé propracovanosti logicky skloubených organizačních, řídicích a ekonomických struktur, v nízkém stupni využívání vnitropodnikového chozrasčotu, v nedořešení řady potřebných problémů povahy organizační a řídicí i věcné vědeckovýzkumnou základnou, v nemožnosti vybavit při poměrně rychlém tempu slučování všechny sloučené podniky potřebnými komplexními technologickými linkami a kapacitními stavbami.

Pro další vývoj plošné koncentrace považujeme za důležité omezit ji v následujícím období jen na nejnutnější míru (dokončení mezisektorových převodů půdy, slučování velmi malých družstev) a prohlubovat kooperační formy výroby v těch případech, kdy pro specializovanou výrobu je hranice družstev malá. Konsolidovat sloučená družstva prohlubováním výrobních, organizačních, řídicích a ekonomických struktur. Soustřeďovat kapacity vědeckovýzkumné základny na řešení rozhodujících problémů. Rozvíjet experimentální činnost a ověřovat a vyhodnocovat všechny experimenty a příklady dobrých zkušeností. Další postup koncentrace a specializace výroby důsledně koordinovat v souladu s vyčleněnými prostředky v rámci národního hospodářství a pro prohlubování tohoto procesu lépe využívat základní nástroje řízení — tj. plán (rajonizace výroby a řízení dodávek pro její zajištění) a ekonomické nástroje (odstraňování neodůvodněné diferenciace v rentabilitě jednotlivých výrobků).

Domníváme se, že postupné řešení těchto problémů přispěje k výraznějším výsledkům ukazatelů intenzity a efektivity výroby, protože moderní koncentrovaná a specializovaná velkovýroba je jedinou perspektivní formou výroby v socialistickém zemědělství.

Literatura

BURIAN, J. aj.: Návrh orientačních výchozích parametrů k plánu nákladů hlavních odvětví rostlinné výroby v ČSR. [Dílčí zpráva]. Praha, FMZVŽ, VÚEZVŽ 1976.

ŘEHÁK, J.: K vlivu procesu koncentrace na vývoj zaostávajících JZD. *Ekonomika poľnohospodárstva*, 1977, č. 7.

Zásady dalšího rozvoje koncentrace a specializace zemědělské výroby a integrační vztahy s potravinářským průmyslem v šesté pětiletce, schválené předsednictvem ÚV KSČ a vlády ČSSR dne 26. 9. a 3. 7. 1975.

Došlo dne 26. 10. 1978

Adresa autorů:

Ing. Jiří Řehák, ing. Václav Mužík, Výbor lidové kontroly ČSSR, Sokolovská 144, 180 00 Praha 8

Významné strukturální přeměny v československém zemědělství probíhající od počátku sedmdesátých let jsou provázeny i vytvářením velkých ekonomických celků v družstevním sektoru, které vznikají slučováním JZD. Je to jedna z cest k dosažení vyšší koncentrace a specializace výroby, odpovídající nové úrovni výrobních sil. Další cestou směřující k témuž cíli je rozvoj kooperačních vztahů mezi podniky.

Jedním z předpokladů koncentrace zejména rostlinné výroby byla i koncentrace půdní základny, která na počátku 5. pětiletky byla vzhledem k potřebám nových velkovýrobních způsobů hospodaření ještě značně roztržitá. Plošná koncentrace se uskutečňovala především slučováním JZD.

Od 1. 1. 1971 do 1. 1. 1976 poklesl celostátně počet JZD z 6200 na 2206, přičemž průměrná výměra společné zemědělské půdy JZD vzrostla z 638 ha na 1920 ha, tj. třikrát. Proces slučování JZD probíhal rychlým tempem, zejména v posledních třech letech 5. pětiletky. Nejvíce družstev se sloučilo v roce 1973 (úbytek 1130 JZD) a k největšímu zvýšení průměrné výměry JZD došlo v roce 1975 (zvýšení průměrné výměry JZD o 577 ha). To svědčí o tom, že docházelo i k opakovanému slučování velkých, již dříve sloučených JZD.

V roce 1975 existovala ještě téměř jedna třetina JZD s výměrou do 1000 ha zemědělské půdy. V zásadách dalšího postupu při slučování JZD, které schválilo plenární zasedání ÚV KSČ v říjnu 1975 bylo zdůrazněno, že nemají být vytvářeny nadměrné a těžko zvládnutelné celky. Zároveň bylo požadováno, aby se k dalšímu slučování přistupovalo pouze za předpokladu „že přinese celospolečenskou efektivnost výroby a že dojde ke zdokonalení její vnitřní organizace s dostatečně velkou koncentrací a specializací v jednotlivých odvětvích...“.

Slučování pokračovalo i v letech 1976 a 1977. Počet JZD se za poslední roky dále snížil o 393; k 1. 1. 1978 bylo v ČSSR 1813 JZD, průměrná výměra zemědělské půdy vzrostla o 453 ha a dosáhla 2373 ha. V závislosti na koncentraci půdy se vyvíjela i koncentrace hospodářského zvířectva v JZD. Jestliže k 1. 1. 1971 jedno JZD v ČSSR chovalo v průměru 405 kusů skotu, z toho 167 krav a 490 prasat, pak k 1. 1. 1976 to bylo 1334 kusů skotu, 540 krav a 1743 prasat a k 1. 1. 1978 již 1739 kusů skotu, 678 krav a 2443 prasat.

Zabývali jsme se otázkou, jak velikost podniku ovlivňuje úroveň vnitropodnikové koncentrace v rostlinné a živočišné výrobě. Ke zkoumání tohoto problému byly využity údaje z výběrového šetření o koncentraci

a specializaci v JZD, provedeného orgány státní statistiky za roky 1975 a 1977 a zpracovaného ve spolupráci s Vysokou školou zemědělskou v Praze.

Šetření bylo provedeno na výběrovém souboru JZD v roce 1975 za 487 JZD, z toho v ČSR za 309 a v SSR za 178 JZD, a v roce 1977 za 451 JZD, z toho v ČSR za 283 JZD a v SSR za 168 JZD.¹⁾ Vybrané údaje byly tříděny do skupin podle velikosti JZD, přičemž úkolem bylo zjistit, zda ve větších JZD je také úroveň koncentrace vyšší. Údaje byly tříděny do pěti velikostních skupin JZD.

Slučování JZD a vytváření podniků s velkou výměrou je jednou z podmínek k prohlubování a posilování koncentrace a specializace zemědělské výroby, ale samo o sobě nemůže řešit tyto problémy, nedojde-li ve sloučených celcích zároveň k odstranění vnitropodnikové roztržitosti půdního fondu a k postupnému vytváření optimální velikosti honů a bloků, zabezpečujících efektivnější využití mechanizace.

V oblasti rostlinné výroby byl do velikostních skupin tříděn počet pozemků a jejich výměra a na základě těchto údajů byla vypočtena průměrná velikost pozemků v jednotlivých velikostních skupinách JZD. Výsledky získané v ČSSR ukazuje tab. I. (Pro představu o rozsahu vybraných jednotek v jednotlivých velikostních skupinách uvádíme i počet vybraných JZD a počet pozemků, za něž byla počítána průměrná velikost.)

I. Průměrná výměra pozemků ve velikostních skupinách JZD v ČSSR

Velikostní skupina JZD (ha z. p.)	1975			1977		
	průměrná výměra 1 pozemku v ha	počet pozemků	počet JZD	průměrná výměra 1 pozemku v ha	počet pozemků	počet JZD
do 999	8,29	5 913	92	9,72	1 503	24
1000—1999	11,74	19 515	206	12,16	13 718	143
2000—2999	14,12	16 044	125	16,67	15 434	142
3000—3999	19,44	5 398	39	20,29	10 857	81
4000 a více	20,18	4 126	25	22,18	10 573	61
Celkem	13,59	50 996	487	17,16	52 085	451

Tabulka ukazuje, že se stoupající velikostí JZD se v obou sledovaných letech zvyšuje i velikost pozemků. Velikost pozemků záleží do značné míry na přírodních podmínkách, zejména na členitosti terénu, a klesá od kukuřičné oblasti k horské. V kukuřičné oblasti byla v roce 1977 průměrná velikost pozemků 30,39 ha, v horské jen 9,28 ha. Pro podrobnější posouzení situace byly proto průměrné velikosti pozemků zjištěny i pro jednotlivé výrobní oblasti v rámci ČSSR. Růst průměrné velikosti pozemků

¹⁾ V obou letech jde v podstatě o tentýž výběrový soubor JZD, změněn počet je důsledkem organizačních změn, zejména slučování, k němuž došlo mezi lety 1975 a 1977.

se stoupající výměrou JZD se projevuje ve všech výrobních oblastech, přičemž méně výrazný je v oblasti bramborářsko-ovesné a horské, což může být způsobeno i menším zastoupením JZD ve větších velikostních skupinách.

Průměrná velikost pozemku byla vypočítána zvlášť i v rámci obou národních republik. Výsledky jsou v tab. II.

II. Průměrná výměra pozemků ve velikostních skupinách JZD v ČSR a SSR

Velikostní skupina JZD (ha z. p.)	1975			1977		
	průměrná výměra 1 pozemku v ha	počet pozemků	počet JZD	průměrná výměra 1 pozemku v ha	počet pozemků	počet JZD
ČSR						
do 999	7,38	5 012	68	8,40	1 155	17
1000—1999	10,20	15 433	138	10,12	11 328	102
2000—2999	12,99	12 346	82	15,87	12 509	102
3000—3999	17,33	2 494	15	16,80	6 856	39
4000 a více	14,77	1 428	6	17,81	5 854	23
Celkem	11,42	36 713	309	14,47	37 702	283
SSR						
do 999	13,34	901	24	14,11	348	7
1000—1999	17,55	4 082	68	18,03	2 390	41
2000—2999	17,88	3 698	43	20,08	2 925	40
3000—3999	21,21	2 904	24	26,28	4 001	42
4000 a více	23,05	2 698	19	28,86	4 719	38
Celkem	19,15	14 283	178	24,20	14 383	168

Zvětšování průměrné velikosti pozemků v závislosti na zvyšující se velikosti JZD se projevuje v obou republikách, přičemž výraznější zvyšování je v SSR, kde je i větší průměrná velikost pozemků ve všech skupinách. V ČSR se v roce 1975 u JZD nad 4000 ha ukazuje snížení průměrné velikosti pozemků, což může být způsobeno poměrně malým zastoupením JZD v této skupině. Ve všech velikostních skupinách se projevilo v roce 1977 zvýšení průměrné velikosti pozemků proti roku 1975.

Při třídění podle výrobních oblastí se v roce 1975 projevil výrazný trend zvyšování průměrné velikosti ve výrobní oblasti kukuřičné, řepařské a bramborářské. V roce 1977 se nejvýraznější růst průměrné velikosti pozemků projevuje v kukuřičné oblasti ČSR a SSR, řepařské oblasti SSR

a v horské oblasti ČSR. V ostatních oblastech ČSR a SSR vesměs nejnížší velikostní skupina má i nejnížší průměrnou velikost pozemku, ale rozdíly ve velikosti pozemků v dalších velikostních skupinách nejsou již tak výrazné. Například v řepářské oblasti ČSR ve skupině JZD s výměrou 2000 až 2999 ha je velikost pozemků v průměru zcela stejná jako ve skupině 3000—3999 ha, v bramborářské oblasti ČSR je zhruba stejná průměrná velikost pozemků ve všech velikostních skupinách nad 2000 ha. V některých případech se projevuje pokles průměrné velikosti pozemků ve velikostní skupině nad 4000 hektarů.

Při hodnocení úrovně vnitropodnikové koncentrace živočišné výroby je třeba si uvědomit, že koncentrace zvířat v jednom podniku sama o sobě necharakterizuje skutečnou vnitropodnikovou koncentraci chovu hospodářských zvířat a živočišné výroby, i když je jedním z jejích předpokladů. Ukazatelem koncentrace chovu hospodářských zvířat je počet zvířat v jednotlivých výrobních jednotkách (stájích). Koncentrace zvířat, zejména skotu, je však náročná na investice a je do značné míry ovlivněna výstavbou předešlých let. Pro hodnocení úrovně vnitropodnikové koncentrace živočišné výroby byl vybrán chov dojníc, chov mladého skotu, výkrm skotu a výkrm prasat. Podle velikostních skupin JZD byl zpracován počet stájí a počet zvířat. Na základě těchto údajů byl počítán průměrný počet zvířat v jedné stáji.

V tab. III. jsou uvedeny ukazatele o chovu dojníc v ČSSR podle velikostních skupin JZD.

III. Průměrný počet dojníc v 1 stáji v jednotlivých velikostních skupinách JZD v ČSSR

Velikostní skupina JZD (ha z. p.)	1975		1977	
	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stájí	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stájí
do 999	96	218	99	56
1000—1999	98	890	100	679
2000—2999	98	873	102	1 018
3000—3999	99	361	104	771
4000 a více	97	284	102	790
Celkem	99	2 626	102	3 314

Výsledky výběrového šetření v JZD v roce 1975 a 1977 ukazují, že průměrný počet dojníc chovaných v 1 stáji je ve všech velikostních skupinách JZD zhruba stejný. Dochází zde pouze k malému růstu průměrného počtu zvířat v 1 stáji až do velikosti JZD 4000 ha, ve skupině nad 4000 ha se projevuje pokles.

Zhruba stejná situace je i v jednotlivých výrobních oblastech. Také mezi ČSR a SSR není v těchto ukazatelích podstatný rozdíl.

Obdobné ukazatele byly zpracovány za chov mladého skotu. Vzhledem k tomu, že zde je situace poněkud odlišná v ČSR a SSR, uvádíme údaje za obě republiky samostatně (tab. IV).

IV. Průměrný počet mladého skotu v 1 stáji v jednotlivých velikostních skupinách JZD v ČSR a SSR

Velikostní skupina JZD (ha z. p.)	1975		1977	
	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stájí	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stájí
ČSR				
do 999	62	177	79	46
1000—1999	69	562	78	470
2000—2999	59	643	67	714
3000—3999	65	151	72	338
4000 a více	58	92	62	346
Celkem	63	1625	70	1914
SSR				
do 999	76	27	78	9
1000—1999	89	180	89	131
2000—2999	98	182	111	153
3000—3999	93	140	107	254
4000 a více	103	127	105	298
Celkem	91,3	656	104	845

V SSR je v obou letech koncentrace mladého skotu v 1 stáji vyšší než v ČSR. U průměrného počtu zvířat v jedné stáji se v závislosti na stoupající velikosti JZD v ČSR projevuje kolísání či spíše pokles, kdežto v SSR se při určitém kolísání projevuje růst. Ještě výrazněji vynikne rozdíl mezi oběma národními republikami, propočítáme-li údaje za jednotlivé výrobní oblasti. V ČSR v roce 1975 — s výjimkou kukuřičné oblasti, která je málo zastoupena — klesá počet zvířat v jedné stáji s rostoucí velikostí JZD. Naopak v SSR ve všech výrobních oblastech průměrný počet ustájených zvířat vzrůstá. Podobná situace je i v roce 1977. V ČSR se ve všech výrobních oblastech až na kukuřičnou projevuje kolísání nebo pokles průměrného počtu zvířat v 1 stáji; k poklesu tohoto ukazatele zde dochází ve všech výrobních oblastech ve velikostní skupině nad 4000 ha ve srovnání s předcházející skupinou. V SSR se až na výjimky i v roce 1977 ve všech výrobních oblastech průměrný počet zvířat v 1 stáji zvyšuje se vzrůstající velikostí JZD.

Také ve výkrmu skotu je rozdíl v koncentraci zvířat mezi ČSR a SSR, a proto i zde uvádíme samostatně údaje za obě republiky (tab. V).

V ČSR se u průměrného počtu zvířat v 1 stáji v roce 1975 projevuje dosti výrazný vzestup při srovnání prvních dvou velikostních skupin, ale potom dochází ke stagnaci a mírnému poklesu. V roce 1977 vzrůstá průměrný počet zvířat v 1 stáji až do velikosti JZD 4000 ha, v poslední

V. Průměrný počet skotů ve výkrmu v 1 stáji v jednotlivých velikostních skupinách JZD v ČSR a SSR

Velikostní skupina JZD (ha zem. p.)	1975		1977	
	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stáji	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stáji
ČSR				
do 999	59	96	87	17
1000—1999	83	305	87	208
2000—2999	82	319	94	331
3000—3999	78	85	109	186
4000 a více	76	41	98	154
Celkem	79	846	96	896
SSR				
do 999	82	27	96	9
1000—1999	94	104	86	69
2000—2999	102	84	116	83
3000—3999	110	70	115	125
4000 a více	116	69	120	148
Celkem	102	354	112	434

VI. Průměrný počet prasat v 1 stáji v jednotlivých velikostních skupinách JZD v ČSR a SSR

Velikostní skupina JZD (ha zem. p.)	1975		1977	
	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stáji	průměrný počet zvířat v 1 stáji	počet stáji
ČSR				
do 999	170	100	163	26
1000—1999	210	348	211	268
2000—2999	273	353	267	462
3000—3999	282	98	289	276
4000 a více	277	50	286	210
Celkem	240	949	261	1242
SSR				
do 999	289	33	239	15
1000—1999	278	180	253	129
2000—2999	339	162	373	157
3000—3999	427	125	386	272
4000 a více	352	163	443	334
Celkem	340	663	384	907

skupině pak klesá. Při rozřídění údajů podle jednotlivých výrobních oblastí se ukázalo, že výrazný vzestup počtu zvířat v 1 stáji se vzrůstající velikostí JZD lze pozorovat pouze v kukuřičné oblasti. Ve všech ostatních výrobních oblastech průměrný počet zvířat v 1 stáji kolísá nebo spíše klesá.

V SSR, kde je průměrný počet skotu ve výkrmu ustájený v 1 stáji vyšší než v ČSR, zvyšuje se se vzrůstající výměrou i velikost stáje. Výrazný vzestup průměrného počtu ustájených zvířat lze zde pozorovat ve všech výrobních oblastech, s výjimkou bramborářsko-ovesné.

Posledním odvětvím živočišné výroby, za něž byly zpracovány údaje, je výkrm a předvýkrm prasat, kde celkově je koncentrace na vyšší úrovni. Poměrně značný rozdíl v koncentraci je zde mezi ČSR a SSR a také mezi výrobními oblastmi (tab. VI).

U průměrného počtu zvířat v 1 stáji lze pozorovat v obou republikách výrazný vzestup se vzrůstající velikostí JZD, a to až do výměry JZD 4000 ha (v SSR v roce 1977 i v nejvyšší skupině). Na Slovensku je koncentrace prasat ve výkrmu vyšší, a to nejen v celorepublikovém průměru, ale i v jednotlivých výrobních oblastech. Velké rozdíly v úrovni koncentrace chovu prasat jsou také mezi výrobními oblastmi, protože chov prasat je soustředěn převážně do kukuřičné, řepařské a bramborářské oblasti. Nejvyšší koncentrace chovu prasat ve výkrmu je v kukuřičné oblasti v SSR, kde se také stupeň koncentrace výrazně zvyšuje s rostoucí velikostí JZD. Podobná tendence je zřejmá i v řepařské oblasti ČSR. V ostatních oblastech rozdíly mezi velikostními skupinami v průměrném počtu kusů ustájených v 1 stáji nejsou podstatné.

Koncentraci chovu prasat je třeba posuzovat v souvislosti s postupným rozšiřováním a soustřeďováním výkrmu prasat ve společných zemědělských podnicích, u nichž počet prasat chovaných na výkrm vzrostl z 471 tis. v roce 1975 na 679 tis. v roce 1978. Téměř polovina těchto prasat byla v roce 1977 ustájena v prostorách o kapacitě větší než 1200 kusů a 90 % v prostorách o kapacitě větší než 500 kusů.

Na základě uvedených údajů lze vyslovit tyto závěry o vlivu velikosti JZD na úroveň vnitropodnikové koncentrace: V rámci vnitropodnikové koncentrace rostlinné výroby (charakterizované velikostí pozemků) se projevuje vzestup průměrné velikosti pozemků se stoupající velikostí JZD. V souvislosti s tím je nutno si uvědomit, že tento výsledek je zčásti ovlivněn i tím, že velká JZD jsou ve větší míře zastoupena zvláště v kukuřičné a řepařské výrobní oblasti, kde vlivem přírodních podmínek je průměrná velikost pozemků větší. Za významné lze považovat zjištění, že rozdíl mezi JZD o velikosti 3000–4000 ha a nad 4000 ha je nepatrný a v ČSR je v poslední velikostní skupině průměrná velikost pozemků nižší než v předcházející.

Při hodnocení úrovně vnitropodnikové koncentrace živočišné výroby se projeví tyto hlavní tendence: u průměrných velikostí stájí se projevuje výraznější vzestup v SSR než v ČSR; téměř ve všech zkoumaných odvětvích živočišné výroby se projevuje velmi výrazný vzestup při srovnání první velikostní skupiny s ostatními. V ostatních velikostních skupinách JZD již docházelo ke stagnaci, mírnému vzestupu či dokonce poklesu průměrných hodnot. Při srovnání posledních dvou velikostních skupin se u JZD nad 4000 ha projevuje většinou pokles průměrné velikosti stáje (výraznější v ČSR) nebo pouze mírný vzestup. Nejvyrovnanější výsledky

jsou u JZD o velikosti 2000—4000 ha. Soustavnější růst průměrného počtu ustájených zvířat se zvyšující se velikostí JZD lze pozorovat v chovu prasat. U dojnic je koncentrace zvířat ve všech velikostních skupinách JZD v podstatě stejná.

Velká koncentrace půdy v jednom podniku se tedy zatím výrazně neprojevila ve změnách ve vnitropodnikové koncentraci půdního fondu ani ve vnitropodnikové koncentraci chovu hospodářských zvířat, zejména skotu.

Přestavba sloučených družstev v moderní socialistické velkopodniky je ovšem dlouhodobější vývojový proces, spojený se složitými výrobními, ekonomickými a organizačními problémy. Podstatná část družstev s velkou výměrou teprve vytváří novou vnitropodnikovou strukturu. Jak bylo zdůrazněno na zasedání ÚV KSČ v březnu 1978 „...je v dané etapě třeba především stabilizovat půdní fond zemědělských podniků, upevňovat jejich hospodářskou základnu, účelně rozvíjet specializaci, různé formy mezipodnikové kooperace a zdokonalovat vnitropodnikovou organizaci a řízení.“

SOUHRN

Cílem článku je ukázat, jak se mění vnitropodniková koncentrace půdního fondu a chovu hospodářských zvířat v souvislosti se zvyšující se plošnou koncentrací JZD, k níž dochází slučováním podniků. Bylo použito výsledků z výběrových šetření o koncentraci a specializaci v letech 1975 a 1977, z nichž byly zpracovány údaje o průměrné velikosti pozemků a stáji v chovu skotu a prasat za skupiny JZD roztríděných podle výměry zemědělské půdy. Údaje ukazují, že zvyšování plošné velikosti JZD se zatím výrazněji neprojevilo ve zvyšování vnitropodnikové koncentrace půdního fondu a chovu hospodářských zvířat. Zvyšování vnitropodnikové koncentrace rostlinné a živočišné výroby je dlouhodobější vývojový proces, spojený s vytvářením nové vnitropodnikové struktury velkých celků, vzniklých sloučením JZD.

Došlo dne 28. 9. 1978

Adresa autorů:

Ing. Zlaňka Divilová, Federální statistický úřad, Sokolovská 142, 186 13 Praha 8,
ing. Rudolf Zeipelt, Vysoká škola zemědělská, 160 21 Praha-Suchbát

Sledování a hodnocení vývojových tendencí ve výrobě zemědělských produktů patří k důležitým součástem ekonomické analýzy jako předstupně prognostických a plánovacích prací. Tak jako na podnikové úrovni vzrůstá význam mezipodnikových srovnání v hospodářských výsledcích, tak i na úrovni národního hospodářství vzrůstá význam mezinárodních srovnání produkčních výsledků, umožňujících nejen zmapování rezerv ve výrobních silách, ale rovněž určitá zobecnění vývojových tendencí.

Cílem statě je poskytnout ucelený přehled o stavu a vývoji výroby hlavních rostlinných produktů ve vybraných socialistických a vyspělých kapitalistických zemích, umožňující komparaci ČSSR se zahraničím v rámci obecných vývojových trendů.

Statě je rozvržena do tří částí.

V první části se analyzují tendence vývoje výroby vybraných zemědělských produktů: obilovin, luštěnin, brambor, cukrovky a chmele.

Dále je vyčíslen vliv hektarových výnosů a osevních ploch na změny (přírůstky, úbytky) celkové produkce příslušného rostlinného výrobku.

V závěrečné části je analyzována dynamika růstu hektarových výnosů jako hlavního zdroje růstu zemědělské výroby.

Do souboru sledovaných zemí byly zařazeny země RVHP — ČSSR, BLR, MLR, NDR, PLR, RSR a SSSR, země EHS — Belgie-Lucembursko, NSR, Francie, Nizozemsko, Itálie, V. Británie, Dánsko, Irsko a dále Rakousko, Švédsko, Kanada a USA.

Sledované období tvoří roky 1960—1975. Hlavními zdroji podkladů jsou statistické ročenky FAO, OSN, které poskytují srovnatelnou základnu. Ve výjimečných případech bylo použito statistických ročenek RVHP a EHS.

VÝROBA HLAVNÍCH ROSTLINNÝCH PRODUKTŮ

Výroba obilovin patří k nejdynamičtěji se rozvíjejícím odvětvím rostlinné výroby. Tento dynamický trend je výsledkem jak faktorů na straně výroby (výnosné odrůdy, příznivá reakce na průmyslová hnojiva), tak i faktorů potřeb jejich užití při intenzifikaci živočišné výroby. Vliv na růst výroby obilovin má rovněž technická vyřešenost hlavních pracovních operací umožňujících nízkou pracnost výroby a v neposlední řadě lze jmenovat i dobrou přepravnost a skladovatelnost obilovin.

I. Výroba obilovin

1000 t

Země	1960)	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975	Ø 1973 až 1975	Index Ø 1973—75 Ø 1960—62
ČSSR	5 740	5 325	7 245	8 821	8 698	9 677	10 388	9 317	9 794	170,8
BLR	4 856 ¹⁾	5 233	6 777	7 072	8 148	7 326	6 520	7 072	6 973	152,6
MLR	6 870	7 481	7 618	9 783	10 865	11 760	12 555	12 136	12 150	183,6
NDR	5 863	6 733	6 456	7 740	8 536	8 502	9 730	8 902	9 045	163,0
PLR	14 360	16 162	16 371	19 963	20 500	21 957	23 083	19 847	21 629	145,7
RSR	9 830	12 601	10 632	14 530	1 693	13 812	13 550	15 198	14 187	141,3
SSSR	130 810	114 453	179 176	174 227	161 137	214 083	186 994	134 608	178 562	137,3
Belgie-Lucembursko	1 812	1 918	1 680	2 076	2 103	2 253	2 220	1 593	2 022	106,6
NSR	14 179	13 883	17 295	20 945	20 244	21 177	22 655	21 258	21 697	155,7
Francie	22 857	29 131	31 757	37 143	40 593	43 047	41 269	35 679	39 998	174,0
Itálie	11 985	14 531	16 153	16 341	15 838	15 983	16 808	17 068	16 620	123,6
Nizozemsko	1 729	1 779	1 363	1 512	1 319	1 360	1 314	1 094	1 256	68,5
V. Británie	9 458	13 708	13 252	14 958	15 515	15 297	16 382	13 829	15 169	147,0
Irsko	1 314	1 174	1 371	1 580	1 431	1 297	1 441	1 258	1 332	96,9
Dánsko	3 559	6 213	6 233	7 026	7 068	6 633	7 261	6 301	6 732	138,9
Rakousko	2 201	2 019	3 071	3 546	3 318	3 788	4 012	3 707	3 836	169,7
Švédsko	3 077	4 397	4 988	5 397	5 222	4 798	6 599	5 168	5 522	179,5
USA	181 428	183 664	186 851	237 806	228 256	237 391	204 601	248 145	230 046	136,0
Kanada	25 389	32 229	28 954	38 857	35 466	36 600	30 758	37 064	34 807	146,3

¹⁾ rok 1960/61²⁾ pšenice včetně špaldy

Pramen: Production Yearbook, OSN, FAO

Obiloviny zahrnují pšenici, žito, ječmen, oves, kukuřici, pohanku, rýži, proso a čirok,

Ve sledovaném období (1960—1975) se zařazuje ČSSR k zemím s nejrychlejším tempem růstu výroby obilovin (tab. I). Nejvyššího indexu růstu výroby dosáhla MLR (183), dále následují Švédsko (179), Francie (174), ČSSR (171), Rakousko (169), NDR (163), NSR (155), BLR (152), V. Británie (147), Kanada (146), PLR (145), RSR (141), Dánsko (138), SSSR (137), USA (136), Itálie (123) atd. Pokles výroby zaznamenaly u sledovaných zemí pouze Nizozemsko (68) a Irsko (97).

Výrobu vyšší než 200 mil. t ročně docilují od roku 1970 pravidelně USA; objemem druhé nejvyšší sklizně dosahuje SSSR.

Z jednotlivých obilovin má největší dynamiku růstu výroba pšenice. U této plodiny zaujímá ČSSR tempem růstu sklizní prvé pořadí ze sledovaných zemí. V letech 1960—1975 se zvýšila produkce pšenice téměř třikrát. Další nejrychlejší tempa růstu objemu sklizní pšenice dosáhly socialistické země — MLR, NDR a PLR, v kterých bylo dosaženo více než dvojnásobku produkce proti roku 1960.

Nejrychlejší dynamiku růstu produkce ječmene docílily ve sledovaném období SSSR, NDR, PLR a BLR, u kterých zvýšení produkce činilo 2,5—3násobek výchozího období. ČSSR se zařazuje k zemím, které dosáhly v roce 1975 přibližně dvojnásobku produkce ve srovnání s rokem 1960. Patří k nim vedle ČSSR BLR, Itálie, Švédsko a Rakousko.

Největším výrobcem ječmene je SSSR s průměrnou výrobou v polovině 70. let kolem 50 mil. t, následuje Francie s 10 mil. t, V. Británie s 8,8 mil. t, USA s 8,0 mil. t atd.

Výrazný růstový trend ve výrobě kukuřice mají jen některé státy. Patří k nim především MLR, Belgie, NSR, Francie, Rakousko, RSR a USA, u kterých zvýšení produkce v letech 1973—1975 ve srovnání s rokem 1960 činilo více než 1,4násobek. Největším producentem jsou USA, které se přibližují hranici 150 mil. t ročně, dále následuje (v mil. t) RSR 9,0; Francie 8,1; SSSR 7,3 a MLR 7,1 v roce 1975.

Ve struktuře výroby obilovin je zřejmá tendence snižování podílu žita a ovsa ve prospěch pšenice, ječmene a kukuřice. V podílech zastoupení hlavních obilovin existují u jednotlivých zemí poměrné rozdíly. U ČSSR došlo ve sledovaném období k výrazné strukturální změně v zastoupení pšenice, a to z podílu 26,2 % v roce 1960 na 48,2 % v roce 1975. ČSSR se tak zařadila k zemím s největším podílem pšenice ve struktuře výroby obilovin, ke kterým patří dále SSSR, Itálie a Nizozemsko.

U ječmene dosahují nejvyšších podílů ve struktuře výroby obilovin Dánsko (82,1 %), Irsko (70,4 %), V. Británie (61,0 %) a Švédsko (36,3 %). Vyšší zastoupení kukuřice ve struktuře výroby obilovin docilují země s lepší vybaveností přírodními podmínkami pro pěstování této plodiny. Patří k nim především RSR (59,2 %), USA (59 %), MLR (58,5 %), Itálie (30,7 %) a BLR (28,3 %) — tab. II.

S výjimkou V. Británie, Švédska a Kanady došlo v období 1960 až 1975 k růstu produkce cukrovky ve všech sledovaných zemích. Nárůst byl vyšší zejména v letech 1974—1975 jako důsledek růstu cen cukru na světových trzích. Celkový trend svědčí o prozatím nižší míře substituce cukrovky cukrovou třtinou jako potenciálně efektivnějším zdrojem suroviny pro výrobu cukru. Nejvyšší tempa růstu produkce cukrovky, a to v průměru kolem 1,5násobku objemu sklizní v roce 1960, docílily: SSSR, RSR, Belgie, NSR, Francie, Dánsko, Rakousko a USA. Největším výrobcem je SSSR s průměrnou výši sklizně 76,9 mil. t v polovině 70. let.

II. Vývoj struktury výroby obilovin

Země	1960				1975			
	obiloviny výroba v tis. t	pšenice %	ječmen %	kukuřice %	obiloviny výroba v tis. t	pšenice %	ječmen %	kukuřice %
ČSSR	5 740	26,2	30,4	10,0	9 317	48,3	31,1	6,4
BLR	4 856	49,2	12,8	31,0	7 072	43,8	24,3	28,3
MLR	6 870	25,7	14,3	51,0	12 136	33,0	5,8	58,5
NDR	5 863	24,8	21,6	0,1	8 902	33,7	33,7	0,4
PLR	14 360	10,1	9,1	0,3	19 847	26,3	18,4	0,3
RSR	9 830	35,1	4,1	56,3	15 198	34,2	5,3	59,2
SSSR	130 810	49,2	12,2	14,3	134 608	49,1	26,6	5,4
Belgie-Lucembursko	1 812	46,4	33,9	0,1	1 593	43,6	30,4	2,3
NSR	14 179	35,0	22,7	0,1	21 258	33,0	32,8	2,5
Francie	22 857	48,2	25,0	12,5	35 679	42,2	26,2	22,8
Itálie	11 985	56,7	1,9	31,9	17 068	56,4	3,8	30,7
Nizozemsko	1 729	34,1	16,8	0,1	1 094	48,3	30,7	0,0
V. Británie	9 458	32,1	45,6	—	13 829	32,1	61,0	—
Irsko	1 314	35,7	23,6	—	1 258	16,9	70,4	—
Dánsko	3 559	9,0	78,7	—	6 301	8,5	82,1	—
Rakousko	2 201	31,9	26,8	10,0	3 707	25,5	27,1	26,5
Švédsko	3 077	26,8	27,5	—	5 168	28,6	36,3	—
USA	181 428	20,4	5,2	54,7	248 145	23,4	3,4	59,0
Kanada	25 389	55,6	16,6	2,6	37 064	46,1	25,7	9,8

Pramen: Production Yearbook, OSN, FAO
vlastní propočet

U produkce chmele se projevuje v některých zemích výrazný specializační záměr. Index růstu výroby činí ve sledovaném období v NDR 483, v NSR 228, v Belgii 220, v ČSSR 138, v PLR 137, v USA 133. Největšími výrobci jsou NSR, USA, SSSR, V. Británie a ČSSR, které dosahují produkce vyšší než 10 tis. tun ročně.

Ve většině zemí došlo ve sledovaném období k poklesu produkce luštěnin (bez sóji). Na těchto výsledcích má podíl zejména ta skutečnost, že luštěniny se neuplatňují ve vyšší míře ve struktuře krmných plodin. Pouze v letech 1974—1975, kdy došlo ke zvýšení cen krmných bílkovin na světových trzích, zvýšila se v některých zemích výroba luštěnin bohatých na rostlinné proteiny. K zemím s růstem produkce proti roku 1960 patří: SSSR, NSR, V. Británie, Irsko, Dánsko a USA. Největším výrobcem luštěnin je SSSR s objemem sklizni kolem 7,5 mil. tun v polovině 70. let.

Rovněž produkce brambor má ve většině zemí klesající tendenci. Na tomto trendu se podílí nejen pokles spotřeby k lidské výživě, ale rovněž pokles jejich užití ke krmným účelům. K zemím s růstem produkce patří PLR, RSR, SSSR, USA a Kanada, a to zejména jako důsledek růstu počtu obyvatel, neboť brambory pro svoji hmotnost nepatří ke komoditám, které jsou ve větší míře předmětem mezinárodní směny.

KVANTIFIKACE HLAVNÍCH FAKTORŮ PŮSOBÍCÍCH NA RŮST VÝROBY

Hlavními faktory působícími na změnu (přírůstek, úbytek) rostlinné produkce jsou osevní plochy a hektarové výnosy. Dále uváděné propočty jsou vyčíslením toho, jak je celková změna produkce ovlivněna změnou osevních ploch či změnou hektarového výnosu. Je použito následujícího rozkladu souhrnného indexu:

$$y_1p_1 - y_0p_0 = (y_0p_1 - y_0p_0) + (y_1p_1 - y_0p_1) \quad (1)$$

kde: y — hektarový výnos
 p — osevní plocha

Aplikace indexu v období 1960—1975 na obiloviny ukazuje, že dominantní váhu ve vlivech na růst produkce měly hektarové výnosy. U některých států činil vliv hektarových výnosů na přírůstek produkce 100 %. Patří k nim BLR, MLR, PLR, RSR, Belgie, Itálie, Irsko, USA. Vlivem růstu hektarových výnosů se zvýšila produkce obilovin v USA o 61 mil. tun, v SSSR o 44 mil. t, ve Francii o 18 mil. t, v PLR o 8 mil. t, v MLR o 6 mil. t, ve V. Británii o 6 mil. t, v ČSSR o 4 mil. t (tab. III).

Obdobné vývojové tendence byly dosaženy u pšenice, kde přírůstek produkce byl kryt výhradně růstem hektarových výnosů u zemí: BLR, RSR, Belgie, Francie, Itálie, Nizozemsko, Rakousko. Vlivem růstu hektarových výnosů se zvýšila produkce pšenice v SSSR o 22 mil. t, v USA o 14 mil. t, ve Francii o 7 mil. t, v Itálii o 3,9 mil. t atd. V ČSSR se na zvýšení produkce pšenice o 3,2 mil. t podílel růst hektarových výnosů 59,6 %, což v absolutní hodnotě činí 1,8 mil. t.

Větší rozložení vlivu na oba růstové faktory — osevní plochy a hektarové výnosy — bylo dosaženo u ječmene. V některých zemích dokonce převýšila váha vlivu osevních ploch na přírůstek produkce váhu vlivu hektarových výnosů. Patří k nim: NDR, SSSR, Belgie, NSR, Nizozemsko, V. Británie, Dánsko, Rakousko, Švédsko a Kanada. V ČSSR se na při-

III. Vliv hektarových výnosů a osevních ploch na změnu produkce — obiloviny

Země	Produkce v tis. t		Změna produkce	Osevní plochy v tis. ha		Hektarové výnosy ve 100 kg		Vliv změny osev. ploch %	Vliv změny hektar. výnosů %
	1960/61	Ø 1973—75		1960/61	1975	1961	Ø 1973—75		
ČSSR	5 740	9 794	4 054	2 472	2 708	23,0	35,9	13,4	86,6
BLR	4 856	6 973	2 117	2 462	2 140	17,5	33,1	—	100,0
MLR	6 870	12 150	5 280	3 441	3 153	18,6	37,5	8,2	100,0
NDR	5 863	9 045	3 182	2 114	2 407 ¹⁾	21,7	37,4	14,4	85,6
PLR	14 360	21 629	7 269	8 901	7 920	17,8	26,6	—	100,0
RSR	9 830	14 187	4 357	7 073	6 563 ¹⁾	15,1	23,3	—	100,0
SSSR	130 810	178 562	4 775	116 742	122 302	10,8	14,4	12,0	88,0
Belgie-									
-Lucembursko	1 812	2 022	210	566	445 ¹⁾	33,3	43,6	—	100,0
NSR	14 179	21 697	7 518	4 446	5 294	25,3	41,0	20,5	79,5
Francie	22 857	39 998	17 141	9 055	9 688	22,8	40,9	7,6	92,4
Itálie	11 985	16 620	4 635	6 558	5 107	21,8	32,1	—	100,0
Nizozemsko	1 729	1 256	-473	461	244	33,8	47,2	52,9	139,6
V. Británie	9 458	15 159	5 711	3 020	3 644	31,8	40,8	37,7	62,3
Irsko	1 314	1 332	18	454	337	31,4	38,6	—	100,0
Dánsko	3 559	6 732	3 173	1 193	1 756	33,8	38,5	69,8	30,2
Rakousko	2 201	3 836	1 635	877	989	25,2	38,9	17,2	82,8
Švédsko	3 077	5 522	2 445	1 323	1 520	28,1	36,0	31,6	68,4
USA	181 428	230 046	48 618	74 056	72 145	25,2	33,7	—	100,0
Kanada	25 389	34 807	9 418	17 079	18 072	9,8	19,1	5,3	94,7

¹⁾ odhad

Obiloviny zahrnují pšenici, žito, ječmen, oves, kukuřici, pohanku, rýži proso a širok.

U zemí s poklesem produkce je vyčíslen pouze index osevních ploch a hektarových výnosů (1960 = 100).

Pramen: Production Yearbook, 1961, 1976, OSN, FAO

růstku produkce ve výši 1354 tis. t podílí ze 42,4 % růst osevních ploch, což v absolutním objemu znamená 684 tis. t.

U kukuřice převládá tendence ke krytí růstu produkce růstem hektarových výnosů, které se projevuje u ČSSR, BLR, RSR, Itálie, Nizozemska a USA ve výši 100 %, u MLR z 97 %. V USA znamenal růst hektarových výnosů zvýšení produkce o 36,8 mil t, v MLR o 3,4 mil. t.

Brambory patří k plodinám s převahou poklesu produkce, která se dosahuje na základě rychlejšího tempa poklesu osevních ploch před tempem růstu hektarových výnosů.

U cukrovky dosáhly pouze BLR, NDR, Irsko a Kanada krytí přírůstků produkce hektarovými výnosy. Největšího přírůstku výroby ve sledovaném období dosáhl SSSR ve výši 19,2 mil. t, z čehož 41,5 % bylo dosaženo růstem hektarových výnosů. U ČSSR se na poklesu produkce o 533 tis. t. podílí cca 10 % pokles osevních ploch při nevýrazném zvýšení hektarových výnosů cca o 1 %.

U chmele nejsou jednotné tendence ve váze vlivu obou hlavních produkčních faktorů. Zatímco u zemí s vyspělým chmelařstvím jako je NSR, ČSSR a Belgie se dosahuje podíl vlivu hektarových výnosů na přírůstků produkce v rozmezí 12–20 %, v některých zemích jako je PLR, Francie a Kanada se váha vlivu dynamiky hektarových výnosů zvyšuje a dosahuje hodnot v rozmezí 70–100 %.

U luštěnin, kde převládá tendence k poklesu produkce, se na tomto výsledku podílí nejen předstih poklesu osevních ploch před růstem hektarových výnosů, ale v některých zemích tuto tendenci podporuje i absolutní pokles hektarových výnosů. Patří k nim Belgie, Nizozemsko, BLR a RSR.

TRENDY VÝVOJE HEKTAROVÝCH VÝNOSŮ

Růst hektarových výnosů byl ve sledovaném období hlavním faktorem růstu produkce obilovin. ČSSR se zařazuje svým tempem růstu hektarových výnosů k zemím s nadprůměrnými růstovými tendencemi. Pořadí zemí podle hodnoty indexu růstu hektarových výnosů v letech 1960–1975 je následující: MLR 189, BLR 183, Belgie 173, Francie 164, ČSSR 156 (tab. IV).

Průměrná tempa růstu hektarových výnosů svědčí o dobré účinnosti hlavních intenzifikačních faktorů, ke kterým patří především vysoce výnosné odrůdy, průmyslová hnojiva, závlahy a progresivní agrotechnika.

Pořadí zemí podle absolutní hodnoty průměrné výše hektarových výnosů obilovin v letech 1973–1975 je toto (v tunách na hektar): Nizozemsko 4,7; Belgie 4,4; NSR 4,1; Francie 4,0.

Pozitivní výsledky v růstu hektarových výnosů pšenice dosáhly zejména země RVHP. Index růstu hektarových výnosů činil v BLR 204, v MLR 193, ve Švédsku 169, ve Francii 162, v PLR a RSR 160, v ČSSR 157.

Pořadí zemí podle absolutní hodnoty průměrné výše hektarových výnosů pšenice v letech 1973–1975 je následující (v tunách na hektar): Nizozemsko 5,31; Dánsko 4,97; Švédsko 4,96; Belgie 4,69; NSR 4,56; V. Británie 4,57.

IV. Hektarové výnosy obilovin v t

Země	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975	Ø 1973 až 1975	Index Ø 1973 — 75 Ø 1960 — 62
ČSSR	.	2,17	2,76	3,30	3,16	3,51	3,82	3,44	3,59	156,1 ²⁾
BLR	.	2,32	3,12	3,19	3,71	3,50	3,13	3,31	3,31	182,9 ²⁾
MLR	.	2,32	2,54	3,14	3,33	3,58	3,82	3,85	3,75	189,4 ²⁾
NDR	.	2,92	2,82	3,33	3,66	3,58	3,95	3,70	3,74	153,9 ²⁾
PLR	.	1,90	1,95	2,35	2,40	2,65	2,83	2,51	2,66	156,5 ²⁾
RSR	.	1,86	1,80	2,36	2,71	2,38	2,30	2,32	2,33	154,3 ²⁾
SSSR	.	0,94	1,57	1,54	1,41	1,77	1,54	1,00	1,44	144,0 ²⁾
Belgie	3,48 ¹⁾	3,52	3,36	4,18	4,21	4,68	4,77	3,62	4,36	173,0
NSR	3,17 ¹⁾	2,82	3,34	3,99	3,82	4,01	4,27	4,02	4,10	139,5
Francie	2,51 ¹⁾	3,11	3,38	3,89	4,18	4,39	4,20	3,68	4,09	164,3
Itálie	1,77 ¹⁾	2,40	2,76	2,96	2,97	3,11	3,19	3,34	3,21	155,8
Nizozemsko	3,68 ¹⁾	3,67	3,77	4,32	3,98	4,64	5,04	4,48	4,72	128,6
V. Británie	3,12 ¹⁾	3,75	3,57	3,93	4,08	4,08	4,37	3,80	4,08	122,5
Irsko	2,95 ¹⁾	3,11	3,63	4,10	3,85	3,69	4,17	3,73	3,86	122,9
Dánsko	3,45 ¹⁾	3,89	3,58	4,00	3,98	3,76	4,19	3,59	3,85	109,1
Rakousko	.	2,33	3,19	3,66	3,40	3,86	4,07	3,75	3,89	153,8 ²⁾
Švédsko	.	3,16	3,24	3,54	3,42	3,14	4,26	3,40	3,60	134,8 ²⁾
USA	.	3,04	3,16	3,73	3,91	3,68	2,98	3,44	3,37	126,2 ²⁾
Kanada	.	1,73	2,11	2,15	1,99	1,95	1,72	2,05	1,91	129,9 ²⁾

¹⁾ bez rýže²⁾ index Ø 1973 — 75
Ø 1961 — 63

Pramen: Production Yearbook, 1961, 1976, OSN, FAO

Nižšího tempa růstu hektarových výnosů i absolutně nižší úrovně hektarových výnosů bylo dosaženo u ječmene. Index růstu vyšší než 150 byl dosažen pouze u tří zemí — Itálie, PLR a BLR, tedy zemí, které měly nižší úrovněvý základ v roce 1960.

Pořadí zemí podle absolutní hodnoty průměrné výše hektarových výnosů je následující (v tunách na hektar): NDR, Belgie a Nizozemsko 4,2; NSR 4,0; Irsko 3,9; V. Británie 3,9.

Index růstu hektarových výnosů kukuřice se pohyboval ve sledovaném období v průměrném intervalu hodnot 140—160. Pořadí zemí je následující: MLR 207, Itálie 184, Francie 177, Rakousko 172. Pořadí zemí podle průměrné absolutní výše hektarových výnosů je toto (v tunách na hektar): Rakousko 6,4; Belgie 5,7; NSR a USA 5,2.

Indexem růstu hektarových výnosů brambor (162) se sice ČSSR zařazuje k zemím s nejrychlejším růstem ve sledovaném období, ale v absolutní průměrné výši hektarových výnosů brambor v letech 1973—1975 se ČSSR umísťuje v podprůměrné skupině zemí. Pořadí zemí podle průměrných hektarových výnosů je následující (v tunách na hektar): Nizozemsko 35,0; Belgie 32,9; NSR 28,5; V. Británie 27,9; USA 21,1; Irsko 26,9; Dánsko 25,2 atd.

Cukrovka patří k plodinám s nejnižším tempem růstu hektarových výnosů. Indexem růstu hektarových výnosů se ČSSR zařazuje k zemím s průměrnými hodnotami tohoto ukazatele. V ukazateli průměrných hektarových výnosů let 1973—1975 dociluje ČSSR hodnotou 34,9 t první pořadí v rámci zemí RVHP. Celkové pořadí zemí podle průměrných hektarových výnosů je následující (v tunách na hektar): Rakousko 46,7; Belgie 45,6; Nizozemsko 45,4; NSR 43,9; Irsko 43,1 atd.

U luštěnin není vzhledem k různému druhovému zastoupení plně srovnatelná základna pro hodnocení temp i absolutní úrovně hektarových výnosů.

Pořadí zemí podle úrovně hektarových výnosů v letech 1973—1975 (v tunách na hektar): Irsko 4,0; Dánsko 3,2; Nizozemsko 3,0; V. Británie a NSR 2,9.

Index růstu hektarových výnosů chmele ve sledovaném období: BLR 190, NDR 176, MLR 148. Pořadí zemí podle výše průměrných hektarových výnosů v letech 1973—1975 (v tunách na hektar): USA 1,9; NSR 1,8; Kanada 1,8; Francie 1,7; V. Británie 1,5; NDR 1,2; Rakousko 1,1; PLR 1,0; ČSSR 0,9.

ZÁVĚR

Z hlavních rostlinných produktů měla ve sledovaném období 1960 až 1975 největší dynamiku rozvoje výroba obilovin, a to v průměru kolem 1,5násobku výchozího období. Částečně nižší dynamiku růstu objemu sklizní dosáhla cukrovka, u které 1,5násobek výchozího období byl dosažen pouze u některých zemí. K plodinám s poklesem produkce patří především brambory a ve většině zemí i luštěniny. U produktů jako je chmel a tabák se prohlubuje mezinárodní specializace a tím i tempo růstu výroby pouze u některých zemí s příhodnými přírodními podmínkami.

Kvantifikace vlivů hektarových výnosů a osevních ploch na růst produkce u jednotlivých komodit ukázala dominantní vliv hektarových výnosů na produkční výsledky.

Analýza trendů vývoje hektarových výnosů ukázala, že nejdynamičtější byl vývoj u obilovin v rozmezí 1,4—2,0 násobku výchozího období. K plodinám s nejnižším tempem růstu hektarových výnosů patří cukrovka.

Došlo dne 3. 10. 1978

Adresa autora:

Ing. Slavoj Czesaný, CSc., Výzkumný ústav plánování a řízení národního hospodářství, náměstí Hrdinů, 141 04 Praha 4

Třicet let družstevního socialistického zemědělství

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 4, s. 201—212

JZD, historický přehled, zemědělská politika KSČ, výroba, socialistický způsob života, Svaz družstevních rolníků

Autor ve svém příspěvku podává přehled o vývoji socialistického zemědělství za posledních 30 let. Analyzuje revoluční přeměny všešlé po Únoru 1948 a jednotlivé kroky budování socialistické vesnice v 50. a 60. letech. Předkládá historické a ekonomické podmínky sociálních přeměn vesnice a třídních hledisek združšťování vesnice. Podává přehled o současné vysoké úrovni čs. družstevního zemědělství, a to ze všech hlavních aspektů. Zabývá se úlohou Svazu družstevních rolníků a dalších organizací Národní fronty na vesnici.

GROLIG A., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 1—3, 662 65 Brno

Procesy koncentrace, specializace a kooperace v čs. zemědělství po roce 1945

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 4, s. 213—226. — 4 tab., lit. 1

zemědělství, koncentrace, specializace, kooperace, agrochemická centra, analýza statistická, zemědělská politika KSČ

Autor uvádí rozsáhlý argumentační materiál o výsledcích socializace čs. zemědělství. Vychází z uplatnění zásad zemědělské politiky KSČ v praxi a na konkrétních datech rozebírá výsledky koncentrace, specializace a kooperace. V příspěvku jsou uvedeny údaje o vývoji počtu pracovníků, o výrobních výsledcích živočišné a rostlinné výroby, o vývoji technického vybavení zemědělství, rozvoji služeb apod. Jsou uvedeny konkrétní příklady koncentrace výroby.

ŘEHÁK J.—MUŽÍK V., Výbor lidové kontroly ČSSR, Sokolovská 144, 180 00 Praha 8

K dosavadním výsledkům plošné koncentrace JZD

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 4, s. 237—256. — 5 tab., 5 grafů, lit. 3

JZD, koncentrace, specializace, slučování JZD, analýza ekonomická, analýza srovnávací

Autoři analyzují vývoj základních ukazatelů hospodaření družstev podle jejich velikosti. Dokazují, že výsledky jednotlivých podniků jsou velmi variabilní, prozatím prokazuje lepší výsledky více menších podniků než velkých sloučených družstev. Podniky, které již delší období neprocházejí organizačními změnami, však prokazují lepší výsledky než podniky v poslední době slučované. To ukazuje na možnosti realizace pozitivních předpokladů, které plošná koncentrace přináší, pro zvyšování intenzity a efektivnosti výroby při cílevědomém organizování potřebných opatření, která jsou ve stati uváděna.

DIVILOVÁ Z.—ZEIPELT R., Federální statistický úřad, Sokolovská 142, 186 13 Praha 8 — Vysoká škola zemědělská, 160 21 Praha-Suchbát

Vliv velikosti JZD na úroveň vnitropodnikové koncentrace výroby

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 5, s. 257—264. — 6 tab.

JZD, koncentrace, specializace, analýza vnitropodniková, analýza srovnávací, slučování JZD

Autoři ve svém příspěvku analyzují vliv slučování JZD na stav koncentrace půdního fondu a stav koncentrace v živočišné výrobě. Na základě výsledků speciálního výběrového šetření došli k závěru, že vnitropodniková koncentrace je dlouhodobější vývojový proces, spojený s vytvářením nové vnitropodnikové struktury velkých celků, který probíhá pomaleji než samotné vytváření velkých celků.

Dlouhodobé tendence ve výrobě vybraných rostlinných produktů

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 4, s. 265—274. — 4 tab., lit. 1

zemědělství, rostlinná výroba, obilniny, cukrová řepa, mezinárodní srovnání, časové
řady

Autor ve svém příspěvku na základě dat uveřejněných ve FAO přistoupil k mezi-
národnímu srovnání vývoje výroby obilovin za období 1960—1975. K tomuto srovnání
mu slouží data za země RVHP, EHS, některé další západoevropské země, USA
a Kanadu. Vypočítává dynamiku růstu, faktory růstu, a to porovnáním vývoje
hektarových výnosů a osevních ploch.

Poláček J.: Třicet let družstevního socialistického zemědělství	201
Grolig A.: Procesy koncentrace, specializace a kooperace v čs. zemědělství po roce 1945	213
Divilová Z.: Rozvoj jednotných zemědělských družstev mezi VIII. a IX. sjezdem JZD	227
Řehák J., Mužík V.: K dosavadním výsledkům plošné koncentrace JZD	237
Divilová Z., Zeipelt R.: Vliv velikosti JZD na úroveň vnitropodnikové koncentrace výroby	257
Czesaný S.: Dlouhodobé tendence ve výrobě vybraných rostlinných produktů	265

Пříloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Jednotná zemědělská družstva mezi VIII. a IX. celostátním sjezdem JZD)

СОДЕРЖАНИЕ

Полачек Й.: Тридцатилетие кооперативного социалистического сельского хозяйства	201
Гролиг А.: Процессы концентрации, специализации и кооперации в чехословацком сельском хозяйстве после 1945 г.	213
Дивилова З.: Развитие единых сельскохозяйственных кооперативов между VIII и IX съездом ЕСХК	227
Ржегак Й., Мужик В.: Относительно существующих результатов концентрации на площади ЕСХК	237
Дивилова З., Зейпелт Р.: Влияние размеров ЕСХК на уровень внутрихозяйственной концентрации производства	257
Чесаны С.: Долгосрочные тенденции в производстве выбранных продуктах растительного происхождения	265

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве. (Единые сельскохозяйственные кооперативы между VIII и IX общегосударственным съездом ЕСХК)

CONTENTS

Poláček J.: Thirty Years of Socialist Cooperative Farming	201
Grolig A.: Processes of Concentration, Specialization and Cooperation in Czechoslovak Agriculture after 1945	213
Divilová Z.: The Development of Cooperative Farms between the VIII and IX Congress of Cooperative Farms	227
Řehák J., Mužík V.: Current Results of Areal Concentration of Cooperative Farms	237
Divilová Z., Zeipelt R.: The Effect of the Size of Cooperative Farms on the Level of Intra-enterprise Production Concentration	257
Czesaný S.: Long-term Trends in the Production of Some Plant Products	265

Supplement

Statistical Surveys on Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Cooperative Farms between the VIII and IX National Congress of Cooperative Farms)

INHALT

Poláček J.: Dreißig Jahre der genossenschaftlichen sozialistischen Landwirtschaft	201
Grolig A.: Die Prozesse der Konzentration, Spezialisierung und Kooperation in der tschechoslowakischen Landwirtschaft nach dem Jahre 1945	213
Divilová Z.: Die Entwicklung der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften zwischen dem VIII. und IX. Parteitag der LPG	227
Řehák J., Mužík V.: Zu den bisherigen Ergebnissen der Flächenkonzentration der LPG	237
Divilová Z., Zeipelt R.: Der Einfluß der Größe der LPG auf das Niveau der innerbetrieblichen Produktionskonzentration	257
Czesaný S.: Langfristige Tendenzen der Produktion von ausgewählten Produkten pflanzlicher Herkunft	265

Beilage

Statistische Übersichten über tschechosl. und ausländische Landwirtschaft (Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaften zwischen dem VIII. und IX. gesamtsstaatlichen Parteitag der LPG)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vytištěné PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství
PŘÍLOHA ČÍSLA 4 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Číslo

4

1979

JEDNOTNÁ ZEMĚDĚLSKÁ DRUŽSTVA
MEZI VIII. A IX.
CELOSTÁTNÍM SJEZDEM JZD

Počet JZD a jejich výměra (stav k 1. 1.)

Území, kraj	Počet JZD				Výměra zemědělské půdy v tis. ha				Průměrná výměra zem. půdy 1 JZD v ha			
	1970	1972	1975	1978	1970	1972	1975	1978	1970	1972	1975	1978
ČSSR	6339	5859	3099	1813	3964	3954	4161	4302	625	675	1343	2373
ČSR	4346	4088	2071	1155	2499	2494	2551	2632	575	610	1232	2279
SSR	1993	1771	1028	658	1465	1460	1610	1670	735	825	1566	2538
Středočeský	629	615	317	174	436	436	439	454	694	709	1384	2609
Jihočeský	561	523	325	190	376	376	393	409	670	720	1209	2155
Západočeský	331	328	166	97	216	216	220	219	651	658	1329	2256
Severočeský	193	183	104	60	124	123	122	124	642	674	1173	2062
Východočeský	865	818	490	232	441	442	443	461	514	540	905	1988
Jihomoravský	1235	1121	497	292	633	631	647	667	512	563	1301	2283
Severomoravský	532	500	172	110	270	270	287	298	508	540	1670	2712
Západoslovenský	799	784	473	254	659	654	692	705	825	835	1463	2776
Středoslovenský	540	367	233	185	366	365	423	463	678	994	1815	2505
Východoslovenský	654	620	322	219	440	441	495	502	673	711	1537	2291

Vybavení pracovními silami a základními prostředky

Území, kraj	Počet trvale činných pracovníků JZD k 1. 2.		Počet ha zemědělské půdy na 1 trvale činného pracovníka				Hodnota základních prostředků (v běžných cenách) na 1 ha zem. půdy v Kčs			
			v zemědělství celkem		v JZD		v zemědělství celkem		v družstevním sektoru ¹⁾	
	1973	1978	1973	1978	1973	1978	1970	1977	1970	1977
ČSSR	666 384	635 259	6,9	7,6	6,0	6,8	14 201	21 219	14 250	21 090
ČSR	415 983	378 576	7,0	7,8	6,0	6,9	16 713	23 731	16 023	23 426
SSR	250 401	256 683	6,8	7,4	6,1	6,5	9 957	16 878	11 220	17 408
Středočeský	68 912	63 032	6,9	7,6	6,3	7,2	18 053	24 466	17 941	24 726
Jihočeský	51 006	44 968	8,0	9,2	7,4	9,1	17 278	23 901	14 284	20 229
Západočeský	28 444	25 012	9,1	9,9	7,6	8,7	13 928	21 894	13 458	20 926
Severočeský	20 539	19 152	8,1	8,9	5,9	6,5	19 442	26 236	21 239	31 737
Východočeský	72 394	65 819	6,8	7,6	6,0	6,9	15 383	20 725	15 843	21 849
Jihomoravský	123 048	111 393	5,8	6,5	5,1	6,0	14 734	23 989	15 515	24 004
Severomoravský	51 640	49 200	6,5	7,3	5,2	6,0	14 580	21 938	16 507	25 063
Západoslovenský	122 660	115 692	6,1	6,6	5,4	6,1	12 967	20 803	12 608	19 678
Středoslovenský	59 459	65 354	6,8	8,3	6,6	7,1	7 994	13 881	10 466	16 002
Východoslovenský	68 282	75 637	7,7	7,8	7,0	6,6	8 289	14 923	9 774	15 516

¹⁾ JZD a SZP

Hektarové výnosy obilovin celkem, pšenice a ječmene v t

Území, kraj	Obiloviny celkem				Pšenice				Ječmen			
	zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD	
	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978
ČSSR	3,17	4,15	3,31	4,31	3,37	4,41	3,47	4,53	3,12	4,02	3,27	4,18
ČSR	3,22	4,10	3,36	4,28	3,45	4,36	3,57	4,52	3,36	4,02	3,51	4,20
SSR	3,06	4,26	3,21	4,36	3,20	4,50	3,29	4,57	2,73	4,02	2,88	4,14
Středočeský	3,55	4,23	3,60	4,25	3,71	4,47	3,78	4,50	3,73	4,05	3,79	4,07
Jihočeský	2,85	3,93	2,98	4,00	3,00	4,12	3,11	4,17	3,00	3,92	3,23	4,01
Západočeský	3,12	3,66	3,33	3,87	3,29	3,99	3,54	4,16	3,31	3,35	3,57	3,62
Severočeský	3,09	3,70	3,42	4,14	3,30	4,01	3,56	4,34	3,32	3,78	3,54	4,07
Východočeský	3,32	4,10	3,42	4,22	3,57	4,32	3,65	4,41	3,58	4,12	3,72	4,22
Jihomoravský	3,39	4,58	3,43	4,70	3,59	4,81	3,64	4,92	3,40	4,52	3,44	4,61
Severomoravský	2,86	3,83	3,12	4,20	3,19	4,12	2,36	4,38	2,94	3,69	3,21	4,06
Západoslovenský	3,65	4,92	3,67	4,98	3,69	5,22	3,72	5,25	3,17	4,91	3,18	4,96
Středoslovenský	2,26	3,52	2,60	3,69	2,72	3,83	2,89	3,92	2,06	3,28	2,29	3,47
Východoslovenský	2,43	3,34	2,54	3,34	2,50	3,55	2,55	3,54	2,46	3,01	2,62	3,01

Hektarové výnosy cukrovky, brambor a víceletých píceňin na orné půdě v t

Území, kraj	Cukrovka				Brambory				Víceleté pícniny na o.p.			
	zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD	
	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978	1972	1978
ČSSR	36,11	33,38	36,93	34,11	15,81	18,19	17,94	19,83	6,23	7,15	6,50	7,55
ČSR	33,83	34,84	34,68	35,83	18,52	20,71	19,32	21,90	6,54	7,31	6,88	7,76
SSR	42,21	29,52	42,86	29,68	10,21	13,32	11,91	13,71	5,66	6,74	5,87	7,07
Středočeský	31,73	34,85	32,43	35,52	18,41	17,95	18,65	17,84	6,47	6,42	6,53	6,56
Jihočeský	23,51	32,72	23,21	24,08	17,62	23,26	17,84	23,57	6,59	7,87	6,73	8,09
Západočeský	35,43	31,45	34,70	—	21,89	17,18	22,79	17,60	6,13	7,09	6,39	7,59
Severočeský	32,66	31,92	34,86	35,50	18,41	16,48	20,31	19,14	5,77	6,24	6,45	6,82
Východočeský	32,61	40,66	32,77	40,92	21,77	23,44	22,78	24,35	6,82	7,82	7,01	8,20
Jihomoravský	37,13	30,98	37,80	32,06	17,88	22,17	18,35	23,22	6,97	7,61	7,17	7,90
Severomoravský	33,84	37,14	34,41	37,50	14,74	16,96	15,87	19,28	6,53	7,63	7,33	8,53
Západoslovenský	43,11	29,02	43,61	29,00	11,84	12,57	11,76	12,26	6,77	7,11	6,78	7,28
Středoslovenský	32,41	27,26	34,34	28,88	8,87	14,19	10,95	15,20	4,98	5,97	5,31	6,25
Východoslovenský	42,75	34,00	43,21	34,57	10,87	12,65	12,60	12,81	4,79	6,83	4,71	7,30

Intenzita chovu hospodářského zvířectva (stav k 1. 1.)

Území, kraj	Počet skotu na 100 ha zem. půdy				Počet prasat na 100 ha o. p.				Počet drůbeže na 100 ha o. p.			
	zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD	
	1972	1979 ¹⁾	1972	1979 ¹⁾	1972	1979 ¹⁾	1972	1979 ¹⁾	1972	1979 ¹⁾	1972	1979 ¹⁾
ČSSR	62,0	70,9	65,2	76,1	119,2	155,5	111,2	138,8	767,9	960,7	268,7	369,9
ČSR	68,1	78,8	74,2	86,1	112,7	146,7	106,0	126,0	777,8	933,1	292,7	364,5
SSR	51,6	57,3	49,9	60,2	132,1	174,0	121,6	164,3	748,5	1 018,7	220,8	380,8
Středočeský	69,8	80,4	72,6	82,2	112,4	148,7	107,2	127,8	839,6	796,8	210,5	235,6
Jihočeský	69,3	80,2	71,9	85,9	114,4	146,3	97,1	111,4	775,0	898,5	334,5	296,5
Západočeský	64,6	74,5	72,3	81,2	88,0	110,0	97,6	119,9	706,3	745,4	179,4	194,7
Severočeský	56,4	66,1	63,8	76,5	92,9	114,3	95,3	106,8	929,7	1 177,9	197,3	148,3
Východočeský	77,1	88,6	81,1	94,8	114,1	152,3	95,0	112,6	789,5	922,1	354,5	479,0
Jihomoravský	65,2	77,7	71,8	82,4	136,8	183,3	116,8	142,8	714,4	922,6	323,7	466,7
Severomoravský	70,4	78,3	80,7	93,0	101,6	129,4	117,7	134,5	737,0	977,8	334,7	455,3
Západoslovenský	52,4	63,3	55,6	66,1	156,6	198,2	143,9	193,9	765,1	1 032,4	182,3	281,2
Středoslovenský	50,9	53,3	47,9	58,1	119,7	163,9	113,9	149,4	769,6	995,0	327,8	627,7
Východoslovenský	51,3	53,6	43,3	53,8	99,1	134,7	79,9	110,7	704,5	1 009,6	232,8	429,0

¹⁾ předběžné údaje

Úroveň živočišné výroby

Území, kraj	Průměrná roční dojivost 1 krávy v l				Produkce mléka v l				Produkce masa ¹⁾ v kg ž. h.			
									na 1 ha zemědělské půdy			
	zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD	
	1972	1978 ²⁾	1972	1978	1972	1978 ²⁾	1972	1978	1972	1978 ²⁾	1972	1978
ČSSR	2 643	2 935	2 674	2 974	708	793	719	839	195	237	193	219
ČSR	2 632	2 960	2 614	2 984	780	882	825	965	210	260	205	233
SSR	2 669	2 873	2 839	2 950	587	640	541	640	170	197	174	198
Středočeský	2 534	2 876	2 532	2 908	775	875	794	916	225	280	212	242
Jihočeský	2 502	2 814	2 439	2 762	774	864	744	887	203	251	179	194
Západočeský	2 649	2 829	2 582	2 788	732	804	782	915	164	203	173	206
Severočeský	2 552	2 800	2 628	3 060	615	695	719	850	170	196	181	198
Východočeský	2 769	3 117	2 682	3 103	952	1 068	958	1 129	222	277	197	222
Jihomoravský	2 730	3 106	2 730	3 108	742	871	792	922	246	307	223	256
Severomoravský	2 595	2 971	2 628	3 052	815	908	927	1 070	200	245	235	270
Západoslovenský	3 015	3 358	3 005	3 340	623	792	636	812	242	291	235	286
Středoslovenský	2 550	2 639	2 811	2 732	584	567	521	564	125	138	130	138
Východoslovenský	2 404	2 435	2 551	2 474	546	523	419	471	125	139	121	130

¹⁾ jatečný skot, telata, prasata

²⁾ předběžné údaje

Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1967) na 1 ha zemědělské půdy v Kčs

Území, kraj	Hrubá zemědělská produkce celkem				V tom							
					rostlinná produkce				živočišná produkce			
	zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD		zemědělství celkem		JZD	
	1972	1977	1972 ¹⁾	1977	1972	1977	1972 ¹⁾	1977	1972	1977	1972 ¹⁾	1977
ČSSR	10 261	11 746	10 126	11 114	4624	5334	4950	5624	5637	6412	5176	5490
ČSR	11 083	12 571	11 108	12 102	4962	5654	5408	6160	6121	6917	5700	5942
SSR	8 866	10 322	8 462	9 559	4052	4784	4173	4782	4814	5538	4289	4777
Středočeský	12 147	13 311	11 545	12 158	5619	6342	5813	6529	6528	6969	5732	5629
Jihočeský	10 008	11 264	9 585	10 173	3945	4453	4350	4937	6063	6811	5235	5236
Západočeský	9 032	10 144	9 735	10 481	3918	4300	4707	5002	5114	5844	5028	5479
Severočeský	10 012	11 144	11 627	12 472	4848	5407	6852	7602	5164	5737	4775	4870
Východočeský	11 779	13 283	11 366	12 581	5012	5648	5302	6111	6767	7635	6064	6470
Jihomoravský	12 588	14 466	11 848	12 955	6010	6943	5918	6837	6578	7523	5930	6118
Severomoravský	10 355	12 132	11 158	12 717	4425	5214	5052	6011	5930	6918	6106	6706
Západoslovenský	12 462	14 782	11 606	13 266	6292	7422	5993	7138	6170	7360	5613	6128
Středoslovenský	6 526	7 162	6 261	6 692	2335	2752	2453	2770	4191	4410	3808	3922
Východoslovenský	6 988	7 826	6 064	6 680	3003	3431	2916	3321	3985	4395	3148	3359

¹⁾ JZD včetně SZP

Podíl JZD na výměře zemědělské půdy a na produkci celého zemědělství v %

Území, kraj	Podíl JZD v % na							
	výměře zem. půdy	hrubé produkci (ve st. cenách r. 1967) ¹⁾			na produkci			
		zemědělské	rostlinné	živočišné	obilovin	cukrovky	masa	mléka
1972								
ČSSR	56,3	55,7	60,4	51,9	64,3	76,0	55,9	57,3
ČSR	56,5	56,6	61,5	52,6	64,2	76,5	55,0	59,7
SSR	56,0	53,9	58,2	50,3	64,5	77,2	57,8	52,1
Středočeský	62,4	59,1	64,3	54,6	65,0	64,5	57,5	63,6
Jihočeský	63,3	60,6	69,7	54,6	72,7	91,8 ²⁾	56,6	60,8
Západočeský	40,4	43,5	48,5	39,7	50,0	31,6 ²⁾	43,0	43,1
Severočeský	30,4	35,2	42,9	28,0	39,6	64,2	30,3	35,4
Východočeský	64,8	62,5	68,5	58,0	72,5	82,3	59,6	65,2
Jihomoravský	68,4	64,3	67,3	61,6	71,6	83,2	62,7	72,9
Severomoravský	47,4	51,2	54,2	48,9	59,3	86,3	52,9	54,0
Západoslovenský	66,1	61,4	62,8	59,9	66,4	77,6	62,6	67,3
Středoslovenský	45,5	44,4	48,6	42,0	58,5	77,1	44,7	41,2
Východoslovenský	54,2	47,8	53,4	43,5	62,8	75,1	51,7	42,3
1977								
ČSSR	62,4	58,6	65,3	53,0	69,7	77,6	57,2	65,0
ČSR	60,2	57,6	65,2	51,4	68,4	77,3	53,9	65,3
SSR	66,0	60,8	65,6	56,6	72,1	78,5	64,7	64,4
Středočeský	66,6	60,1	67,7	53,1	69,2	67,5	57,3	69,0
Jihočeský	69,3	61,3	75,3	52,2	77,4	17,2 ²⁾	51,0	69,5
Západočeský	41,5	43,1	48,6	39,1	50,5	100,0 ²⁾	42,4	48,0
Severočeský	30,9	35,3	44,4	26,8	42,9	60,1	32,4	37,6
Východočeský	67,9	63,7	72,8	57,0	76,3	84,5	54,4	71,0
Jihomoravský	72,9	65,3	71,8	59,3	76,5	84,0	61,3	77,1
Severomoravský	53,3	55,4	61,0	51,3	65,0	88,7	58,6	61,5
Západoslovenský	72,1	64,6	69,3	60,0	74,4	79,5	68,8	73,5
Středoslovenský	59,8	54,8	59,0	52,2	65,9	74,8	58,3	56,5
Východoslovenský	64,6	55,0	62,4	49,3	69,4	72,5	59,8	56,5

1) V roce 1972 JZD vč. společných zem. podniků, které se v roce 1977 podílely v ČSSR na hrubé zem. produkci celého zemědělství 3,7 % a na živočišné produkci 6,7 %.

2) V Jihočeském a Západočeském kraji se cukrovka pěstuje v nepatrném rozsahu.